

R.A. KERN

AANVULLING

op de

CATALOGUS

van de

*Boegineesche, tot den I La Galigo-
cyclus behoorende handschriften*

der

Leidsche Universiteitsbibliotheek

*alsmede van die in andere
Europeesche bibliotheken*

Leiden
1999

VOORWOORD

In de handschriftencollectie van de Universiteitsbibliotheek te Leiden bevindt zich een bundel papieren (LOR 23.729) uit de nalatenschap van R.A. Kern (1875-1958), bevattende een aanvulling op zijn in 1939 gepubliceerde *Catalogus van de Boegineesche, tot den I La Galigo-cyclus behoorende handschriften der Leidsche Universiteitsbibliotheek alsmede van die in andere Europeesche bibliotheken*. Kern beschrijft hierin nog vier handschriften uit de collectie van de Universiteitsbibliotheek (door hem genummerd A IVa, A XVIIa, A XXIXa en A LXVIa). In de handschriftencollectie van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Leiden bevinden zich onder het nummer Or. 367 eveneens enige aanvullingen op de catalogus (genummerd A VIIIa, A XXVa, A XXVb en D I).

Hoewel de inhoud van alle hierin beschreven handschriften ook bekend is uit andere handschriften, en door Kern beschreven is in zijn *Catalogus*, vormen met name de beschrijving van Cod. 5453 en Cod. 1124 een welkome aanvulling. De beschrijving van de handschriften die dezelfde episoden bevatten is namelijk in de *Catalogus* zeer beknopt, en niet voorzien van naamlijsten.

De beschrijvingen van Kern worden hier gepresenteerd zoals aangetroffen in de bundels. De door hem gebruikte spelling is ongewijzigd overgenomen. Uitzondering is echter het onderscheid tussen de pepet (schwa) en de é. Waar Kern de pepet markeerde is hier de é gemarkeerd. Incidenteel zijn noten aangebracht door de uitgever. Deze zijn geplaatst tussen vierkante haken en gemarkeerd door '- SK'. De overige noten zijn van Kerns hand. Waar Kern refereert aan de paginering van het Buginese handschrift door een nummering in de linkermarge, zijn deze nummers nu *cursief* en in superscript gedrukt in de tekst opgenomen. Afkortingen zijn stilzwijgend opgegeven.

Leiden, juni 1997
Sirtjo Koolhof

Samenvatting

De hier gepresenteerde samenvatting van de *I La Galigo* is gebaseerd op de catalogi gepubliceerd door R.A. Kern in 1939 en 1954. In deze catalogi geeft hij uitgebreide resumé's van de door hem bestudeerde manuscripten, welke voor het grootste deel in het bezit zijn (of waren) van de Universiteitsbibliotheek te Leiden, en de Yayasan Matthes (tegenwoordig Yayasan Kebudayaan Sulawesi Selatan) te Ujung Pandang. Daarnaast is teruggegrepen op de door Matthes (1872:251-62) gepubliceerde inhoudsopgave van de *Sureq Galigo*, welke voor hem is opgesteld door zijn belangrijkste Buginese informante, Colliq Pujié Arung Pancana.

Vanzelfsprekend kunnen vraagtekens gezet worden bij de waarde van een samenvatting van twintig pagina's, gebaseerd op een samenvatting die ongeveer duizend pagina's beslaat van naar schatting vijftien à twintigduizend op diverse plaatsen verkregen handschriftpagina's. Echter de lezer die een indruk wil krijgen van de grote lijnen van het verhaal van Sawérigading en zijn familieleden is tot op heden aangewezen op de zeer beknopte, puntsgewijze inhoudsopgave van Matthes, of de gedetailleerde, uitgebreide catalogi van Kern, die tot wanhoop van de moderne onderzoeker niet zijn voorzien van een index. De hier gegeven samenvatting, of misschien wel interpretatie, van de *I La Galigo* beoogt de lezer een globale indruk te geven van de verhaalde gebeurtenissen, om daarmee de teksten van *Dutana Sawérigading*, die in het volgende hoofdstuk worden gepresenteerd, in een context te kunnen plaatsen. Tevens zal bij de interpretatie van deze teksten worden gerefereerd aan andere episoden uit de cyclus met verwijzing naar de samenvatting. Aan het einde van iedere, genummerde, alinea zullen de vindplaatsen in de catalogi van Kern worden aangegeven, waarmee hopelijk de toegankelijkheid van deze werken enigszins wordt vergroot. Om de samenvatting niet nog langer te maken dan zij al is heb ik besloten de zogenaamde *Datu Pammusuq* -episoden hierin niet op te nemen. Deze episoden welke zich voornamelijk afspelen in het rijk Wéwang Riuq, en een prins van dat rijk, Datu Pammusuq, als belangrijkste karakter hebben, staan enigszins terzijde van de hoofdlijn van het verhaal. Zij zijn terug te vinden in Kern 1939:506-623, 699-730, 923-60, 1041-6; 1954:110-92, en dienen geplaatst te worden tussen |32| en |33|.

‘A summary is never neutral’ merkt Maier (1991:68) zeer terecht op, en dat is dus ook hier niet het geval. Niemand anders heeft dit zo treffend onder woorden gebracht als W.H. Rassers in zijn bekende werk over de Panji-roman, en bij hem sluit ik me dan ook gaarne aan:

Wij hebben ons voortdurend beijverd, om in ons referaat zoo objectief mogelijk den inhoud van den Maleischen roman weer te geven, doch wij ontveinzen ons niet, dat toch dit deel van ons werk, even goed als de daarop volgende hoofdstukken, reeds eenigermate een persoonlijk karakter draagt. Hoe kan het anders? Een zoo sterk verkorte inhoudsopgaaf is geen vertaling; in een zoo gecompromeerd uittreksel valt een nadruk, ook zonder dat men het wil, spoedig iets zwaarder, en de licht- en schaduwverdeling is er meer geprononceerd; maar bovenal, het is niet geheel uitgesloten, dat, onmerkbaar voor ons zelf, de resultaten, waartoe ons onderzoek ons had gebracht, ook bij de eindbewerking van het referaat onze zienswijze eenigszins hebben beïnvloed. In de mate waarin dit mogelijk is geschied, schijnt dit onvermijdelijk, en wij gelooven niet, dat het noodig is, hiervoor verontschuldiging te vragen. (Rassers 1922:16-7)

III Rukkellemepoba, een dienaar van Patotoqé (= de Schepper), keert na een afwezigheid van drie dagen in gezelschap van drie andere dienaren, terug in de Bovenwereld, waar hij verslag doet van zijn tocht naar de Middenwereld (Kawaq, Alélino). Naar aanleiding van zijn ervaringen daar doet hij Patotoqé het voorstel de Middenwereld met één van zijn kinderen te bevolken. In overleg met zijn echtgenote Datu Palingéq besluit Patotoqé hun oudste zoon La Togeq Langiq, ook Batara Guru genoemd, naar de aarde te zenden om zodoende de eerste mens te worden. Een huwelijkspartner voor de nog ongetrouwde Batara Guru wordt gevonden in Pérétiwi (= de Onderwereld): Wé Nyiliq Timoq, de oudste dochter van de vorst en vorstin van de Onderwereld. Dit vorstelijk paar bestaat uit Guru ri Selleng, tweelingbroer van Datu Palingéq, en Sinaung Toja, tweelingzus van Patotoqé. De heersers over Pérétiwi worden uitgenodigd met al hun onderdanen naar de Bovenwereld te komen, om het plan van de Schepper de Middenwereld te bevolken met hem te bespreken. Het voornemen vindt de algemene instemming van de aanwezigen, en besloten wordt Wé Nyiliq Timoq naar de Middenwereld te laten opstijgen om daar met Batara Guru in het huwelijk te treden. Nog enige andere hemelbewoners zeggen toe enkele van hun kinderen naar de aarde te zenden. Batara Guru krijgt opdracht zich gereed te maken, en wordt vervolgens door zijn ouders geïnstrueerd wat te doen tijdens zijn tocht naar en verblijf in Kawaq. Hij krijgt de opdracht af te dalen en het geslacht van Patotoqé en Datu Palingéq voort te planten op de aarde, en verschillende

aanwijzingen om tijdens zijn tocht bergen, bossen, rivieren, zeën te scheppen en uit verschillende planten vogels en ander gedierte te laten ontstaan. Buiten bewustzijn gebracht door zijn vader wordt Batara Guru in een bamboe gelegd en op een schommel neergelaten in de Middenwereld. Tijdens de tocht voert Batara Guru de hem gegeven opdrachten uit. De hemelbewoners zijn hevig ontroerd als de lege schommel terug is in de Bovenwereld. Guru ri Selleng en zijn vrouw keren nu in gezelschap van hun onderdanen terug naar Pérétiwi. (Kern 1939:25-30)

12| Na zeven etmalen op aarde slijt Batara Guru de bamboe die hem tot vervoermiddel heeft gediend en verkent hij de omgeving waar hij is terechtgekomen. Hij ontmoet een bewoner van de Onderwereld, die hem uitnodigt mee te reizen naar zijn land om daar zijn nicht en aanstaande bruid Wé Nyiliq Timoq in ogenschouw te nemen. Kwaad omdat hij haar niet te zien krijgt keert hij vanuit Pérétiwi terug naar zijn bamboe, nadat Sinaung Toja hem heeft medegedeeld dat zij haar dochter omhoog zal sturen naar de aarde. Tien dagen verblijf van Batara Guru in de bamboe zonder te eten wekt het medelijden op van zijn moeder in de Bovenwereld. Zij dringt er bij Patotoqé op aan het erfdeel waar hun oudste zoon recht op heeft naar de aarde te zenden. Patotoqé is van mening dat dat Batara Guru eerst nog verder op de proef moet worden gesteld, om te kunnen beoordelen of hij werkelijk een bewoner van de aarde is geworden. De Schepper zendt eerst zeven *oro kelling* (mensen met een donkere huidskleur) naar de aarde om daar hout te kappen en verschillende voedselgewassen te planten. Datu Palingéq verzoekt haar echtgenoot wederom Batara Guru zijn rechtmatig erfdeel te zenden, als deze laatste nog drie maanden zonder voedsel tot zich te nemen in de bamboe verblijft. Patotoqé voldoet aan dat verzoek en laat in de nacht, vergezeld van een noodweer, een paleis, zoogmoeders, tamarinde-bomen en een gevolg voor zijn zoon neerdalen in een dicht woud bij Luwuq. Bij het ontwaken ontwaart Batara Guru de neergedaalde zaken en hij richt zijn schreden naar het paleis, alwaar hij met de nodige staatsie wordt ontvangen. (Kern 1939:31-3)

13| Na vijf maanden in de Middenwereld verbleven te hebben verlangt de eerste mens (*mula tau*) naar de Hemel, en in een droom stijgt hij op. Zijn vader geeft hem een uitgekauwde sirihpruim en geeft hem opdracht de volgende dag naar het strand te gaan. Teruggekeerd op aarde volgt Batara Guru de aanwijzingen van zijn vader op, en aangekomen op het strand treft Batara Guru een zwaard, een staatsiezonnescherm en een schild aan, afkomstig uit de Bovenwereld. Plotseling verschijnt in het Oosten tussen

de golven Wé Nyiliq Timoq met haar gevolg, waaronder enige vrouwen van mindere afkomst welke door Batara Guru tot bijvrouw genomen zullen worden. Batara Guru gebiedt zijn onderdanen naar haar toe te zwemmen, doch zij worden door haar te gering geacht en teruggezonden. Batara Guru zwemt dan in eigen persoon naar haar toe, echter zij verdwijnt met haar draagstoel voor zijn ogen. Dit voorval herhaalt zich driemaal. Met behulp van magische spreuken en attributen weet Batara Guru uiteindelijk naast zijn nicht in de draagstoel plaats te nemen. Negen dagen en nachten dobberen zij rond op zee, waarbij zij over en weer hun magische krachten tentoonspreiden. Als het oog van Patotoqé op dit tafereel valt, laat hij een dienaar de bruidsprijs (*sompa to selli*) naar Guru ri Selleng en Sinaung Toja in Pérétiwi brengen. Nadat deze in ontvangst is genomen drijft de draagstoel met daarin Batara Guru en zijn aanstaande bruid naar het strand en beiden begeven zich naar het paleis waar zij door de zoogmoeders worden verwelkomd. (Kern 1939:33-6)¹

141 Wé Saung Riuq, een bijvrouw van Batara Guru afkomstig uit de Bovenwereld, bevalt na een zwangerschap van zeven maanden van een dochter genaamd Wé Oddang Riuq. Zeven dagen na haar geboorte overlijdt zij en wordt begraven. Drie dagen later komt er een sterk verlangen naar zijn dochter bij Batara Guru op, en hij begeeft zich naar haar graf. Tot zijn verbazing zijn de heuvels en valleien begroeid met rijpende padi in vijf verschillende kleuren. Verbaasd over dit verschijnsel besluit hij via de regenboog naar de Bovenwereld te reizen en zijn vader om uitleg te vragen. Bij hem aangekomen sprak deze:

“Aga muajja Batara Guru
muénréq mai ri Boting Langı́ -
mukawari wi lolangenngé ri Rualletté?
Apaq uaseng, La Togeq Langı́ -
manippeq maneng mua ni nonno -
mana - sakkeqmu makkatawareng.
Ajaq na mai muallaoling ri Boting Langı́ -

mukawari wi lolangenngé ri Senrijawa.
To lino na o lé kudéwata.”
Ssompa makkeda Batara Guru,
“Tongeng adammu puang ponratu,
tekkupasala wukka - tumummu,
to linoé naq lé mudéwata.
Na ia mua mai kuénréq ri Boting Langı́ -

“Waarom toch, Batara Guru,
ben je hier naar Boting Langı́ - opgest
beschouw je het land Rualletté als de v
Want ik meen, La Togeq Langı́ -
dat alles reeds op en naar beneden gez
je hele erfdeel zich reeds in de wereld
Ga niet voortdurend heen en weer naar
-
beschouw Senrijawa niet als de wereld
Jij bent reeds een mens en ik ben een g
Eerbiedig sprak Batara Guru:
“Uw woorden zijn juist, heer,
ik trek uw uitspraken niet in twijfel,
ik ben reeds een mens en U bent een g
Dit is het slechts waarom ik ben opgest
Langı́ - ,

¹Een enigszins bekorte Nederlandse vertaling van dit eerste deel van de *I La Galigo* (111-131) is Kern 1947.

kukawari wi lolangenggé ri Senrijawa,
lilu i kéténg Wé Saung Riuq.
Napitung kéténg lé babuana najaji tau.

Napitumpenni mua jajinna Wé Oddang Riuq
lé namapadeng bannapatinna.
Narisapparang aleq karaja buluq matanré, ulu
pasalu,
naritaroang gosalli séring panreng malilu,

tattawangenna bannapatinna.
Na tellung mpenni mua maténa Wé Oddang Riuq
nacabbéngi aq aruddanikku.
Kuassaliweng ri gosallinna puang atatta.
Aréq ga sia puang kuaté lé makkapareng
engka maridi, engka malotong, engka maputé
engka maéja, engka magauq.
Ala engka ga tanété lampe
lompoq maloang tennapennoi.”
Kua adanna Patoto “é,
“Ia na ritu anaq riaseng Sangiang Serri.
Anaqmu ritu mancaji asé.
Nonno “mua no ri Alé Lino, Batara Guru,
lé muala i lé mupaénréq i ri langkanaé.
Lé ajaq sana muajjelleq i.
Na ia sana ritu mujjelleq lé wettenggé, lé bataé,
mepeq tinio ttudang ri Kawa “..”

waarom ik Senrijawa als de wereld bes
Wé Saung Riuq was over tijd,
en na zeven maanden bracht zij een kind
wereld.

Zeven nachten slechts leefde Wé Oddang
toen werd haar levensgeest uitgedoofd.
Een uitgestrekt woud werd gezocht, en
bron van een rivier,
en er werd een vorstelijk graf gemaakt, en
rustplaats

een zetel voor haar levensgeest.
Drie nachten slechts na de dood van Wé
bekwam mij een verlangen naar haar.
Ik ging naar haar graf, mijn heer.

Daar was iets wat zich overal verspreid
er was gele, zwarte, witte
en er was rode en blauwe.
Er was geen lange heuvelrug
geen uitgestrekte vlakte die niet vol stond
Patotoqé sprak:

“Dat is het kind genaamd Sangiang Serri.
Je kind is geworden tot de rijst.

Daal nu maar af, Batara Guru, naar Alé
neem het en breng het in het paleis,
[maar] je zult het vooreerst nog niet eten.
Je zult eerst gierst en knollen eten

om je levensgeest te versterken in Kawa

Batara Guru keert terug naar de Aarde en treft daar de rijst in geogste
toestand aan. (Kern 1939:37-8; 1954:10-11)

15| Wé Lélé Ellung, eveneens een bijvrouw uit de Bovenwereld, bevalt
van een zoon die La Pangoriseng wordt genoemd. Ook de andere
bijvrouwen van Batara Guru brengen kinderen ter wereld, een geluk dat
helaas Wé Nyiliq Timoq niet beschoren is. Zeven jaar na de geboorte van
La Pangoriseng wordt besloten de hulp van bissu in te roepen, welke een
verzoek tot nageslacht aan de goden kunnen overbrengen. Één van de
bissu reist, nadat de voorgeschreven rituelen zijn uitgevoerd, in trance naar
Onder- en Bovenwereld waar zij te horen krijgt dat Wé Nyiliq Timoq een
zoon zal baren die zal heersen over Luwuq. Gedurende haar zwangerschap
verlangt Wé Nyiliq Timoq een groot aantal moeilijk te verkrijgen zaken,
en na zeven maanden worden *sanro* en bissu in het paleis ontboden om de
bevalling in goede banen te leiden. Het verloopt moeizaam en Bataru
Guru geeft de mensen van Wareq en Luwuq opdracht elkaar te bevechten,
om zodoende de geboorte van zijn kind te bespoedigen. Pas als Batara

²De Buginese tekst is gebaseerd op Fachruddin AE & Muh. Salim [te
verschijnen], en is een transcriptie van manuscript NBG 188 van de
Rijksuniversiteit Leiden.

Guru zelf zijn zoon roept en hem toezegt dat hij vorst van Luwuq zal worden, komt Batara Lattug ter wereld. (Kern 1939:38-41)

161 Als na enige jaren Batara Lattug de huwbare leeftijd heeft bereikt plegen zijn ouders overleg over een geschikte huwelijkskandidaat: zij moet van de dezelfde hoge afkomst zijn en ook zuiver wit bloed hebben. Zo iemand is in de Middenwereld niet te vinden volgens Batara Guru. Wé Nyiliq Timoq daalt op verzoek van haar echtgenoot af naar Pérétiwi om haar ouders, Guru ri Selleng en Sinaung Toja, advies te vragen. Deze kunnen haar niet van dienst zijn en raden haar aan in de Bovenwereld om hulp te verzoeken. Nadat zij Batara Guru verslag heeft gedaan besluit deze naar de Schepper te gaan om zijn probleem voor te leggen. Patotoqé vertelt zijn zoon dat er in Tompoq Tikkaq mensen zijn met zuiver wit bloed. Wé Adiluwuq en Wé Datu Sennengeng zijn de dochters van Turubbélaé en Wé Pada Uleng, respectievelijk afkomstig uit Boven- en Onderwereld die terzelfdertijd als Batara Guru op de Aarde zijn geplaatst. Zij zijn beiden op dezelfde dag overleden nadat zij zich laatdunkend over hun goddelijke afkomst hadden uitgelaten. Hun beide verweesde dochters zwerven nu, na door een boosaardige tante van hun eigendommen te zijn beroofd, in de wildernis rond. De Schepper bepaalt dat Wé Datu Sennengeng, de jongste van de twee wezen, Batara Lattugs echtgenote zal worden. Batara Guru keert terug naar de Aarde en drie dagen na zijn aankomst daar stijgt er vanuit de Onderwereld een schip op dat Batara Lattug als vaartuig zal dienen bij zijn tocht naar Tompoq Tikkaq. Vergezeld van enige van zijn halfbroers, waaronder La Pangoriseng, en de leiders van de bissu richt Batara Lattug de steven naar Tompoq Tikkaq, het land van zijn aanstaande bruid. (Kern 1939:1003-4; 1954:2-4)

171 Wé Adiluwuq en Wé Datu Sennengeng keren van hun zwerftocht door de wildernis terug naar hun zoogmoeder in het paleis te Tompoq Tikkaq, daartoe aangezet door een boodschapper uit Pérétiwi. Na aankomst van Batara Lattugs vloot in de haven van Tompoq Tikkaq bezoekt één van zijn halfbroers het vervallen paleis van beide prinsessen, en doet een huwelijksaanzoek. De zoogmoeder van de wezen wil dit vanwege hun armoede niet accepteren. Batara Lattug besluit na hiervan op de hoogte te zijn gebracht, het uit de Hemel afkomstige paleis op te knappen, en vraagt daarna om de hand van de jongste van de prinsessen, Wé Datu Sennengeng. Als beide zijden zich hebben vergewist van de zuiverheid van het (witte) bloed der huwelijkskandidaten wordt de bruidsprijs overgebracht naar het paleis en wordt het huwelijk in volle luister voltrokken. Wé Adiluwuq huwt met I La Jiriug, een uit de Bovenwereld

neergedaalde neef van Batara Lattug. Na de boze oom en tante van de wezen te hebben bestraft en het rechtmatige eigendom van de beide zusters naar het paleis te Tompoq Tikkaq te hebben overgebracht, brengt de wind aan Batara Lattug het bericht dat zijn ouders in Luwuq naar hem verlangen. Samen met zijn echtgenote en gevolg vaart hij via Taranati, Sunra ri Lauq , Gima, en Jawa ri Lauq terug naar Luwuq,³ terwijl Wé Adiluwuq en haar echtgenoot in Tompoq Tikkaq achterblijven en daar zullen regeren. Bij het afscheid beloven de beide zusters elkaar dat hun kinderen later met elkaar in het huwelijk zullen treden. (Kern 1939:48-56)⁴

18| Wé Datu Senneng en Batara Lattug komen aan op de rede van Luwuq, waarop Batara Guru en Wé Nyiliq Timoq een groot aantal dienaren naar het strand zenden om de kinderen te verwelkomen. Wé Datu Senneng echter voelt zich gekwetst omdat haar schoonouders niet in eigen persoon naar de kust komen om haar te ontvangen, en dreigt naar Tompoq Tikkaq terug te keren indien zij niet persoonlijk verschijnen. Batara Guru en zijn echtgenote begeven zich naar het schip en overladen hun kinderen met vele (magisch krachtige) geschenken, afkomstig uit Boven- en Onderwereld. Het jonge paar begeeft zich vervolgens naar het paleis waar de huwelijksceremonieën nog eens worden overgedaan. (Kern 1939:56-60)

19| Na tien maanden verblijf in Luwuq droomt Wé Datu Senneng op een nacht dat zij de zee opvaart. Een aan de regenboog opgehangen gouden mand met daarin een ei daalt voor haar neer. Wé Datu Senneng gaat op het mandje zitten, waarop het ei breekt en er twee kuikens uit komen: één van elke sexe. Het hennetje stijgt op naar de Bovenwereld, terwijl het haantje uitvliegt naar verre landen. Bij het ontwaken is Wé Datu Senneng geheel in de war en zij gaat te rade bij haar schoonouders. Wé Nyiliq Timoq legt uit dat haar droom wellicht duidt op het feit dat zij zal bevallen van een *dinru ulaweng*, een gouden tweeling, bestaande uit een jongen en een meisje. De jongen zal naar verre landen trekken, en het meisje zal naar de Hemel gaan. Vervolgens begeeft men zich naar het

³De genoemde plaatsen zijn die welke door Kern (1939:56) worden genoemd. Deze namen variëren per handschrift. Kern 1954:4 noemt bijvoorbeeld ook Malaka als haven die wordt aangedaan.

⁴Hoewel hier niet genoemd blijkt er in het vervolg sprake te zijn van een derde zuster genaamd Wé Tenriabang 'De Onzichtbare' en zij is de moeder van I Wé Codaiq (zie 119).

strand en Wé Nyiliq Timoq daalt af naar haar ouders in de Onderwereld, die zij verzoekt haar zoon nageslacht te schenken. Guru ri Selleng belooft dit, maar voegt daar aan toe dat dit in samenwerking met de Bovenwereld gaat en dat Batara Guru naar zijn ouders dient op te stijgen met hetzelfde verzoek. Bij terugkeer op Aarde doet Wé Nyiliq Timoq verslag van haar belevenissen, en Batara Guru stijgt op naar de Bovenwereld. Bij de Schepper aangekomen krijgt hij als antwoord op zijn verzoek dat zijn echtgenote zal bevallen van een dinru ulaweng die echter direkt na de geboorte van elkaar gescheiden moeten worden. Ook Wé Adiluwuq en I La Jiriug zullen een gouden tweeling krijgen: Palawagauq en Wé Tenrirawé. La Sattung Mpogiq, heerser over Cina, en echtgenoot van Wé Tenriabang, een zuster van Wé Adiluwuq en Wé Datu Senngeng, is eveneens naar de Bovenwereld gereisd om te verzoeken om nageslacht. Hem wordt de geboorte van een dochter, I Wé Codaiq, toegezegd. (Kern 1939:60-5)

110| Drie maanden na terugkeer van Batara Guru is Wé Datu Senngeng zwanger en zij begeert allerlei moeilijk te verkrijgen zaken. Zij wil onder andere, evenals haar schoonmoeder tijdens haar zwangerschap, vanuit haar paleis de schepen zien voorbijvaren en vissers zien vissen. Op verzoek van Wé Nyiliq Timoq doet Guru ri Selleng vanuit de Onderwereld het water stijgen tot aan het paleis. De geboorte kondigt zich aan na een zwangerschap van tien maanden en alle noodzakelijke voorbereidingen worden getroffen. De bevalling verloopt uiterst moeizaam en duurt vele dagen. Om het proces tot een goed einde te brengen dient er bloed van bissu te vloeien. Vele gevechten worden gevoerd, en dan daalt vanuit de Hemel de *bannapati* (ziel) van de vrucht neer, evenals een aantal bomen die in Mangkuttuq terecht komen. Er worden mensenooffers gebracht en dan volgt de geboorte van Sawérigading, die in volledige krijgssuitrusting ter wereld komt. Enige tijd later wordt Wé Tenriabéng geboren en ook bij haar is er, evenals bij haar tweelingbroer, geen sprake van nageboorte of navelstreng. Als de bevalling achter de rug is worden de doden weer tot leven geroepen. (Kern 1939:65-73)

111| In Tompoq Tikkaq wordt het besluit genomen Wé Tenrirawé (of I Rawé) uit het land te verbannen, om haar zodoende van haar tweelingbroer Palawagauq, op wie zij verliefd is, te scheiden. Zij vertrekt op een schip, slechts door vrouwen vergezeld, in de richting van Wadeng. Dicht bij de plek waar het water van de zee omlaag stort heeft zij een ontmoeting met de Heer der Onderwereld, die haar een vloot met allerlei geschenken doet toekomen. Zij legt hem uit dat zij uit Tompoq Tikkaq is verbannen om te

voorkomen dat er een vloek over het land zou komen vanwege haar liefde voor Palawagauq.⁵ In Wadeng heeft La Tenripeppang een droom die duidt op een aanstaand huwelijk. Er wordt een bode gezonden naar het schip van I Rawé dat inmiddels in de haven van Wadeng is verschenen. Er wordt een huwelijksaanzoek gedaan, waarbij als eis wordt gesteld dat I Rawé de enige echtgenote van La Tenripeppang moet zijn. La Tenripeppang verstoot al zijn echtgenotes om met I Rawé in het huwelijk te kunnen treden. Nadat beide partijen zich hebben vergewist van de wijsheid van het bloed der huwelijkspartners kunnen de voorbereidingen voor het huwelijk worden getroffen. De zoogmoeder van I Rawé eist een bruidsprijs zo groot dat drie maanden nodig zijn deze op te brengen. De huwelijksceremonie dient op het schip plaats te vinden. Pas daarna zet I Rawé voet aan land in Wadeng en vestigt zich aldaar. (Kern 1939:81-8; 1954:19-21)

1121 In Luwuq groeien Sawérigading en Wé Tenriabéng voorspoedig en van elkaar gescheiden op. Batara Guru wordt door de Schepper medegedeeld dat hij met al zijn generatiegenoten naar de Bovenwereld dient te komen. Het land wordt onder zijn zoons verdeeld, en Batara Lattuq volgt hem op als heerser over Luwuq. Nadat de eerste mens en alle anderen van dezelfde generatie zijn teruggekeerd naar de Hemel, wordt ook Sawérigading door Patotoqé uitgenodigd naar de Bovenwereld te komen daar hij van plan is zijn achterkleinzoon daar uit te huwelijken. Hoewel Sawérigading verliefd wordt op Tanra Tellu komt er van een huwelijk niets, omdat hij wil terugkeren naar de Aarde. Daar terug maakt hij kennis met zijn nicht Wé Panannangareng en hij trouwt met haar. Dit huwelijk wordt gevolgd door nog vele, aangezien Sawérigading van zins is met al zijn nichten een echtverbintenis aan te gaan.⁶ Ook zijn neven, waaronder La Pananrang, de zoon van La Pangoriseng, treden in het huwelijk. Als in Maluku een groot feest wordt georganiseerd ter ere van het tatoeëren van de vorst, wordt Sawérigading daar naar toe gezonden door zijn vader, Batara Lattuq, om te voorkomen dat hij in aanraking zal komen met zijn tweelingzus Wé Tenriabéng. Op weg naar Maluku doet Sawérigading

⁵Er treedt variatie op tussen handschriften, en zelfs in de handschriften: Palawagauq zou dan verliefd zijn op zijn zus, en haar een huwelijksaanzoek doen (Kern 1939:81-84; 1954:19-21; Muhammad Salim 1990:340-1).

⁶Over het precieze aantal huwelijken (en dus nichten) heerst onduidelijkheid: 12, 20 of 70 (Kern 1939:1007). De essentie is dat het er *veel* zijn (cf. Eco 1990:81-2).

Tompoq Tikkaq aan, waar hij het verhaal van Palawagauq en I Rawé te horen krijgt, en vervolgens bezoekt hij ook Wadeng om zijn nicht te ontmoeten. Gedurende de verdere tocht naar Maluku doet Sawérigading nog Mallatunrung en Matasoloq aan. In Maluku doet hij de plechtige eed zijn zoon I La Galigo To Boto te noemen, als eerbewijs aan I La Galigo To Kelling, een vorst van wie hij tijdens de hanengevechten heeft verloren. De terugreis van Maluku naar Luwuq geeft weer bezoeken aan vele landen te zien: Kelling, Sunra, Tessililu, Mettoanging en Taranati. (Kern 1939:1006-10)

113| Voordat tenslotte de thuishaven Luwuq wordt bereikt brengt Sawérigading nog een bezoek aan het Zielenland, Waliala, en het voorportaal daarvan, Marapettang, geregeerd door La Wajo Langiq. Hij ontmoet vele zielen, waaronder die van Wé Pinrakati, een vlak voor haar huwelijk overleden prinses van Jawa ri Lauq.. Sawérigading wordt verliefd en wenst haar tot zijn echtgenote te maken. Dit is echter niet mogelijk, daar levenden niet met doden kunnen trouwen. Na zijn rondgang door het dodenrijk te hebben beëindigd keert Sawérigading terug naar de Middenwereld, en richt de steven naar Samang (Maluku), waar hij een nieuwe echtgenote tracht te vinden, aangezien het huwelijk met Wé Pinrakati geen doorgang heeft kunnen vinden. I La Galigo To Kelling zegt Sawérigading zijn dochter Welléq ri Cina toe, welke echter nog een kind is, en waarop Sawérigading dus zal moeten wachten. Na te zijn teruggekeerd in zijn land Luwuq maakt hij op verzoek van zijn echtgenote Wé Panannгарeng dezelfde rondreis nogmaals, in gezelschap van haar gezeten op de rug van de vogel Marempoba. (Kern 1939:92-106, 1010-1, 1024-7; 1954:23-4)

114| In Luwuq ontvangt Sawérigading van zijn zwager I La Jiriug een uitnodiging de vernieuwing van het graf van Wé Pada Uleng en Turubbélaé bij te wonen. Met zijn vloot onderneemt hij de reis naar Tompoq Tikkaq, alwaar de vernieuwing van het graf van zijn schoonouders onder groots ceremonieel plaatsvindt. Sawérigading krijgt hier van zijn neef Palawagauq te horen dat hij in Luwuq een tweelingzus heeft, Wé Tenriabéng. Na afloop van de plechtigheden verzoekt hij La Maddaremmeng, vorst van Maluku, I La Galigo To Kelling in kennis te stellen van zijn voornemen om binnen afzienbare tijd diens dochter Welléq ri Cina te trouwen. La Maddaremmeng deelt hem mede dat zij reeds drie jaren geleden is overleden, en naar Waliala, het Geestenland, is verhuisd. Sawérigading besluit, ondanks de bezwaren van zijn tante Wé Adiluwuq en het feit dat Waliala niet toegankelijk is voor de levenden, zijn steven

naar het Westen te richten en Welléq ri Cina te gaan halen. Vergezeld van Palawagauq en La Tenripeppang vertrekt hij met een vloot van schepen getooid met de namen van hemellichamen en sterrenbeelden. Na een tocht van ongeveer een week naderen zij de gevaarlijke plek midden op zee waar de *pao jengki*, de boom die zijn wortels in de Onderwereld heeft en groeit tot in de Hemel, zich bevindt. Één van de schepen zinkt en komt weer boven vergezeld van diverse vaartuigen afkomstig uit de Onderwereld, beladen met geschenken bestemd voor Sawérigading en zijn metgezellen. De tocht wordt voortgezet en men bereikt het uit de Bovenwereld neergedaalde land Posiq Tana, geregeerd door Lettéq Warani, de jongste broer van Batara Guru die vanwege zijn wangedrag uit de Bovenwereld is verbannen. Onwetend van elkaars identiteit breekt een gevecht uit tussen Lettéq Warani en Sawérigading dat duurt totdat de Schepper beide strijdenden inlicht over de afkomst van hun tegenstander. Daarop nodigt Lettéq Warani Sawérigading, welke hij zich als opvolger had gedacht, uit in zijn paleis. Ondanks aandrang van de vorst en vorstin van Posiq Tana om in hun land te blijven is Sawérigading vastbesloten zijn zoektocht naar Welléq ri Cina voort te zetten, en met zijn gevolg kiest hij wederom het ruime sop. (Kern 1939:111-30, 1011; 1954:25-35)

1151 Na op verzoek van Lettéq Warani Dettia Pajung van Labuq Tikkaq onderworpen te hebben, komt Sawérigading met zijn vloot aan in Marapettang, het voorportaal van het geestenrijk Waliala (zie 1131). Daar verneemt hij dat Welléq ri Cina kortgeleden in het huwelijk is getreden met La Daéng Lebbiq, de heerser van Waliala. Hij zendt zijn trouwe dienaar La Pananrang met enige metgezellen naar het Geestenrijk om zijn verloofde op te eisen. De strijd ontbrandt en alle krijgslieden van Luwuq sneuvelen. De Schepper grijpt in en geeft zijn achterkleinzoon La Punna Langiq opdracht Sawérigading te hulp te snellen. La Daéng Lebbiq wordt verslagen en in opdracht van Patotoqué uit zijn functie van heerser over Waliala ontzet, omdat hij levenden de toegang tot het Zielenland heeft gegeven. Alle gesneuvelden worden weer tot leven gebracht. Sawérigading betreedt het paleis in Waliala en heeft een ontmoeting met Welléq ri Cina. Hij wil haar meenemen naar de Middenwereld, echter dit is niet mogelijk aangezien zij reeds overleden en een geest geworden is. Sawérigading keert dan terug naar de Aarde, en via omzwervingen door vele landen arriveert hij weer in Luwuq. (Kern 1939:143-50, 1011-5, 1027-9; 1954:40-1)

1161 In Luwuq is voor Wé Tenriabéng een oogverblindend paleis neergedaald. Sawérigading klimt op een dag persoonlijk op de dakbalken om deze op te meten, hoewel zijn vader, Batara Lattuq dit verboden heeft.

Vanuit deze hoge positie kan hij zijn tweelingzus in het voor haar afgeschutte deel van het paleis in ogenschouw nemen. Hij wordt hevig verliefd op haar. De daarop volgende dagen is Sawérigading niet te genieten en hij maakt zijn ouders allerlei verwijten, onder andere dat zijn zus zo'n oogstrelend paleis tot haar beschikking heeft gekregen. Hij verlangt eenzelfde paleis, hetgeen echter door zijn vader *pémali*, verboden, is verklaard. Batara Lattug verzamelt het volk en geeft hen opdracht hout te kappen om in Wareq een paleis voor zijn zoon te bouwen, naar het voorbeeld van een prachtig, eveneens uit de Bovenwereld neergedaald paleis in Sunra ri Lauq . Sawérigading is buitengewoon in zijn sas met dit nieuwe onderkomen. Hij wenst een groot inwijdingsfeest te houden, en daarbij de vorsten aanwezig te zien van de landen die hij gedurende zijn zwerftochten heeft aangedaan. Na afloop van het feest zakt Sawérigading weer terug in zijn lethargie: hij kan Wé Tenriabéng niet uit zijn gedachten verdrijven. Hij besluit, indien het niet mogelijk is haar te huwen, uit Luwuq te vertrekken en zeerover te worden. Na het vertrek van de schepen van Sawérigading vernemen zijn ouders dat hij verliefd is geworden op zijn tweelingzus, en zij worden door verdriet overmand. Zij laten bissu en een aantal echtgenotes van Sawérigading in het paleis verzamelen om voor hen te dansen. Op zee hoort Sawérigading de muziek die het dansen begeleidt, en hij ontsteekt in woede, waarop hij naar Luwuq terugkeert. Hij richt zijn schreden naar het paleis, waar hij om niet te worden herkend, van kleding verwisselt met een bewaker. Binnen gekomen werpt hij wederom vanaf een dakbalk zijn blik op zijn tweelingzus Wé Tenriabéng. De volgende morgen wordt hij door zijn helpers La Pananrang en La Sinilélé terug gebracht naar zijn schip, opdat Batara Lattug hem niet ontdekt. Vervolgens wordt hij vanaf zijn schip met het nodige ceremonieel ingehaald, en verschijnt hij voor zijn beide ouders met het verzoek Wé Tenriabéng tot echtgenote te mogen nemen. Deze leggen hem uit dat dit *pémali* is en dat het land te gronde zou gaan: rijst zou onkruid worden en sago water. Dit onbevredigende antwoord brengt Sawérigading ertoe zich gedurende zeven dagen opsluit, niet eet en met niemand een woord wil wisselen. Batara Lattug laat een stokoude vrouw op het paleis ontbieden die zeker uitsluitsel kan geven over het al dan niet ooit voorgevallen zijn van een huwelijk tussen broer en zus, en de eventuele gevolgen daarvan. Zij verhaalt dat dit éénmaal eerder is gebeurd en dat de gevolgen voor het land rampzalig waren. Sawérigading is woedend over dit antwoord en hij slaat de vrouw dood, vervolgens alle jonge kinderen bij elkaar brengend in de brandende zon voor het paleis.

Negen dagen duurt dit en Sawérigading is niet voor rede vatbaar. Tenslotte laat hij de kinderen terugkeren naar hun moeders. Wé Datu Senneng en Batara Lattuq besluiten, op advies van La Pananrang en La Sinilé Wé Tenriabéng met haar broer te laten praten. Zij is uiteindelijk bissu, en kan met haar inzichten misschien duidelijkheid verschaffen. In antwoord op het huwelijksaanzoek dat Sawérigading haar doet zegt zij hem dat dit pé mali en dus ontoelaatbaar is. Het is beter om met de prinses van Cina, I Wé Codaiq, die als twee druppels water op haar lijkt, te trouwen. Sawérigading hecht geen geloof aan haar woorden en blijft aandringen op een huwelijk. Dan laat Wé Tenriabéng hem in haar nagel de prinses van Cina zien, echter zonder haar broer te overtuigen. Zij zegt hem dan te gaan liggen, waarop in een droom de schoonheid van I Wé Codaiq, en de treffende gelijkenis met zijn tweelingzus hem overtuigen van de noodzaak naar Cina af te reizen, en de dochter van de vorst aldaar ten huwelijk te vragen. Wé Tenriabéng zal hem een armband en een ring meegeven en als deze I Wé Codaiq niet exact passen mag hij terugkeren naar Luwuq en zal zij met hem trouwen. (Kern 1939:153-64, 186-92, 205-9; Fachruddin AE 1983:194-515)

1171 Wé Tenriabéng ruimt de laatste tegenwerpingen van Sawérigading tegen zijn vertrek, namelijk dat zijn schepen niet zeewaardig meer zijn, uit de weg door toe te zeggen dat zij zal zorgen voor de bouw van nieuwe vaartuigen, gemaakt uit het hout van uit de Bovenwereld afkomstige bomen (zie 1101). Op de door Wé Tenriabéng bepaalde dag vertrekken Batara Lattuq, Sawérigading en hun gevolg naar Mangkuttuq om de Wélenréng en andere hemelse bomen te kappen. Begeleid door de benodigde rituelen wordt een aanvang gemaakt met kappen van de bomen. De dieren die hun verblijfplaats hebben in of onder de Wélenréng-boom heffen een weeklacht aan. Zeven dagen lang worden er pogingen ondernomen de boom te vellen, doch zonder resultaat. La Pananrang en La Sinilé worden teruggezonden naar Luwuq om Wé Tenriabéng raad te vragen. Zij deelt hen mee dat er in de top van de Wélenréng hemelingen huizen die verhinderen dat aardbewoners de boom vellen. Slechts met behulp van twee kapmessen die gelijk met Batara Guru uit de Bovenwereld zijn neergedaald, en bepaalde offers en rituelen, zal het mogelijk zijn de hemelse bomen te kappen. Op deze wijze blijkt het inderdaad mogelijk de de gestelde taak tot een goed einde te brengen en de hemelse woudreuzen storten met donderend geweld ter aarde. Één tak van de Wélenréng zweeft naar het rijk Cina alwaar hij terecht komt op het paleis van de vorst en vorstin van dat land. Deze gebeurtenis wordt geïd

als een voorteken dat een afstammeling van wezens uit Boven- en Onderwereld in Cina zal verschijnen om hun dochter I Wé Codaiq een huwelijksaanzoek te doen. In Mangkuttuq legt Sawérigading staande bij de gevelde Wélenréng de plechtige eed af zijn land te verlaten en nooit naar Luwuq terug te keren. Slechts als hij in den vreemde een zoon verwekt zal deze terugkeren en de vorstelijke lijn van zijn voorouders voortzetten. Plotseling opent zich dan de zee en tot verbazing van de omstanders zakken de zojuist gekapte bomen weg naar de Onderwereld. Batara Lattuq besluit dan de Wélenréng te volgen en aan de heersers van Pérétiwi om opheldering te vragen. Guru ri Selleng maakt hem duidelijk dat hij de bomen naar de Onderwereld heeft laten komen om er snel schepen van te kunnen bouwen, en dat hij de schepen zal laten opstijgen zodra Batara Lattuq weer is teruggekeerd naar de Middenwereld. Zo gebeurt en men gaat huiswaarts naar Luwuq. Daar doet Wé Tenriabéng aan Sawérigading uit de doeken wat hem bij zijn tocht naar en verblijf in Cina te wachten staat: een zevenvoudige strijd op zee, de problemen bij de totstandkoming van zijn huwelijk met I Wé Codaiq etc., en zij geeft hem verschillende voorwerpen met magische kracht die hem bij zijn avonturen zullen beschermen. Zij beloven elkaar dat hun respectievelijke kinderen later met elkaar in het huwelijk zullen treden. Sawérigading besluit, ondanks minder gunstige voortekens, de volgende dag te vertrekken in gezelschap van zijn trouwe dienaren. Bij het afscheid dringen zijn vele echtgenotes aan om hem te mogen vergezellen, en met name zijn lievelingsega, Wé Panangareng, doet vele, vergeefse, pogingen daartoe. Uiteindelijk kiest de vloot het ruime sop en vertrekt naar Cina. Sawérigading legt een eed af dat hij niet zal terugkeren naar Luwuq uit zijn ballingschap voordat hij nageslacht heeft in Cina. Wé Tenriabéng stijgt, als bissu, ten hemel en treedt daar in het huwelijk met Remmang ri Langiq. (Kern 1939:164-72, 192-201, 209-11, 1015-6; Fachruddin AE 1983:514-881)⁷

[18] Na zeven dagen en nachten op zee vindt een ontmoeting plaats met Banyaq Paguling van Mancapaiq. Er ontbrandt een strijd tussen de twee partijen en nadat Banyaq Paguling het onderspit heeft gedolven wordt zijn hoofd als krijgstrofee naar de I La Wélenréng overgebracht. Tijdens het vervolg van de tocht vinden dan, even krijgslustige, ontmoetingen

⁷De episode waarin Wé Tenriabéng ten hemel stijgt en het daarop volgende huwelijk wordt in de catalogus van Kern slechts zeer beknopt behandeld (I:1015-6). Een transcriptie en (Indonesische) vertaling van dit deel in Fachruddin AE 1983:846-63.

plaats met La Tuppu Soloq, La Tuppu Gellang, La Togeng Tana en La Tenripulang, welke allen door Sawérigadings strijders worden verslagen. Het verloop van de zesde confrontatie met een vijandelijke vloot, die van La Tenrinyiwq, maakt het noodzakelijk dat Sawérigading de hulp van Wé Tenriabéng inroept. Zij stuurt haar echtgenoot Remmang ri Langiq vanuit de Hemel naar de Middenwereld om Sawérigading terzijde te staan, en hem de overwinning te doen behalen. De tocht wordt voortgezet tot op een dag een gesprek wordt opgevangen, afkomstig van een schip van Settia Bonga Lompéng ri Jawa Oliao. Hierin wordt gesproken van het feit dat deze Settia Bonga reeds drie jaren is verloofd met I Wé Codaiq van Cina en dat het nu wel tijd wordt om zijn bruid te gaan halen. Daarop reageert La Pananrang door in een, voor de mensen van Settia Bonga hoorbaar, gesprek te veinzen dat zij op de terugweg zijn vanuit Cina en dat Sawérigading reeds in het huwelijk is getreden met I Wé Codaiq. Er ontspint zich daarna een woordenwisseling tussen Settia Bonga en Sawérigading, waarbij de laatste zijn concurrent zijn te lage afkomst voor een huwelijk met I Wé Codaiq uit de doeken doet. De woordenwisseling ontaardt in een gevecht tussen beide groepen waarbij Settia Bonga wordt overwonnen en wordt gedwongen zich te onderwerpen aan Luwuq. Hij wordt met zijn onderdanen naar zijn land teruggestuurd terwijl zijn dienaar La Bolong Tiung Sawérigading dient te vergezellen op zijn verdere tocht naar Cina. Na een bezoek aan het land Wéwang Riuq en een ontmoeting met I La Péwajo, bij welke gelegenheden Sawérigading verschillende adviezen krijgt over hoe in Cina te komen, en wat in dat rijk te ondernemen na zijn aankomst aldaar, komt de vloot aan voor de kust van Cina. Van vissers verneemt men dat het vorstelijk paar vijftien kinderen heeft, waarvan nog twee dochters ongehuwd zijn: Wé Tenriésa en I Wé Codaiq. (Kern 1939:172-9, 214-22, 230-4, 883-5)

119| Vanuit haar paleis ziet Wé Tenriabang, de vorstin van Cina, op een morgen een zon die voor de opkomende zon langsschuift: het is de I La Wélenréng die de kust van Cina nadert. Deze waarneming wordt door bissu geduidt als zijnde een teken dat er een huwelijkspartner met wit bloed voor I Wé Codaiq op komst is. Als Sawérigadings vloot voor anker gaat worden er twee vertegenwoordigers door La Sattung Mpogiq naar de haven gestuurd om te informeren naar de intenties van de vreemdelingen: indien zij oorlog willen dan is hij bereid deze af te kopen; verlangen zij handel te drijven, dan kan dit volgens de gewoonten geldend in Cina; zijn zij op zoek naar een huwelijkspartner, dan heeft hij nog twee ongehuwde dochters, waarvan I Wé Codaiq weliswaar is verloofd met Settia Bonga,

maar voor wie hij nog steeds hoopt op een echtgenoot van hemelse afkomst. Drie maanden lang wordt er handel gedreven, een periode waarin Sawérigading regelmatig wordt overvallen door een hevig verlangen naar Luwuq en zijn echtgenotes daar. Hij stuurt La Dunrung Séreng en een aantal andere vogels naar het paleis van Cina om te ontdekken of I Wé Codaiq inderdaad het evenbeeld van zijn tweelingzus Wé Tenriabéng is. De vogels keren terug met een bevestigend antwoord. Daarop besluit Sawérigading zelf aan land te gaan, om zich te overtuigen van de schoonheid van I Wé Codaiq. Als vermomming dient de donkere huid van La Oro Kelling, een van zijn onderdanen, die speciaal voor dit doel wordt gedood. In gezelschap van enige van zijn dienaren begeeft Sawérigading zich naar La Tanété, het paleis van Cina, zich voordoen als koopman. De weg naar het paleis is voor Sawérigading vol moeilijkheden: vele dingen die hij ziet doen hem denken aan zijn thuisland Luwuq en hem van heimwee in tranen uitbarsten. Onder andere komen zij langs het paleis van I Wé Cimpau die sprekend lijkt op zijn lievelingsvrouw Wé Panangareng. In het paleis aangekomen treft het gezelschap daar Wé Tenriabang, welke haar dochters laat roepen om de koopwaar in ogeschouw te nemen. Nadat eerst Wé Tenriésa in de ontvangstzaal is verschenen, komt ook I Wé Codaiq daar binnen. Sawérigading is stomverbaasd wegens haar gelijkenis met zijn tweelingzus. Vervolgens biedt hij zijn koopwaar aan, intussen allerlei toespelingen makend op het werkelijke doel van zijn komst. Tenslotte biedt hij een ring en een armband aan, die slechts I Wé Codaiq blijken te passen: het bewijs dat zij inderdaad de huwelijkspartner is op wie Wé Tenriabéng heeft gedoeld.⁸ Sawérigading keert weer terug naar de I La Wélenréng. (Kern 1939:248-53, 258-64, 266-72, 277-82; 1954:46-50)

l20l De volgende morgen zendt Sawérigading La Pananrang en Panrita Ogiq als *duta*, afgevaardigde die een huwelijksaanzoek doet, naar La Tanété om te vragen om de hand van I Wé Codaiq. Zij worden ontvangen en voor La Sattung Mpogiq geleid, die hen mededeelt dat zijn jongste dochter reeds is verloofd met Settia Bonga. La Pananrang antwoordt dat deze laatste op zee is verslagen door Sawérigading en is teruggekeerd naar zijn land. La Sattung Mpogiq doet dan de gewoonten van het land Cina

⁸Sawérigading blijkt ook de deksel in zijn bezit te hebben die exact past op een mandje dat Wé Tenriabang bezit, en welke twee voorwerpen zijn gescheiden op het moment dat zij afscheid nam van haar zus Wé Datu Senneng.

met betrekking tot het betalen van de bruidsprijs uit de doeken: het overbrengen van de goederen zal drie maanden in beslag nemen, de mensen die hem vervoeren behoren er ook toe en het totaal van de goederen dient evenveel te zijn als het totaal van de bladeren van een tamarinde-boom en de haren van een bonte kat, *méong mpalo karellaé*. De beide duta van Sawérigading keren terug naar de haven en brengen verslag uit aan hun meester. De daaropvolgende maanden wordt de bruidsprijs aan land gebracht. (Kern 1939:282-8, 299-304, 1954:49-52)⁹

[21] Als na drie maanden de gehele sompa to Selli, de hoogste bruidsprijs, is opgebracht naar La Tanété, komt I Wé Codaiq ter ore dat de opvarenden van de in de haven gemeerde vloot, dus ook Sawérigading, allen barbaren, geheel behaard en donker van huid zijn. Zij verandert van mening en is niet meer bereid met de prins uit Luwuq in het huwelijk te treden. De opgebrachte goederen worden teruggezonden naar de I La Wélenréng, waar Sawérigading in woede ontsteekt en La Pananrang naar La Tanété zendt om La Sattung Mpogiq om opheldering te vragen. Deze verklaart dat zijn dochter niet meer bereid is met Sawérigading te huwen. Op zijn schip besluit Sawérigading, als hem dit bericht is overgebracht tot een oorlog tegen Cina. Een groot gedeelte van het land wordt vernietigd, en velen sneuvelen. Voor de poorten van La Tanété aangekomen laat Sawérigading zijn mannen zich inhouden, om het leven van I Wé Codaiq niet in gevaar te brengen. Op aandrang van haar moeder verklaart zij zich dan bereid alsnog met Sawérigading te trouwen, op voorwaarde dat de doden weer tot leven worden geroepen, het in de as gelegde land hersteld wordt, en er geen grote feestelijkheden worden georganiseerd ter ere van het huwelijk, terwijl Sawérigading 's nachts in het donker bij haar binnen dient te sluipen als hij haar wil ontmoeten. Zij zal afgeschermd worden door zeven afgegrendelde vertrekken, zeven sarongs die aan boven- en onderzijde zijn dichtgenaaid en zeven lagen kleding. Sawérigading weet niet goed raad met de situatie en besluit op advies van La Pananrang zijn zus Wé Tenriabéng in de Bovenwereld om advies te gaan vragen. Zij zegt haar broer dat zij hem een vuurvlieg en een bonte kat, *méong mpalo karellaé*, zal meegeven uit de Hemel, die hem de weg in het paleis van I Wé Codaiq zullen wijzen. De wind zal de deuren voor hem ontgrendelen. Op aarde teruggekeerd brengt Sawérigading een nachtelijk (en heimelijk) bezoek aan I Wé Codaiq in La Tanété, geleid

⁹Zie voor deze episode ook de teksten in hoofdstuk 4.

door wind, kat en vuurvlieg. Hij brengt de nacht aan haar zijde door, doch ziet geen kans haar milder jegens hem te stemmen. Als Wé Tenriabang en La Sattung Mpogiq de volgende ochtend vernemen dat Sawérigading de nacht bij Wé Tenriabéng heeft doorgebracht zijn zij zeer verheugd. Na een uitgebreid ontbijt keert Sawérigading terug naar zijn schip. (Kern 1939:289-94, 305-14, 319-26, 338-40, 886-8; 1954:52-56)

[22] Op de I La Wélenréng teruggekeerd laat Sawérigading aan La Sattung Mpugi verzoeken om een stuk land waar hij zich met zijn onderdanen kan vestigen. Als een gebied is ontgonnen, zendt Sawérigading La Dunrung Séreng naar de Bovenwereld om Wé Tenriabéng het verzoek te doen een volledig ingericht land naar beneden te zenden. Vergezeld van een noodweer wordt op het daartoe bepaalde gunstige tijdstip één van de landen uit de Hemel, Malimongeng, neergelaten in de Middenwereld. Vergezeld van de nodige ceremonieën wordt het paleis in Malimongeng door Sawérigading en consorten betrokken, en worden de op de vloot aanwezige paleizen en andere zaken overgebracht naar het nieuwe rijk. Na enige tijd besluit Sawérigading zich naar Cina te begeven om zich op de hoogte te stellen van het wel en wee van I Wé Codaiq. La Sattung Mpogiq en Wé Tenriabang stellen voor dat hij maar een vrouw van geringere afkomst huwt, om op die manier I Wé Codaiq toeschikkelijker te maken. De keuze valt op I Wé Cimpau (zie [19]), die vervolgens ten huwelijk wordt gevraagd. Enige dagen na de voltrekking van dit huwelijk brengt de wind een bericht van Wé Tenriabéng: I Wé Codaiq bevindt zich in haar niet afgesloten kamer, en Sawérigading heeft uiteindelijk niet voor een huwelijk met I Wé Cimpau de moeizame tocht van Luwuq naar Cina ondernomen, dus dient hij zich naar La Tanété te begeven. In het paleis van Cina aangekomen legt Sawérigading zich naast I Wé Codaiq die in eerste instantie afwijzend reageert. Na enige tijd versoepelt haar houding en komt zij onder de indruk van de talenkennis van Sawérigading (hij beheerst Buginees en andere talen), en raakt gecharmeerd van zijn verhalen. Uiteindelijk geeft ze toe, en het kersverse echtpaar verblijft zeven dagen in de kamer van I Wé Codaiq. Dan zendt zij hem terug naar I Wé Cimpau. In de daaropvolgende tijd brengt Sawérigading nog enige nachtelijke bezoeken aan zijn geliefde, zeer tot onvrede van zijn echtgenote I Wé Cimpau. Ze besluiten te scheiden en I Wé Cimpau betreft een paleis in Mario. (Kern 1939:326-34, 344-52, 888-92)

[23] Na drie maanden van nachtelijke bezoeken krijgt I Wé Codaiq de lusten, en La Dunrung Séreng wordt er door Sawérigading op uit gestuurd

om de door haar verlangde zaken te bemachtigen. Ook I Wé Cimpau is zwanger en zij bevalt van een dochter genaamd Tenriawaru. Na enige maanden dienen zich bij I Wé Codaiq ook de tekenen voor een bevalling aan. Zij komt in hevige barensood te verkeren en Sawérigading geeft opdracht aan de bissu om onderling te gaan strijden. Velen sneuvelen, doch zonder dat dit resultaat oplevert. Allerlei (hemelse) attributen worden ingeschakeld, en nog meer bissu krijgen opdracht elkaar te bevechten. Uiteindelijk, als zijn vader hem persoonlijk roept, komt I La Galigo tijdens een geweldig noodweer ter wereld. Direct na de geboorte van haar zoon verstoot I Wé Codaiq hem en men besluit I La Galigo te laten opvoeden door I Wé Cimpau in Mario. Op driejarige leeftijd verneemt hij van één van zijn neven dat zijn echte moeder I Wé Codaiq is, inmiddels vorstin van Cina. Hij dwingt zijn vader hem mee te nemen naar Cina om deel te nemen aan de hanengevechten. Vanuit haar paleis slaat I Wé Codaiq de gebeurtenissen in het strijdpark gade en zij vraagt zich af wie degene is die uit vreugde over de overwinning van de haan van Sawérigading zo enthousiast staat te dansen. Haar vader antwoordt dat dit haar zoon, die zij verstoten heeft is. Zij wenst I La Galigo te ontvangen in haar paleis, hetgeen Sawérigading echter niet toestaat. Na lang aandringen lukt het La Sattung Mpogiq zijn kleinzoon mee te nemen naar het paleis. Daar barst de kleine I La Galigo in huilen uit, wat slechts gestopt kan worden nadat ook Sawérigading het paleis is binnen gekomen en zijn zoon op schoot neemt. Gezamenlijk wordt de maaltijd genoten, waarna Sawérigading en I Wé Codaiq zich afzonderen in de slaapkamer. La Sattung Mpogiq organiseert een groot feest waarop I La Galigo wordt voorgesteld aan zijn zeventig neefjes van prinselijke bloede, met het doel hem over te halen in Cina te blijven wonen. Sawérigading en I Wé Codaiq nemen deel aan de feestelijkheden. (Kern 1939:352-65, 895-6; 1954:61-66)

1241 Na enige tijd in Cina bij zijn echtgenote I Wé Codaiq te hebben gewoond verlangt Sawérigading hevig naar Wé Panangareng, zijn meest geliefde vrouw uit Luwuq. Hij stijgt op ten Hemel, en heeft daar door bemiddeling van zijn zus Wé Tenriabéng een ontmoeting met Wé Panangareng. (Kern 1939:370-8, 898-901; 1954:67-9)

1251 I Wé Codaiq is zwanger, en Sawérigading spreekt de wens uit dat hem een dochter ten deel zal vallen die bissu wordt. Wé Tenridio komt in bissu-kleding ter wereld en wordt kort na haar geboorte bezield door haar hemelse neef, Lettéq Patalo, zoon van Wé Tenriabéng. Na deze gebeurtenis ligt zij nog slechts bewegingloos, en zij spreekt niet meer.

Wé Tenriabéng laat weten dat zij zal herstellen als mensen van het zuiverste bloed rijst hebben geplant en geoogst, en deze volgens de regels en met de benodigde rituelen is opgebracht naar het paleis. Dit blijkt echter niet te baten. De twee belangrijkste bissu worden te hulp geroepen, welke van Wé Tenriabéng te horen krijgen dat Wé Tenridio zal herstellen als er diverse attributen, behorende bij het bissu-ambt worden gebracht. Deze, door Wé Tenriabéng achtergelaten toen zij opsteeg naar de Bovenwereld, bevinden zich echter in Luwuq. I La Galigo zal zich met de Wélenréng daar naar toe begeven om de gevraagde spullen te halen. I Wé Codaiq bevalt van een tweede dochter, Wé Tenribalobo. (Kern 1939:382-7,390-4, 904-6, 1019-22)

126| Luwuq is sinds het vertrek van het tweelingpaar Sawérigading en Wé Tenriabéng in rouw gedompeld: de oogsten zijn mislukt en er wordt geen handel meer gedreven. Batara Lattuq en Wé Datu Senngeng vernemen dat de Wélenréng is aangekomen in de riviermonding, en vragen zich af hun zoon in Cina een nageslacht heeft gekregen. Bij navraag ontkent I La Galigo dit. Na enige tijd maken zijn neven bekend dat hij de zoon is van Sawérigading, waarop hij geestdriftig wordt ontvangen door zijn grootouders. Hij maakt een rondreis langs alle familieleden en echtgenotes van zijn vader, en hij verkrijgt de bissu-benodigdheden voor zijn zus. Op zijn tocht wordt hij verliefd op Rajeng Risompa, wier echtgenoot wordt gedwongen het land te verlaten, opdat zij met I La Galigo kan trouwen. Het echtpaar verlaat Luwuq en keert met de Wélenréng terug naar Cina, waar de benodigde attributen er voor zorgen dat Wé Tenridio weer herstelt, en waar zij dan tot bissu wordt gewijd. (Kern 1939:390-409, 904-16)

127| In Cina vinden nu achter elkaar een aantal huwelijken plaats: I La Galigo trouwt met Wé Tenriollé en I Wé Lampucé; Wé Tenridio met La Tenridolo; en Tenribalobo met La Tenripaleq. Alle huwelijkspartners zijn elkaars neef en nicht. La Sulolipu, metgezel van I La Galigo, en zoon van Sawérigadings raadsman La Pananrang huwt met Tenriawaru, de dochter van Sawérigading en I Wé Cimpau. (Kern 1939:414-46; 1954:70-1)

128| I La Galigo wordt verliefd op de verblindend schone Wé Tenrigangka uit Témpé, de echtgenote van I La Paséweng. Hij is in vroeger dagen reeds met haar verloofd geweest, doch heeft haar toen laten schieten voor zijn huwelijk met I Wé Lampucé. Door middel van velerlei listen tracht hij haar in handen te krijgen, echter deze pogingen mislukken door de achterdocht van Wé Tenrigangka. Uiteindelijk lukt het hem haar te veroveren door haar echtgenoot onder een vals voorwendsel het land uit te laten reizen. Het echtpaar krijgt na terugkeer van I La Paséweng ruzie en

besluiten tot een echtscheiding, waarop I La Galigo Wé Tenrigangka huwt. Na de scheiding sterven beide (ex-)echtelingen van verlangen naar elkaar. Sawérigading brengt zijn schoondochter met hulp van Wé Tenriabéng weer tot leven. Wé Tenrigangka bevalt van een tweeling: Wé Tenrisolong en La Tenritattaq, welke laatste onmiddellijk na zijn geboorte wordt overgebracht naar Luwuq om daar te worden opgevoed. (Kern 1939:450-4, 1036-40; 1954:76-104, 170; Matthes 1872a:260)

l29l Vreemdelingen aangekomen in de haven van Cina verspreiden het bericht dat Nyiliqna Iyo, de vorst van Sunra ri Aja van plan is naar Cina af te reizen om I La Galigo vanwege diens misdragingen aan te vallen. Dit nieuws vernemende besluit I La Galigo zelf naar Sunra ri Aja te varen en de onbeschaamde heerser daar mores te leren. Op advies van Wé Tenriabéng wordt in Latimojong de heilige *Annyuwar*a-boom geveld, welke tot I La Galigo's vlaggeschip wordt gemaakt. Nadat de meest gunstige tijd om te vertrekken is bepaald vaart de vloot uit naar Sunra ri Aja. Men komt aan in Pujananting, na op zee de nodige problemen te hebben overwonnen en verschillende vreemde havens te hebben aangedaan. Het vorstelijk paar biedt I La Galigo hun dochter ten huwelijk aan, ondanks het feit dat dit tegen de gewoonten van het land indruist. I La Galigo gaat op dit aanbod in, maar zegt het huwelijk pas volledig te kunnen voltrekken als hij Nyiliqna Iyo heeft verslagen, omdat Batara Guru het pé mali heeft verklaard te trouwen gedurende een krijgstocht. De reis wordt voortgezet en na een zware strijd delft Nyiliqna Iyo het onderspit, en wordt als krijgsgevangene meegevoerd naar Cina. Op de terugweg trouwt I La Galigo met Karaéng Tompoq , de prinses van Pujananting. Als I La Galigo na een verblijf van enige maanden terugkeert naar Cina, laat hij haar in zwangere toestand achter in haar eigen land. (Kern 1961:363-83)¹⁰

l30l La Mappanganro, zoon van I La Galigo en Karaéng Tompoq , die in Pujananting is geboren hijst de zeilen om in Cina zijn vader te gaan zoeken. Daar aangekomen zegt hij dat het doel van zijn komst is het deelnemen aan hanengevechten. I La Galigo's onbeschofte gedrag bij de competitie veroorzaakt een gevecht tussen de troepen van vader en zoon, waarbij I La Galigo het onderspit dreigt te delven. La Pananrang en

¹⁰Het is niet duidelijk welke van de twee episodes l29l en l30l eerst komt. Kern 1961:364 geeft de hier aangehouden volgorde, terwijl in de Indonesische vertaling (Kern 1989) de omgekeerde volgorde wordt aangehouden.

Sawérigading vermoeden dat de vreemdeling een zoon is van I La Galigo vanwege hun gelijkenis. Zij maken een eind aan de strijd. (Kern 1939:648-52, 970-2)¹¹

131| In Pujananting verlangt Karaéng Tompoq naar haar zoon die nu al drie jaar geleden is vertrokken om zijn vader te zoeken. Zij stijgt in een droom op naar de Bovenwereld en krijgt daar opdracht van Wé Tenriabéng om zich met een gezelschap van uitsluitend vrouwen, vermomd als man, naar Cina te begeven en daar deel te nemen aan de hanengevechten. Tijdens de hanengevechten veroorzaakt I La Galigo's gedrag wederom een gevecht, hetgeen hij niet kan winnen, aangezien Wé Tenriabéng aan de zijde van Karaéng Tompoq staat. Uiteindelijk wordt zij herkend door haar zoon en haar echtgenoot, waarop zij op grootse wijze wordt ontvangen. Na enige tijd komt het moment dat zij, ondanks het aandringen van haar schoonfamilie, Cina wil verlaten en wenst terug keren naar Pujananting. I La Galigo en La Mappanganro vergezellen haar. In Pujananting schenkt Karaéng Tompoq het leven aan twee dochters. (Kern 1939:626-44, 961-9; 1954:193-7)

132| Sawérigading bezoekt in gezelschap van I La Galigo Senrijawa, om de bissu-wijding van Wé Tenribali, kleindochter van zijn nicht Wé Tenrirawé, bij te wonen, evenals haar huwelijk met haar neef La Tenriliweng uit Léténg Riuq. (Kern 1939:457-505)

133| Aji Laidé, zoon van I La Galigo en Wé Tenriollé, die door toedoen van Wé Tenriabéng in Wiring Langiq ter wereld is gekomen, omdat hij daartoe was voorbestemd, verneemt dat zijn echte ouders in Cina leven en besluit hen te gaan bezoeken. Guru ri Selleng zendt uit de Onderwereld schepen omhoog waarmee hij de lange tocht kan ondernemen. Tijdens zijn reis voert hij zeven maal strijd, onder anderen met zijn halfbroer La Mappanganro. In Cina aangekomen maakt hij zich niet bekend, en begeeft zich naar de arena voor de hanengevechten. I La Galigo's gedrag ontketent wederom een heftige strijd waarbij hij het onderspit dreigt te delven. Aji Laidé maakt zich dan bekend en hij wordt op de gebruikelijke manier welkom geheten in het paleis. (Kern 1939:656-98; 1954:204-14)

134| In Tompoq Tikkaq worden voorbereidingen getroffen voor het huwelijk van Uleng Mallino, achterkleindochter van Wé Adiluwuq, en La Opu Betta, kleinzoon van Wé Tenriabéng. Uleng Mallino is opgegroeid

¹¹Hoewel er geen handschrift bekend is dat het vervolg van dit gedeelte beschrijft, valt op te maken dat La Mappanganro wordt herkend en in Cina bij zijn familie blijft.

in de Onderwereld, om haar te scheiden van haar tweelingbroer La Samang Langiq, die op zijn beurt is grootgebracht in de Hemel. La Samang Langiq besluit naar Tompoq Tikkaq af te dalen als hij verneemt dat zijn echte ouders daar wonen. Bij de eerste aanblik van zijn tweelingzus wordt hij verliefd op haar en geeft de wens te kennen met haar te willen trouwen. Dit is onmogelijk, daar het land dan te gronde zal gaan. Uleng Mallino weet hem te overtuigen dat hij met haar evenbeeld Wéttoing Tunkeq uit Pujananting moet trouwen. Zij doet dit door haar in haar duimnagel aan hem te tonen. Op zijn laatste protest dat hij geen schepen bezit antwoordt zij dat hij enige uit de Hemel neergedaalde bomen moet vellen, welke dan tot schepen gemaakt zullen worden. Met behulp van magische gereedschappen lukt dit uiteindelijk en de schepen worden in de Onderwereld gereed gemaakt. La Samang Langiq vertrekt en voert vele malen strijd op zee voordat hij aankomt in Pujananting. Na zijn huwelijk met Wéttoing Tungkeq, jongste dochter van I La Galigo en Karaéng Tompoq, keert hij met zijn echtgenote terug naar Tompoq Tikkaq. (Kern 1939:733-48, 973-82)

135| In Cina spreekt Aji Laidé de wens uit terug te keren naar zijn (pleeg)ouders in Wiring Langiq. Sawérigading tracht hem daarvan te weerhouden door een echtgenote voor hem te zoeken in Cina. Echter niemand voldoet aan de eis dat zij even schoon dient te zijn als zijn halfzus Wé Tenrisolong, of haar moeder Wé Tenrigangka. Uiteindelijk besluit Sawérigading in de hemel om raad te vragen. De Schepper vertelt hem dat in Watu Uleng een dochter van Wé Tenrigangka en La Paséweng woont, Wé Ané Banna genaamd, die sterk op haar moeder lijkt. Voorwaarde is echter dat Aji Laidé's huwelijk in de Bovenwereld wordt gesloten. Daartoe geeft de Patotoqué Sawérigading een bonte kat mee die Aji Laidé de weg zal wijzen. Het huwelijk met Wé Ané Banna wordt voltrokken. (Kern 1939:754-59; 1954:227-8)

136| Na in Cina te zijn getrouwd met zijn nicht, begeeft La Mappanganro zich in het gezelschap van onder anderen Aji Laidé naar Gima, waar hij Batari Banna eveneens tot echtgenote neemt. Vervolgens reizen de beide halfbroers naar Pujananting, het rijk van La Mappanganro. Daar krijgen zij bezoek van hun neven La Makaroda van Léténg Riuq en La Makasaung van Limpomajang. Deze laatste gaan, met hulp van La Mappanganro en Aji Laidé een gevecht aan met bewoners van de Bovenwereld wegens het doden van hun beider vaders. De strijd is heftig en wordt uiteindelijk in het voordeel van de aardbewoners beslecht. (Kern 1939:762-92; 1954:229-30)

137| In Cina arriveert La Tenritattaq, zoon van I La Galigo en Wé Tenrigangka, die in Luwuq is opgevoed (zie 128|). Het doel van zijn komst is een huwelijk met Batari Toja, de dochter van Wé Tenridio, welke hij na de bruiloft als zijn echtgenote meeneemt naar Luwuq. Na zijn vertrek bereikt een uitnodiging van Batara Lattuq het rijk Cina om zijn nazaten daar uit te nodigen voor een grote familiebijeenkomst in Luwuq. De vloot wordt in gereedheid gebracht en I Wé Codaiq, haar kinderen en andere familieleden gaan aan boord. Sawérigading besluit niet mee te gaan indachtig zijn gelofte bij het vertrek uit zijn geboorteland (zie 117|). Aangekomen in Luwuq worden allen met grote blijdschap ontvangen, en ook de familieleden uit Tompoq Tikkaq en andere landen arriveren voor de bijeenkomst. Batara Lattuq en Wé Datu Senneng zijn zeer teleurgesteld dat hun zoon Sawérigading niet is meegekomen. Deze verlangt in Cina hevig naar zijn geliefden, en zijn raadsman Panrita Ogiq maakt hem erop attent dat hij nu, zonder zijn eed te breken naar Luwuq kan terugkeren. Na zeven dagen varen arriveert Sawérigading in Luwuq en heeft hij ontmoetingen met alle oude bekenden. Lange tijd wordt er gefeest, maar voor Sawérigading ontbreekt er nog een gast: Wé Tenriabéng. Hij zendt La Dunrung Séreng naar de Bovenwereld met een uitnodiging aan Wé Tenriabéng om een ceremonie bij het graf van Batara Guru en Wé Nyiliq Timoq bij te wonen. Wel zal een dergelijke ontmoeting tussen de tweeling tot gevolg hebben dat Luwuq ten onder zal gaan. Enige dagen na Wé Tenriabéng verschijnen, tijdens een hevig noodweer, ook Patotoqé en Guru ri Selleng in Luwuq en nemen deel aan de feestvreugde. Guru ri Selleng spreekt de wens uit dat Sawérigading naar Pérétiwi komt om zijn troonsopvolger te worden. De Schepper zegt toe dat I Wé Codaiq daar zal bevallen van een dochter, welke zal huwen met een zoon van Wé Tenriabéng en dat het echtpaar zal regeren over Luwuq, nadat alle anderen de Middenwereld hebben verlaten. Dan keren Guru ri Selleng, Patotoqé en Wé Tenriabéng terug naar de Onder-, respectievelijk Bovenwereld, later gevolgd door de andere aanwezigen die ieder naar hun land vertrekken. (Kern 1939:795-814, 1059-65; 1954:236-9)

138| In Luwuq maken Sawérigading, I Wé Codaiq, I La Galigo en de anderen zich op om de thuisreis naar Cina te ondernemen. I Wé Codaiq is zeer verheugd, daar het vooruitzicht naar de Onderwereld te moeten gaan haar niet erg aanspreekt. Als de I La Wélenréng midden op zee is beginnen de elementen zich te roeren en het enorme schip zinkt naar de Onderwereld. Via verschillende landen arriveert men uiteindelijk bij de residentie van Guru ri Selleng en Sinauq Toja, waar wordt afgemeerd en

men een staatsieontvangst krijgt bereid. In de Middenwereld hebben Batara Lattug en Wé Datu Senngeng heimwee naar hun zoon, waarop de Schepper hen meedeelt dat zij eveneens zullen afreizen naar Pérétiwi, Luwuq dient geheel ontruimd te worden. Ook de andere nazaten krijgen de opdracht zich naar Onder- of Bovenwereld te begeven. Ieder mag slechts één van zijn nakomelingen op aarde achterlaten. Zowel I Wé Codaiq in de Onderwereld, als Wé Tenriabéng in de Bovenwereld bevallen van een kind, respectievelijk Mutia Toja en Salinrung Langiq. Als de laatste elf jaar oud is laat Patotoqé hem via de regenboog in een bambu afdalen naar de aarde. Tijdens een korte tocht naar de Onderwereld aanschouwt hij zijn aanstaande bruid, die echter pas later naar de Middenwereld zal worden gezonden. Enige dagen nadat Salinrung Langiq is teruggekeerd op aarde verrijst in het oosten Mutia Toja uit het schuim der golven. Het huwelijk wordt gesloten en na een jaar bevalt Mutia Toja op moeizame wijze van een zoon, Oddang Patalo. Sawérigading doet de mededeling dat zeven maanden later de verbinding tussen aarde en Boven- en Onderwereld zal worden verbroken. Slechts af en toe zal er nog een witbloedige naar de aarde worden gezonden. (Kern 1939:829-47, 858-71, 1065-69)

A IVa

Cod. 5453

Zonder titel.

Orig. hs., 13 1/2 x 17 cm, 105 blz, 16 r. per blz.

INHOUD:

**Sawérigading bezoekt Maloku, Sunra ri adja, Kelling,
Tessililu, Marapettang, Matoanging, Taranati**

Onvolledig, het begin ontbreekt; hiaat tussen blz. 38 en 39. Enkele bladen beschadigd met tekstverlies. Eindigt abrupt, het hs. is echter niet langer geweest. Op de laatste, blanke bladzijde staat in het hs. van Arûng Pantjana, vorstin van Tanette: *Sure' polé ri Salémo-telloe* (Geschrift afkomstig van Salémotelloe (waarschijnlijk naam van een plaats in Tanétté). 't Meest voor de hand ligt dat de vorstin het hs. heeft geschonken aan Dr. B.F. Matthes en het van dezen in de Leidse Universiteitsbibliotheek is beland.

In het grote I La Galigo-hs., no. 188 van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (Universiteitsbibliotheek Leiden) wordt de reis waarvan in het onderhavige hs. een deel beschreven wordt, in haar geheel in een doorlopend verhaal medegedeeld. Dit gedeelte is te vinden in deel IV en V (Cat. Matthes blz. 74, Boeg. Chrestomathie blz. 256). Een paralleltekst van een onderdeel is A V Bezoek aan Sunra (Cat. I La Galigo blz. 90, 91).

Bataralattu', vorst van Luwu' heeft zijn zoon Sawérigading met een groot schip, de *wakka tana*,¹² uitgezonden op een kruistocht naar de oostelijke zeeën om kundigheden en levenservaring op te doen. De geheime bedoeling is hem van zijn tweelingzuster Wé Tenriabéng verwijderd te houden. Men vreest dat hij op haar verliefd zal worden, wat

¹² Als Sawérigading in Luwu' terugkeert, is de *wakka tana* opgevaren. Om vervolgens de reis van Luwu' naar Tjina te kunnen doen, moet een nieuw schip gebouwd worden. De bouwgeschiedenis daarvan vormt een uitvoerig verhaal, waarvan meerdere teksten bestaan, zie o.a. A XIV-XVI.

heilloze gevolgen voor het rijk zou kunnen hebben.

Na enige andere landen bezocht te hebben komt Sawérigading in Maloku. La Ma'daremmeng, de vorst van dat land ontvangt hem zeer hartelijk met vele eerbewijzen. In Maloku bevinden zich 500 lieden die als levende palen waaraan offerbuffels worden vastgebonden dienst doen. Sawérigading bewerkt hun vrijlating.

¹ (Begin van het hs.) De vrijgelatenen betuigen hun dank. Sawérigading verzoekt La Ma'daremmeng zijn tatouering door te laten gaan. (Deze had enigen tijd geleden aan vele vorsten uitnodigingen om bij het feest tegenwoordig te zijn rondgezonden. Toen Sawérigading onverwacht kwam, had La Ma'daremmeng overwogen het feest niet door te laten gaan, vrezende dat de gasten in eerbewijzen jegens den nazaat van den *manurung* Batara Guru te kort zouden schieten; met name was hij voor I La Galigo, den vorst van Kelling, in dit opzicht beducht). La Ma'daremmeng is over deze woorden van Sawérigading zeer verheugd.

² De gasten van overzee komen achtereenvolgens aan. Als eerste verschijnt Wé Tenriwale' Daéng Sagala van Malatunrung ten paleize. Haar echtgenoot houdt zich op den achtergrond. (De reden zal later blijken)

⁵ Als alle gasten zijn aangekomen wordt een maaltijd opgediend. Sawérigading is nu 7 maanden in Maloku. Na het maal gaat men naar het hanenperk.

Er worden voorbereidingen getroffen voor het tatoueren: De deskundige wordt opgehaald. La Ma'daremmeng wordt gebaad en daarna heeft het tatoueren plaats op de *lamming* (zetel) vóór de hoofdpaal van het paleis. ⁸ De aanwezigen komen in een lange rij den deskundige, onder het opnoemen van de geschenken die zij willen geven, prijzen. La Ma'daremmeng wordt weder gebaad, dit geschiedt nu ook met Sawérigading en zijn beide voornaamste volgelingen en neven La Pananrâng en La Sinilélé. ¹³

¹⁶ La Ma'daremmeng wil thans het feest beëindigen. Er wordt eten opgedragen. ¹⁹ Na afloop volgen hanengevechten. ²¹ I La Galigo van Kelling wil tegen Sawérigading kampen; doch deze heeft er geen oren naar, hij heeft geen haan bij zich. Tenslotte laat hij zich, door het onbeschofte optreden van I La Galigo geprikkeld, overhalen met een geleenden haan den strijd aan te binden. Zijn haan verliest. I La Galigo barst in laat-

¹³ Er heerst verwarring in de namen, zodat het soms schijnt of de zoon van La Ma'daremmeng getatoueed is.

dunkende taal uit, wat Sawérigading doet zeggen: ²⁶ “Als ik later een zoon krijg, zal ik hem I La Galigo To Boto’ (dobbelaar) noemen naar de vorst van Kelling. Hij zal een even onbeschofte natuur als de man aan wien hij zijn naam zal ontlennen hebben en even opgeblazen tegen vrouwen zijn.”¹⁴

²⁷ Bij een volgende ronde wordt de haan van I La Galigo gedood. Sawérigading verlaat het hanenperk en zegt zijn dienaren voor hem afscheid te nemen van I La Galigo te nemen. ²⁸ Hij weigert zelf te komen.

³⁰ La Pananrâng en La Sinilélé slaan La Tenroadji drie maal met de onderkant van hun saroeng in het gezicht. Het feest loopt ten einde, de gasten ontvangen afscheidsgeschenken. La Tenroadji laat zijn echtgenote weten dat hij vooruit maar Malatunrung wil terugkeren om voorbereidselen voor de ontvangst van Sawérigading te maken. ³¹ Het bericht ontvangende zegt zij naar Wawo Émpong, haar erfland, te zullen gaan.¹⁵ Er heeft nog een afscheidsmaal plaats en dan gaan de gasten sloop om naar hun landen terug te keren.

³³ Wé Tenriwale’ is nog in het paleis te Maluku achtergebleven. La Ma’daremmeng en echtgenote verlenen hun bemiddeling bij het plan van Sawérigading haar te benaderen. Zij verzet zich heftig maar wordt gedwongen aan zijn lusten toe te geven. Hij wil haar meenemen naar Luwu’, maar zij weigert volstandig haar echtgenoot en kind in de steek te laten en vaart, als zij de kans schoon ziet, weg.

Hier is een hiaat, die uit het grote I La Galigo-hs. kan worden aangevuld.

⁴¹ Sawérigading wil haar achterna, maar wordt van dit plan afgebracht door zijn beide getrouwen en La Ma’daremmeng die hem op zijn verderen tocht wil vergezellen. Na drie jaar in Maluku geweest te zijn en Moluks dansen alsmede de wijze van kleding dragen waarvoor Sama vermaard is, geleerd te hebben, vaart hij, vergezeld van La Ma’daremmeng verder. Zijn vrouw gaat naar haar plaats Sama (soort dubbel-monarchie met Maluku) om de komst van Sawérigading voor te bereiden (die echter niet komt).

⁴⁹ Het volgende land dat Sawérigading aandoet is Sunra ri lau’. Hij

¹⁴ Hier wordt de oorsprong van den naam I La Galigo gegeven. De lateren I La Galigo is inderdaad als hier beschreven. In alle verhalen waarin hij een belangrijke rol speelt, wordt hij zo ongunstig voorgesteld. ’t Blijft onopgelost waarom de I La Galigo-cyclus naar hem heet. Want de ware held is voor en na Sawérigading die steeds als de voornaamste figuur beschreven wordt.

¹⁵ Te vinden in het grote hs. no. 188 van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (Cat. Gal., blz. 1008)

vraagt welk land dit is. De bewoners van het paleis zijn juist in de rivier waar hij geankerd ligt, aan het baden. De vorst van het land, La Sawunglangi', ontvangt Sawérigading's boden op de hanenvechtbaan. Hij vertelt dat hij in drie jaar geen grote feesten in andere landen heeft bijgewoond, hij heeft steeds vervangers met hanen erheen gezonden, steeds verwachtede dat Sawérigading bij hem op bezoek zou komen. Hij gaat naar het paleis om zijn vrouw te zeggen het paleis en de hanenvechtbaan op te knappen met behulp der *bissu*'s. Hij begeeft zich vervolgens aan boord om Sawérigading te verzoeken aan land te komen. Deze gaat in staatsie met volle muziek aan wal, de stoet gaat driemaal rond enz., kortom, het is een plechtige intocht met alle ceremonieën daaraan verbonden, Sawérigading gaat tenslotte het paleis binnen, alwaar dranken en spijzen worden aangeboden. Sawérigading wil eerst niet eten. La Sawunglangi' zendt nu zijn echtgenote uit om de *oro sada* (iemand van een ander volk met twee hoofden) ⁵⁷ te roepen en dien aan Sawérigading aan te bieden, dan zal hij wel willen eten. – Aldus geschiedt, maar Sawérigading stelt de voorwaarde uit één klapperdop met La Sawunglangi' te willen drinken. Beide vorsten eten tesamen met La Ma'daremmeng van één blad met eten. Er volgen hanengevechten.

⁶⁰ La Ma'daremmeng vestigt er de aandacht op dat het paleis van La Sawunglangi' een wonder is met honderd vakken. ¹⁶ Beschreven. Sawérigading wil in Luwu' een paleis naar dit model bouwen. Hij gaat vervolgens een kijkje op de pasar nemen en na nog een heerlijk bad genomen te hebben, kijkt hij naar de vogels van diverse pluimage. Hij zou er wel naar Luwu' mee willen nemen. Hij acht het ogenblik gekomen verder te gaan, hij is nu meer dan drie maanden in Sunra geweest. La Sawunglangi' zorgt dat zijn schip wordt uitgerust. Er wordt een afscheidsmaal gehouden. Sawérigading en La Sawunglangi's echtgenote I Da Tempinra wisselen beleefdheden, en ⁶⁹ hij begeeft zich naar zijn schip en zeilt weg.

Na drie maanden wordt Kelling bereikt. La Sawunglangi' maakt de reis mede evenals La Ma'daremmeng. Dit land heeft allerlei bijzonderheden. De bladeren der bomen veranderen drie maal per dag van voorkomen, net als in het geestenland enz. Van af het schip is allerlei op het land te zien, waarvan La Ma'daremmeng uitleg geeft, zij het met weerzin. Wat er uitziet als een berg is een *ula ménréli* (bonte slang met twee koppen)

¹⁶ Van dit wonder der (Boeginese) wereld is telkens sprake.

sawa sinempa' (soort mythische slang met afwerende kracht).¹⁷ Zij doet noodweer en onweer neerdalen. Er is verder iets als een dalende zon te zien, het is een gulden krabbe die op de aarde stofgoud wordt, vernielende schepen die de zielen van vorstenzonen vernielen.¹⁸ Als de krabbe haar gat binnengaat, dan stijgt de vloed over het Boeginese land (*tana ugi'*), om weer weg te ebben als zij haar gat verlaat. Onmiddellijk daalt noodweer neer en het wordt stikdonker. Sawérigading laat sirihpruimen gereed maken. De *puwang's* van Luwu' en Ware' (die aan boord blijken te zijn) offeren aan de zee, zonder resultaat. Dan spreekt Sawérigading een spreuk uit in ceremonieel ornaat, de *bissu's* verrichten wat der *bissu's* is, ook hij offert aan de zee, ook mensen, en roept zijn voorouders aan. Het noodweer houdt op. Sawérigading wijt het noodweer aan I La Galigo, den vorst van Kelling, die het niet heeft tegengehouden. Hij zal eens tonen dat hij een nazaat van een *manurung* is, spreekt een spreuk uit, ontketent onweer en hemelvuur en laat het water van de zee stijgen tot de bergen van Kelling, zodat zijn schip daar komt. Op aandringen zijner gezellen laat hij het noodweer weer ophouden.

⁸⁰ Sawérigading wil nu aan land gaan, maar zijn gezellen weerhouden hem.¹⁹ Zoo vaart men verder zonder I La Galigo ontmoet te hebben.

Na zeven maanden bereikt men Tessililu. Sawérigading gaat in staatsie aan land. La Rumpangméga, de vorst, bevindt zich in de ontvangzaal. Hij gaat snel naar het paleis om zijn echtgenote te zeggen vertrekken in gereedheid te brengen en daalt weer af naar de ontvangzaal om Sawérigading gastvrijheid in het paleis aan te bieden. Deze verontschuldigt zich, hij wil ten spoedigste doorvaren naar Marapettang. De genoten menen dat het niet aangaat het aanbod af te slaan. Als altijd volgt hij den goeden raad en ⁸⁷ gaat met de gebruikelijke eerbewijzen naar het paleis, waar Tenripamarang hem welkom heet en een gastmaal wordt gegeven. Sawérigading heeft gelegenheid de schatten in het paleis op te nemen. Midden in het land glinstert een goudberg. La Rumpangméga stelt hem voor drie maanden in het land te blijven evenals in Sunra, hij zal dan de reis met hem vervolgen naar Marapettang. Op advies zijner beide trouwe

¹⁷ Naar het schijnt wordt met deze twee namen één en hetzelfde dier voorgesteld.

¹⁸ Letterlijke vertaling. Onduidelijk wat bedoeld wordt.

¹⁹ La Ma'daremmeng merkt op dat het schip driemaal naar Lapi'tana, een land der Onderwereld, gezonken is en driemaal in de Onderwereld is rondgegaan. – Hiervan is uit andere teksten niets bekend.

gezellen stemt Sawérigading toe. La Rumpangméga wil nu zorgen dat zijn schip met levensmiddelen bevracht wordt voor de verdere reis, in de eerste plaats naar Djawa ri lau'.

⁹¹ Na drie maanden uitstekend verzorgd te zijn, wil Sawérigading verder varen. La Rumpangméga stelt een groot aantal schepen beschikbaar en zal zelf meevaren. Sawérigading neemt afscheid van Tenripamarang. De vloot vaart weg. In volle zee gekomen wordt de vogel La Dunrung séreng losgelaten om het land vooruit te verkennen. Na twee maanden komt men vóór Matoanging. La Mapapuli' staat op het strand te wachten. Sawérigading is dadelijk bereid het land te bezoeken. De echtgenote van La Mapapuli' wacht hem ten paleize met een onthaal.

Sawérigading verblijft drie maanden in het land en zet dan de voort. ⁹⁷ Eenmaal uit de kustwateren wordt La Dunrung séreng weer als verkenner uitgezonden. Vijf maanden later is men in Taranati'. Datu mawali ziet het schip van Sawérigading van uit het paleis op de rede liggen. Hij waarschuwt zijn echtgenote het paleis op te knappen en gaat zelf Sawérigading aan boord verwelkomen. Tezamen gaan zij, onder het klinken der muziek naar het paleis. ¹⁰¹ Het is een zeer kostbaar gebouw. De vrouwen gaan juist baden. Tenriparola, de echtgenote van den vorst, nodigt Sawérigading uit te eten.

Na drie maanden acht Sawérigading den tijd gekomen verder te gaan. ¹⁰⁴ Zeven maanden vaart men en is dan gekomen vóór Positana bij de plaats waar het water der zee wegzinkt. Hier staan een hoge berg en vele bomen (Volgen nog enkele regels beschadigde tekst)²⁰

NAAMLIJST

1. LA MADUNGKELLENG TOAPANJOMPA OPUNA WARE' OPUNA LUWU' (SAWÉRIGADING).
2. LA PANANRÂNG TO SULOLIPU, 1e raadsman en neef van 1.
3. LA SINILÉLÉ TO PALINNARENG, 2e raadsman en neef van 1.
4. LA MA'SAGUNI, volgeling en neef van 1.
5. PANRITA UGI', volgeling en neef van 1.
6. LA MA'DAREMMENG TOALAPUA, vorst van Maloku en Sama.

²⁰ Het vervolg van de reis tot Sawérigading's terugkeer in Luwu' is te vinden in het grote hs. van het Nederl. Bijbelgenootschap no. 188 deel V (Cat. Matthes blz. 75, Boeg. Chrestomathie III 258).

7. I DA MUTIA WÉ TABATJINA, echtgenote van 6.
8. MUTIA TJAMMING (en LAMMING) DETTIA ULENG DAÉNG PATAPPA, dochter van 6 en 7.
9. LA MA'LAPUA, zoon van 6 en 7.
10. TOADAREMMENG, vader van 6.
11. LA TENRIPEPPANG TOAPAMADENG, 1e dienaar van 6.
12. LA SA(W)UNGLANGI' TO PATAWARI, vorst van Sunra ri lau'.
13. WÉ TEMMA'LIWA I DA TEMPINRA, echtgenote van 12.
14. I LA GALIGO TO KELLING TO TENRIWALE', vorst van KELLING, volgens den naam vader van 16.
15. LA TENROADJI TO TAPPUMASA van MALATUNRUNG.
16. WÉ TENRIWALE' DAÉNGSAGALA van MALATUNRUNG, echtgenote van 15.
17. LA MA'PAPULI DATU MAWALE'²¹ TO WELLUWELLU van MATO-ANGING.
18. TENRIWAKKORENG, echtgenote van 17.
19. LA RUMPANGMÉGA TO SAPPÉILE' (een enkel maal LA TENRI-RUMPANG) van TESSILILU.
20. TENRIPAMARANG, echtgenote van 19.
21. DATU MAWALI TO TEMMUPAGE' OPUNA KUING, vorst van TARANATI.
22. TENRIPAROLA, echtgenote van 21.
23. LALLA'SINALA, deskundige.
24. ANGIMPALI, te gast in Maluku.
25. LA TEMMA'SÉSÉ, idem.
26. LA TENRISUKI, idem.
27. I TO SÉKATI TO SABURO, idem.
28. LA TENRITATTA DATU GIMA, idem.
29. UNGAPARALU van MARENTJAWA, idem.
30. LA PAWENNARI.
31. LA TENRIPALE' TO TENRIUGU, heer van DJAWA RI LAU'.
32. LA TUPPUSOLO' TO APUNG, te gast in Maluku.
33. LA WADJOLANGI' TO RUWANG LETTÉ van MARAPETTANG.
34. TO MULADATU, 1e dienaar van 19.
35. PUWANG MA'TOA van SUNRA RI LAU'.
36. PUWANG RI LUWU' WÉ APPALANGI'.

²¹ Waarschijnlijk een vergissing.

37. PUWANG RI WARE'.

Verschillende sprekende vogels: LA DUNRUNGSÉRENG, BAWENG RUNO, LAIODAÉ, TJAKURIDI, PUTÉ SOLO' TO APUNG, DANGA' MALOKU TO ABANG, DANGA' TJINA TO SÉRENG, GARAGARA ULIO, ALOBIRADJA MANTJAPAI', LAWÉDI IDJENG SILADJA', DJUI' MANIKENG TO SABURO.

A VIIIa

Afschrift van een handschrift uit Wadjo'. [KITLV OR 367? CHECK]
Geschenk van L.E. Emanuel, laatstelijk controleur BB in Wadjo', Januari 1949.

TITEL:

**Tjaritana bottinna Sawérigading siala sapposisenna
riasengé Wé Panangareng, ri munri purana botting nalokka
ma'lira-lira dua mallaibini riluttareng ri manu' Marempoba**
(Het huwelijk van Sawérigading met zijn nicht Wé Panangareng, waarna
zij een rondreis gaan maken, meegenomen in de vlucht door den vogel
Marempoba)

INHOUD:

- 1. Huwelijk van Sawérigading met Wé Panangareng en zijn veertig nichten in Luwu'.**
- 2. Rondvlucht van Sawérigading en Wé Panangareng.**

64 blz. folio, 35-37 r. per blz.

De inhoud van dezen tekst komt ook voor in het groote I La Galigo handschrift der verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, deel IV en V (Cat. Matthes blz. 74, 75, vgl. Korte Inhoudsopgave in Boeg. Chrestomathie III 256 en wat uitvoeriger in het aanhangsel van dezen Catalogus blz. 1005 vv). Hij wordt ook vermeld in hs. A VIII, blz. 102 vv. van den I La Galigo catalogus, uit een inhoudsopgave bestaande, doch de gebeurtenissen en de volgorde waarin zij verteld worden, zijn in de drie handschriften uiteenlopend.

In alle hss. wordt verhaald van de rondreis die Sawérigading en Wé Panangareng, op den vogel Marempoba gezeten, maken, doch in het groote handschrift maakt Sawérigading, na zijn nichten, waaronder Wé Panangareng als eerste, gehuwd te hebben, eerst een rondreis met zijn neven. Van deze reis teruggekeerd gaat hij opnieuw op reis, thans met Wé Panangareng met den vogel Marempoba, deze tweede reis is nagenoeg gelijk aan de eerste.

In het hs. A VIII heeft de reis met Wé Panangareng dadelijk na het huwelijk plaats, gelijk in den onderhavigen tekst die met hun terugkeer in Luwu' eindigt. Wat er verteld wordt van de bezochte landen is echter ook in dit geval geheel anders.

Bataralattu' en Wé Datusengeng hebben in Takkébiro het huwelijk van La Pananrâng en zijn nicht Ma'tangkiluwu' bijgewoond; twee dagen later had het huwelijk van La Sinilélé met zijn nicht Wé Nagauleng plaats, het in staatsie opbrengen van bruid en bruidegom uit het huis der bruid naar dat der bruidegoms heeft in beide gevallen plaats gehad.

Twee dagen na thuiskomst in Luwu' richt de vorst een groot feest aan waar alle vazallen van Ware' en Kawu kawu toe genood worden. Thans zal Wé Panangareng aan Sawérigading uitgehuwelijkt worden. De feestelijkheden worden uitvoerig beschreven. Sawérigading doet zich te goed aan hanengevechten. ² Zeven etmalen word er feest gevierd. Als de gunstige dag voor het huwelijk is aangebroken, wordt Wé Panangareng uitvoerig gebedd en zorgvuldig gekleed, waarbij door de voorouders uit hemel en onderwereld meegebrachte ingrediënten en kledingstukken dienst doen en zij ook door Ma'tangkiluwu' gedragen kleeding aan krijgt. ³ Zij wordt in staatsie opgeleid, bissu's zingen haar zangen nog. Sawérigading wordt in door Batará Guru uit den hemel meegebrachte kleeding gestoken. ⁴ Na een rondgang gemaakt te hebben gaat het paar het paleis weer binnen en plaatsen zich op den voor hun bestemden zetels. Er hebben vervolgens symbolische handelingen, die op een gelukkigen huwelijksband doelen, verricht. ⁵ De bruid wordt aangemoedigd de schuchterheid die zij bij deze gelegenheid behoort te toonen, af te leggen en ten slotte neemt Sawérigading haar mee naar het slaapvertrek. ²²

⁶ Na zeven etmalen vertoonen Sawérigading en Wé Panangareng zich: Drie maanden later huwt hij Wé Sawéasé, een andere nicht, en vervolgens, met bepaalde aangegeven tusschenpoozen, andere nichten, waarvan er een zestal genoemd worden. 't Heet echter steeds dat hij zijn zeventig nichten huwt. ²³ De tusschentijden zijn ongelijk. ⁷ De echtgenooten worden om

²² De plechtigheden en ceremonieën van een deftig huwelijk worden steeds, meer of minder uitvoerig, op dezelfde wijze beschreven.

²³ Elders luidt dit 40. Het getal 40 speelt ook later een rol, als verteld wordt hoe de jonge I La Galigo in Tjina met de *jeunesse dorée* van dat land een vroolijk leven leidt. Zij heeten zijn zeventig neven, zijn inderdaad neven, maar er worden er slechts eenigen genoemd. [Het getal zeventig in de laatste

beurten bezocht, gedurende ongelijke tijden, Wé Panangareng krijgt den langsten tijd toegemeten.

Tien maanden na de huwelijken van Sawérigading worden de feestelijkheden opgeheven en gaan de onderhoorige vorsten van Luwu' en verdere feestgangers naar hun woonplaatsen terug, rijk beladen met geschenken van Bataralattu'.⁸ Alleen eenige neven die Sawérigading's engeren vriendenkring vormen, blijven na feestvieren. Als zij laat in den nacht uit het paleis vertrokken zijn, blijven Sawérigading en Wé Panangareng alleen. Zij komt met een verzoek voor den dag. Zij wil met hem een vlugge rondreis maken naar de landen van andere groote heeren. "Goed", zegt hij, "ik zal midden in den nacht met u gaan." Hij zendt een spreuk af om den vogel Marempoba, geliefd speeltuig van den Schepper, te roepen.⁹ In een oogenblik is de schitterende vogel daar.

"Breng ons in een rondvlucht naar de landen van mijn medevorsten overzee, nog heden nacht," zegt Sawérigading, "overal voor korten tijd." De kamenier van Wé Panangareng krijgt instructies Bataralattu' op de hoogte te brengen, als zij weggevlogen zullen zijn; in tien dagen zullen zij terug zijn. Zij nemen plaat op den rug van Marempoba en voort gaat het, sneller dan de wind. Wé Panangareng houdt haar man stevig vast. Zij naderen Gima en Attantjawa, maar Wé Panangareng wil zich daar niet ophouden, zij wenscht door te gaan naar Maluku en Sunra ri lau'.

¹⁰ In Luwu'. 's Morgens staan Bataralattu' en Wé Datusengeng op. Zij wasschen zich op de gebruikelijke wijze, pruimen sirih. La Pangoriseng en zijn broeders gaan hun opwachting maken. Bataralattu' en Wé Datusengeng zijn ontsteld hun kinderen te missen. Een hofdame komt vertellen dat Sawérigading en Wé Panangareng op de Marempoba op reis gegaan zijn, maar dat zij na tien dagen terug zullen komen, zooals zij gezegd hebben. Het vorstelijk paar is als verpletterd. Wé Datusengeng breekt in een jammerklacht uit.¹¹ Den geheelen dag is men diep onder den indruk. 's Avonds begeven allen zich ter ruste.

Zeven etmalen zweven Sawérigading en Wé Panangareng op Marempoba rond. Dan komen zij aan in Taranati en naderen het paleis van den vorst Datu Mawali, doch zij vliegen door naar Maluku.

¹² In Luwu' herhaalt zich het droevig tooneel van den vorigen dag. Wé Datusengeng verwijt Bataralattu' dat hij handenwringend bij de pakken neerzit. "Vaar ten hemel, daal af naar de Onderwereld om uw zoon op te

zin vervangt het eerder door de auteur geschreven 'veertig'. Waarschijnlijk dient ook '40' in de eerste zin door zeventig te worden vervangen - SK.]

sporen." Zij wordt heftig, hij tracht haar tot bedaren te brengen.¹³ Als het paar te lang uitblijft, zal hij hen gaan zoeken. Wé Datusengeng laat haar dochter Wé Tenriabéng komen. Deze tracht haar moeder gerust te stellen (als bissu is haar bekend wat Sawérigading doet) en vertelt in het kort welke landen bezocht worden.¹⁴ Maar de ouders zijn toch ontsteld. De neven en gezellen van Sawérigading La Pananráng, La Siniléle en La Ma'saguni kermen en jammeren dat Sawérigading hen niet meegenomen heeft op zijn tocht, nu reist hij zonder gevolg.²⁴ Zij spreken hun groote trouw aan hem uit. Anderen spreken in gelijken geest.¹⁵ Wé Tenriabéng spreekt de jammerende neven toe en houdt hen hetzelfde voor als aan haar ouders, welke landen Sawérigading bezocht.

Op aandringen van Wé Datusengeng legt Bataralattu' rouw op het land, het volk moet zich in rouwgewaad kleeden, de riviermonding moet afgesloten worden.¹⁶ Luwu' is als een land van doden.

Te noen strijkt Marempoba neer op de raadzaal²⁵ van Maluku. De vorst, La Ma'daremmeng, ziet het tooneel vanuit zijn paleis. Hij gaat naar de raadzaal, Sawérigading en Wé Panangareng springen van hun rijdier en plaatsen zich naast hem. Hij herkent Sawérigading en verwelkomt hem hartelijk. Zijn eerste vraag is waarom het paar zoo zonder gevolg komt.

¹⁷ Zij worden naar het paleis geleid en daar door de moeder van den vorst vriendelijk ontvangen. Ook zijn echtgenoot Wé Tabatjina komt naar voren; als zij tegenover Wé Panangareng heeft plaats genomen, zijn beide vrouwen diep getroffen door elkaars schoonheid¹⁸ en Sawérigading niet minder door die van Wé Tabatjina. La Ma'daremmeng tracht Sawérigading te bewegen in Maluku te blijven, doch hij wenscht verder te gaan.¹⁹ Door velen uitgeleide gedaan, bestijgt hij met Wé Panangareng weder Marempoba en zegt dezen door te vliegen naar Sunra ri lau'. Zij krijgen vele geschenken mee.

In Maluku komen La Ma'daremmeng en echtgenoot uit het paleis naar voren, ook om geschenken te geven. Zij vallen achterover van schrik, als zij Sawérigading en Wé Panangareng niet meer zien.²⁶

²⁰ In Sunra ri lau' ontstaat algemeene opschudding als Marempoba

²⁴ Dit feit krijgt ook Sawérigading op zijn tocht telkens en telkens te hooren; hij wordt deswege beklaagd.

²⁵ Ook plaats waar de mannen samenkomen, vreemdelingen ontvangen worden en het centrum van het openbare leven.

²⁶ Doordat zij binnenskamers bezig geweest zijn met het verzamelen van geschenken hebben zij het vertrek niet opgemerkt.

met zijn vracht verschijnt. De vorst, La Saunglangi', is juist aan den maaltijd. Een hoveling komt hem de komst van Marempoba melden.²¹ De vorstin, Wé Tenrirua, wil dat haar echtgenoot erheen gaat, wellicht is Bataru Guru of Turu'béla²⁷ gekomen of Bataru Wéwang.²⁸ La Saunglangi' gaat met groot gevolg in is zeer verbaasd Sawérigading te zien: hij zendt schielijk een hoveling naar het paleis om de vorstin te zeggen een draagstoel te zenden.

²² Deze komt nu ook met gevolg naar den vogel en zijn vracht zien. Sawérigading en Wé Panangareng worden in het paleis genodigd en hun wordt tevens het doel van hun komst gevraagd.²³ Na het gebruikelijke gesprek waarbij ook behoort dat de gasten tot het houden van hanengevechten worden uitgenoodigd, deelt Sawérigading mede slechts voor een oogenblik gekomen te zijn. Marempoba wordt weer bestegen en voort gaat het door de lucht naar Tompo'tika'.

Te noen komt men daar aan. Eenige hofdames (van Wé Tenrirawé) zijn juist aan het baden. Marempoba strijkt neer in een *asana*-boom. Verschrikt keren zij naar het paleis terug. Palawagau' die bij het uitkijkvenster in het paleis met volgelingen bijeen zat, komt naar buiten loopen.²⁴ Hij vraagt verbaasd waar de vertrouwde volgelingen en neven van Sawérigading zijn. Deze legt hem uit dat hij gerust kan zijn, hij heeft geen twist gemaakt met zijn familie in Luwu', maar Wé Panangareng wenschte dit plezierreisje aldus te maken. Palawagau', gerustgesteld, zendt een aanzienlijke volgeling naar het paleis om zijn ouders te vertellen wie de gasten zijn. I La Djiriu en Wé Adiluwu' geven orders het paar in staatsie binnen te leiden in het paleis.²⁷⁻²⁸ Zij gaan zelf naar buiten. Het paleis wordt versierd. Bissus treden op. Er volgt een hartelijke ontmoeting bij de landingsplaats.²⁹ Er wordt sirih aangeboden. Wé Adiluwu' wil nogmaals de verzekering hooren dat Sawérigading niet met onaangenaamheden Luwu' verlaten heeft of omdat het land te gronde is gegaan.³⁰ Sawérigading herhaalt uitvoerig wat hij reeds aan Palawagau' gezegd heeft, nl. waarom hij hier aldus gekomen is en dat in Luwu' alles wel is. Wé Adiluwu' kan zich nu geheel aan de vreugde van het wederzien overgeven. Met een verwijt aan haar zuster Wé Datusengeng die haar alleen heeft gelaten om Bataralattu', Sawérigading's vader, in Luwu' te huwen, zegt zij dat Sawangméga in Tompo'tika' haar erfland is;

²⁷ Turu'béla, grondvester van het rijk Tompo'tika', hij is *manurung*.

²⁸ Een andere godheid.

Tompo'tika' proper is haar, Adiluwu's, land en het land Sikiwéro is van beiden, doch nu biedt zij dat laatste in zijn geheel Sawérigading aan. Palawagau' voegt daar nog het land Ba'ba'unru, een geschenk van zijn voorvader (oom?) Suangkaletté aan toe.³¹ Men gaat in draagzetels, twee aan twee, naar het paleis. De beide neven, Sawérigading en Palawagau', zitten tezamen; in een ander draagzetel nemen I La Djiriwu en echtgenoot plaats. De huismeesteres is gezeten met Wé Panangareng.²⁹ Anderen volgen. De bij zoon intocht behorende ceremonieën worden in acht genomen, bissu's verleen haar ministerie. Het verzamelde volk is vol bewondering.³² In het paleis aangekomen wordt sirih aangeboden. Wé Adiluwu' is zeer verheugd het kind harer zuster (Sawérigading) te zien. Er wordt een maaltijd opgedragen.³³ De avond daalt, de lichten in het paleis worden aangestoken. Ten slotte gaan allen ter ruste.

Den volgenden morgen noodigt I La Djiriwu allen uit om hanengevechten te houden.³⁴ Sawérigading wordt gekleed met kleedingstukken die La Urumpessi, de stichter van Tompo'tika', naar de aarde heeft gebracht. Zeven maal had hij van kleeren verwisseld vóór hij Tompo'tika' bereikte. Ook Batara Guru had dit gedaan.³⁰ Sawérigading en Palawagau' krijgen nog meer erfstukken,³⁵ de familieband tusschen beiden wordt hierdoor versterkt. Sawérigading en Wé Panangareng verlaten in staatsie het paleis en begeven zich naar de audiëntiezaal. Sawérigading en Palawagau' worden door de menschenmenigte gelijkelijk bewonderd.³⁶ Wé Panangareng gaat inmiddels de schoone Wé Tenrirawé, zuster van Palawagau' binnenshuis een bezoek brengen. Deze lijkt op Sawérigading's zuster Wé Tenriabéng.³⁷ Wé Panangareng verwondert zich dat zij, als tweelingzuster van Palawagau', vrij in Tompo'tika' is mogen opgroeien zonder dat er moeilijkheden voor het land uit zijn voortgevloeid.³¹³⁸ De nichten begeven zich naar den zolder van het paleis vanwaar zij genieten van het uitzicht over de zee met de zeilende schepen, zij gaan naar den paleistuin waar de vogels kwinkelen en haar aanmoedigen van de vruchten te eten.³⁹ Wé Tenrirawé neemt een bad,

²⁹ Men ziet hier het verschil in stand streng in acht genomen.

³⁰ Volgens het verhaal van de schepping der Middenwereld door Batara Guru is het geheel anders toegegaan, zie bv. tekst A I.

³¹ Tweelingen van verschillende kunne brengen rampen over het land, vandaar dat zij gescheiden moeten worden. Later wordt Wé Tenrirawé om die reden inderdaad verbannen. Hierover handelt tekst A IV (Catalogus I La Galigo blz. 81 vv., waar de gebeurtenis eerder gesteld wordt.

waarbij haar zoogmoeder behulpzaam is. Zij gaat weer met Wé Panangareng en haar gevolg naar de ontvangstzaal van het paleis en neemt op den uit den Hemel neergedaalden zetel plaats.³² 's Avonds komt Palawagau' met gevolg ten paleize. — Sawérigading wordt zeven dagen op hanengevechten vergast.⁴⁰ Intusschen verheugen ten paleize de beide nachten zich in elkaars gezelschap.

Tenriménéreng, de vertegenwoordigster van Wé Datusengeng in haar erfland Sawaméga met Sikiwéro, onder Tompo'tika' gelegen, laat Sawérigading tot een bezoek uitnoodigen.⁴¹ Met een groot gezelschap wordt de tocht ondernomen.⁴² In Sawaméga is ook een uit den Hemel neergedaald kleiner paleis waar zij worden ontvangen. Tenriménéreng spreekt uitvoerig haar verbazing uit dat Sawérigading zonder groot gevolg in Tompo'tika' is gekomen, op dezelfde wijze als Adiluwu' vóór haar.⁴³ 't Was de wensch van Wé Panangareng te reizen als gedaan hebben per Marempoba.⁴⁴ Tenriménéreng legt uit dat Wé Datusengeng bij haar vertrek naar Luwu' om haar echtgenoot Bataralattu' te volgen, haar in Sawaméga heeft achtergelaten als vertegenwoordigster om de huldegiften der bevolking te innen. Zij verwacht groote vroolijkheid als zij de kinderen van Sawérigading en Palawagau' — die er nog niet zijn — met elkaar wil laten huwen.⁴⁵ Er wordt een maaltijd opgediend, 's avonds door een tweede gevolgd en vervolgens gaat men ter ruste. Gedurende de drie volgende dagen neemt Sawérigading de huldegiften van het volk in ontvangst. Als hij dan zijn voornemen kenbaar maakt verder te reizen, is Palawagau', die van Tompo'tika' was medegekomen, diep verslagen, hij had gehoopt Sawérigading in het land te houden.

⁴⁶³³ Sawérigading is niet te weerhouden en vliegt met zijn echtgenoot op Marempoba weg. Palawagau' keert mistroostig naar Tompo'tika' terug.⁴⁷ Nu is de beurt aan Wé Adiluwu' om bedroefd te zijn over het plotselinge vertrek van Sawérigading.

Marempoba vliegt naar den Hemel tot To Malangkana adjie tuwoé (een god die in een boom huist). Een wonderlijke vogel strijkt neder die Wé Panangareng doet ijzen.⁴⁸ Sawérigading zegt Marempoba verder te vliegen. De vogel wordt tot zwijgen gebracht en de reis gaat voort naar

³² Het geheele paleis is met het land Tompo'tika' uit den Hemel neergedaald.

³³ [Op deze plaats bevindt zich nogeen door Kern doorgehaalde passage: ⁴⁶ Tenriménéreng brengt nogmaals haar voorstel betreffende een huwelijk van Palawagau's dochter met Wé Panangareng's zoon te berde. Een lachsalvo der aanwezigen is het eenig antwoord.]

Senridjawa (een ander hemelland) waar Remmang ri Langi' met zijn broeders in de audiëntiezaal zich met het *gala*-spel vermaakt; verder gaat het naar Uluwongeng waar La Sengemponga het blaasroer hanteert.⁴⁹ Steeds verder gaande komen zij in Abangletté, drie groote rivieren zijn hier zichtbaar; zij komen nog in andere hemellanden, ten slotte bij een put waar Wé Tenriabéng, Sawérigading's zuster een bad neemt.³⁴ Zij doen desgelijks. Wé Tanratellu, een zoogmoeder, zendt een hofdame uit om te zien wat er bij de put gaande is. Is Wé Tenriabéng van Luwu' gekomen? De hofdame ziet Wé Panangareng aan het plassen met Sawérigading, dien zij herkent.⁵⁰ Na het bad genieten zij van heerlijke spijsen ten paleize, zooals vruchten van *pao djengki*, en er zijn ook *naga*-eieren.

De vogel Marempoba wordt weer bestegen. Wé Panangareng zou nu gaarne gebracht worden naar onbetreden landen, maar zij wil niet het land zien waarheen Sawérigading gaan zal als hij met een "ebenbürtige" vrouw trouwt.³⁵ ⁵¹ Hij zegt Marempoba naar den oppersten Hemel te vliegen. Te noen komen zij in Urumpessi,³⁶ een vuurland. Het lijkt nacht te zijn. Ook de goden komen hier niet. Een veelkoppige monsterslang vraagt hun wat zij in dit land waar een godenkind zich om de zon slingert (?) en slaapt in een vuurberg komen doen. Marempoba licht haar in. Een vuurdwerg komt op het echtpaar toe. Wé Panangareng wordt bang. Sawérigading kauwt een sirihruij en laat een spreuk afgaan, wijst met den vinger naar den vuur-oro, die daarmee als ware wordt gebluscht en geen warmte meer afstraalt.⁵² Marempoba vliegt verder. Zij komen bij een paleis en stijgen af. Een slang die het paleis bewaakt kruipt naar hen toe. Ook hier is alles vuur. De god die er woont, vraagt wie zij zijn; slechts de Schepper en de Heer der Onderwereld kunnen het vuur doven. Sawérigading die hetzelfde vermag, moet wel hun gelijke zijn. De god meent nu te moeten sterven en biedt van allerlei aan als Sawérigading het vuur niet bluscht.⁵³ Hij pruimt weer, zendt een spreuk af, het vuur laait weer op, de god herstelt zich en geeft de beloofde geschenken. Het paar neemt afscheid, gaat op Marempoba zitten. De reis gaat nu naar Tjoppo'méru om den Schepper en echtgenote te ontmoeten.⁵⁴ Wé

³⁴ Van Wé Tenriabéng, Sawérigading's tweelingzuster is uit meerdere teksten bekend dat zij na zijn terugkeer in Luwu' ten Hemel stijgt. Naar aanwezigheid thans in den Hemel is daarmee niet te rijmen.

³⁵ Tjina.

³⁶ [Moet waarschijnlijk Udjumpessi zijn; zie lijst van namen van Hemellanden aan het eind van de naamlijst - SK.]

Panangareng vindt dit eng, zij wil liever naar land buiten den Hemel. Sawérigading stemt toe en het reisplan wordt gewijzigd.³⁷ Wé Panangareng maakt een pruimpje gereed, biedt dit haar echtgenoot aan, deze pruimt en zendt weer een spreuk af, waarop Marempoba verder vliegt naar de Onderwereld naar het land Wiringlangi', een grensland van Hemel en Onderwereld waar Talettu'sompa en Wé Apung mangénré' regeren.⁵⁵ Naar het Westen ziende bespeuren zij drie bergen van zilver en koper, blinkende als sterren. Wé Panangareng ziet haar oogen uit. Sawérigading wijst haar terecht. Er zijn groote schatten in Wiringlangi' maar het echtpaar is zonder kinderen.³⁸ ⁵⁶ Talettu'lipu schrijft juist brieven, voor Luwu' en Tompo'tika' bestemd, waarin Sawérigading en Palawagau' gevraagd worden, zij willen die laten huwen en dan naar hun land laten terugkeeren. De brieven zijn nog niet verzonden als Marempoba voorbij vliegt naar het land van Gutu'tellemma, een Heer in de Onderwereld. Ook dit is een wonderland. Er is een groot woud: de boomen dragen menschen als vrucht, de bladeren zijn *oro kelling*,³⁹ er zijn albino's, dwergen van verschillende soort, de bloemen gelijken op herten enz. Gutu'tellemma is wel een zeer rijk man.⁵⁷ Marempoba zet zich neer op het paleis van Wé Anéuleng, dochter van Gutu'tellemma en vliegt dan weer verder. Als zij diens paleis achter zich hebben ziet Wé Panangareng een licht, helder als de zon. Sawérigading licht haar in dat dit de glans Wé Anéuleng's gelaat is.⁴⁰ Daarbij staat nog een zevenkleurige regenboog voor het paleis.⁵⁸ Steeds op Marempoba gezeten gaat het paar nu op naar Tjoppo'bulu' (in de Middenwereld). Zij ontmoeten daar iemand die hun mededeelt dat de heer van dit verblijf omhoog is gestegen naar den Schepper in Tjoppo'langi'.⁵⁹ Wé Panangareng wordt bang en Sawérigading stemt toe verder te vliegen. Zij komen nu weder bij het paleis van Gutu'tellemma. Sawérigading laat een spreuk af gaan na sirih gepruimd te hebben, waardoor zij onzichtbaar worden⁶⁰ en het paleis en Gutu'tellemma's doen en laten ongezien kunnen opnemen. Er zijn allerlei booze geesten en een

³⁷ Hij deelt terloops mede dat hij met zijn neef Palawagau' van Tompo'tika' op last van den Schepper rondgereisd heeft, waarna hij naar Tjoppo'méru (waar deze verblijft) is teruggekeerd en drie jaar gebleven met Palawagau'. Van deze episode is geen tekst bekend.

³⁸ Later zullen zij Adji Laidé, den zoon van I La Galigo, opvoeden. Zie o.a. tekst LXIII, Cat. I La Galigo blz. 656.

³⁹ Zwarte menschen, soort van negers (M).

⁴⁰ Zij heet ook Datu Essoé, dagvorstin.

krokodil. De Heer der Onderwereld begeeft zich met zijn hof aan den maaltijd.⁴¹ Er is ook een zevenkleurige regenboog.

Sawérigading zegt Marempoba naar het land Labu'tika' op de aarde te vliegen.⁴² Zij zien een paleis, drijvende op een eindelooze zee, door lichten omgeven,. Het bliksemt en dondert.⁶¹ Wé Panangareng heeft nu genoeg gezien en wil terug naar Luwu': Sawérigading stemt dadelijk toe. In den nanacht arriveeren zij bij het paleis. Men slaapt. Marempoba zet hen af en zij gaan te bed liggen alsof zij niet weg geweest waren. Marempoba keert naar zijn land terug.⁶² Wanneer den volgenden morgen ontdekt wordt dat zij teruggekeerd zijn, heerscht er groote vreugde. Er wordt een maaltijd aangericht, de gezellen van Sawérigading worden ten paleize ontboden; ⁶³ zij geven hun neef een **gevaarlijken??** uitbrander om zijn heimelijk uitstapje.⁴³

Het slot ontbreekt.

NAAMLIJST

1. DATU PATOTO' TO PALANROÉ TO WÉWANGLANGI', de Schepper, in den oppersten Hemel.
2. DATU PALINGÉ', echtgenoot van 1.
3. BATARA GURU, zoon van 1 en 2.
4. WÉ NYILI'TIMO', echtgenoot van 3.
5. BATARALATTU' OPUNNA LUWU' I LA TIULENG, vorst van Luwu', zoon van 3 en 4.
6. WÉ DATUSENGENG, ambachtsvrouw van SAWANGMÉGA in TOMPO'TIKA', echtgenoot van 5.
7. LA PANGORISENG TO PANANRÂNG TO PANANGARENG van TAKKÉBIRU, halfbroer van 5.
8. WÉ TENRIOLLÉ (°ULLÉ), afkomstig uit TOMPO'TIKA', echtgenoot van 7, zoogmoeder van 18.
9. LA PANANRÂNG TO SULOLIPU van TAKKÉBIRO, zoon van 7 en 8,

⁴¹ Telkens gelijkgesteld met Guru ri Selleng, de Heer der Onderwereld. Elders zijn zij twee personen.

⁴² Het land waar de zon ondergaat, in het uiterste Westen.

⁴³ Bataralattu' wordt ten onrechte *manurung* genoemd.

- gehuwd met 15.
10. DAÉNG MALURENG, dochter van 7 en 8.
 11. WÉ PANANGARENG WÉ DARUMA, dochter van 7 en 8, gehuwd met 18.
 12. [LA TEMMALURENG] TO SINILÉLÉ, halfbroer of neef van van 5.
 13. WÉ UNGAWARU, echtgenoot van 12, nicht van 8, [zoogmoeder van WÉ TENRIABÉNG], halfzuster van 5.
 14. LA SINILÉLÉ TO PALENNARENG, zoon van 12 en 13, gehuwd met 17.
 15. MATANGKILUWU' van TAKKÉBIRO en KAWUKAWU, dochter van 12 en 13, echtgenoot van 9.
 16. LA MA'SAGUNI TO APÉMANU', zoon van 12 en 13.
 17. WÉ NAGAULENG I, echtgenoot van 14.
 18. SAWÉRIGADING LAWÉ LANGI'PAÉWANG LA MA'DUKELLENG OPUNNA WARE' of TO ATTAMPARI' PAMADENG LETTÉ LA TENRITAPPU'(MASÉMASÉNA) TOAPANJOMPA, zoon van 5 en 6, echtgenoot van 11 en na te noemen nichten.
 19. WÉ TENRIABÉNG DAÉNG MANOTE' BISSU LOLO BISSU RI LANGI', dochter van 5 en 6.
 20. PUANG RI LUWU', hoofdbissu van LUWU'.
 21. PUANG RI WARE', hoofdbissu van WARE'.
 22. WÉ TENRIGILING, hofdame van 5.
 23. WÉ TEMMALATÉ, hofdame van 5.
 24. WÉ TENRIODANG, hofdame van 5, misschien = 22.
 25. UNGA WÉRUNENG, hofdame van 6.
 26. WÉ SAWÉASÉ, bijvrouw van 18 en nicht.
 27. WÉ PINAMILÉ, idem.
 28. WÉ MARÉTENGA, idem.
 29. WÉ MARIOPU, idem.
 30. WÉ SEMPENNA, idem.
 31. WÉ PINARASI, idem.
 32. WÉ BULUTANA, idem.⁴⁴
 33. TO SAWÉASÉ, vader van 26.⁴⁵
 34. PANRITA OGI', gezel van 18 en neef.

⁴⁴ No. 26-32 zijn dochters van halfbroers van 5.

⁴⁵ De vaders der andere bijvrouwen van Sawérigading heeten To Pinamité, To Marétenga enz. Hun namen worden niet genoemd.

35. ADJÉNG RI TJINA, idem.
36. SETTIMANGALA, idem.
37. ODANG GILINGENG, idem.
38. SETTI RI LUWU', idem.
39. SETTI RI WARE', idem.
40. LA MARAGINA, idem.
41. DATU MA'WALÉ, vorst van TARANATI.
42. LA MA'DAREMMENG TOALAPUA TO MALOKU DATUNA SAMA, vorst van MALOKU.
43. WÉ TABATJINA I DA MUTIA DATUNA SAMA, echtgenoot van 42.
44. TENRIAKORENG TJENRARAILE', moeder van 42.
45. LA MA'PALEPPE', eerste dienaar van 42.
46. LA SAUNGLANGI' TO PATAWARI DATUNA SUNRA, vorst van SUNRA RI LAU'.
47. WÉ TENRIRUA DAÉNG WÉRUNENG, vorstin van SUNRA RI LAU', echtgenoot van 46.
48. LA TEMMASÉSÉ TO TENRIATE', oudere broeder van 47, eerste dienaar van 46.
49. BATARA WÉWANG, grootvader van 47.
50. TENRI'BOLA LA URUMPESSI, *manurung*, grondvester van TOMPO'TIKA'.
51. WÉ PADAULENG, uit de Onderwereld, echtgenoot van 50.
52. I LA DJIRIWU OPU (DATU) SANGIANG MANURUNG I LA TILANGI', vorst van TOMPO'TIKA'.
53. WÉ ADILUWU', vorstin van TOMPO'TIKA', echtgenoot van 52, oudere zuster van 6.
54. PALAWAGAU' I LA DATUNA PADJUNG RISOMPA LA TENRIWERRU, zoon van 52 en 53, neef van 18.
55. WÉ TENRIRAWÉ DAÉNG PALIWENG WÉ ANÉLAMMING van SIKIWÉRO, tweelingzuster van 54.
56. UNGA DJAKULA, hofdame in TOMPO'TIKA'.
57. LA TENRIALA TOAPAMOLÉ, dienaar van 54.
58. I LA GILINGENG, dienaar van 54.
59. PUWAMPESSEU of PUWANG RI MÉGA, hoofdbissu van TOMPO'TIKA'.
60. PUWANG MATOWA, hoofdbissu van SIKIWÉRO.
61. WÉ TENRIODANG WÉLONG SANGIANG, zoogmoeder van 53.
62. TJENRARA ELLUNG DAÉNG WÉRUNENG, huismeesteres van 52.
63. WÉRUNENG LAMMING, bijvrouw van 54, dochter van 71.

64. **WÉ TOKKENTJAWA**, idem.
65. **WÉ MA'DANATJA**, idem.
66. **I WÉ TELLENRANG**, idem.
67. **WÉ MARUPAPA**, idem.
68. **LA DJAWAPASÉ**, hoofmeester van 52.
69. **SUWANGKALETTÉ OPU SANGIANG** van **SAWAMÉGA**, broer van 52?, tijdelijk op aarde.
70. **WÉ NAGAULENG II**, hofdame van 53.
71. **WÉ TENRIMÉNÉRENG DAÉNG WÉRUNENG** of **I DA WÉRUNENG DAÉNG RI WAWO**, zuster van 8, moeder van 62 en 63, stedehoudster van 6 in **SAWAMÉGA**, zoogmoeder van 6?
72. **LA PANAUNGI TO TJENRARA I TO WÉRUNENG**, vader van 62 en 63, raadsheer in **SAWAMÉGA**, echgenoot van 71.
73. **UNGA WÉRUNENG**, hofdame.
74. **TENRIAKASA SANGIANG API**, heer van Vuurland in één der hemelen.
75. **TO MA'LANGKANA ADJI TUWOÉ**, in één der hemelen.
76. **LA BALAONJI' OPU RUKELLENG**, in één der hemelen.
77. **REMMANG RI LANGI' LA PUNNALANGI'** van **SENRIDJAWA**, (echtgenoot van 19).
78. **LA SENGEMPONGA TO TENRIODANG TO TENRISOMPA** van **ULUWONGENG**, volgeling van 77.
79. **KARAÉNGMÉGA WÉ DATULETTÉ PANTJAIWÉRO**, in één der hemelen.
80. **WÉ TANRATELLU**, zoogmoeder van 79.
81. **WELLÉ RI LANGI'**, in dienst bij 79.
82. **GURU RISELLENG PUNNA LIUNG** van **TODANGTODJA TUPPU BATU** van **PÉRÉTIWI**, heer der Onderwereld.
83. **SINAUNGTODJA I ELLUNG RUMANG**, echtgenoot van 82.
84. **BATARA GUTU'**.⁴⁶
85. **TALETTU'SOMPA**, vorst van **TAPPATANA** en **WIRINGLANGI' RI ATTANG**, ook **TALETTU'LIPU** geheten.
86. **ELLUNG MANGÉNRE'** of **APUNG MANGÉNRE'**, echtgenoot van 85, tweelingzuster van 51.
87. **LA MADUKELLENG**, vader van 86 (?) in de Onderwereld.
88. **GUTU'TELLEMA ADJI MANGKAU' DATU SANGIANG**.⁴⁷

⁴⁶ Heet tweelingbroeder van 5, wat kennelijk onjuist is.

- 89. WÉ ANÉULENG DATU ESSOÉ, dochter van 88.
- 90. SANGIANGPADJUNG, bode van 85.
- 91. ORO API, een dwerg in Vuurland.
- 92. ORO KELLING, een wezen in het van GUTU'TELLEMMA.

Hemellanden zijn: SENRIDJAWA, ULUWONGENG, ABANGLETTÉ, RUWANGLETTÉ, (W)ORILYUNG, MALAGENNI, UDJUMPESSI, TJOPPO'LANGI' of TJOPPO'MÉRU (de hoogste hemel. Een algemene naam is BOTINGLANGI').

Onderwereld: TODANGTODJA of PÉRÉTIWI.

⁴⁷ Heet broeder van Bataru Guru (no. 3), onjuist.

A XVIIa

Cod. 6942; vermoedelijk afkomstig van Dr. B.F. Matthes

TITEL:

**Iyanaé powada-adaéngi wékapituna nalawa musu'
Sawérigading**

(Dit stuk verhaalt hoe Sawérigading zeven malen door vijanden werd
aangevallen)

INHOUD:

1. **Sawérigading's reis van Luu' over Wéwang riu' naar Tjina.**
2. **Sawérigading gaat als koopman vermomd, naar het paleis Latanété.**
3. **Sawérigading laat aanzoek doen om de hand van I Wé Tjudai van Tjina (slot ontbreekt).**

Or. hs., 22 x 17 cm, 466 blz, 14-20 r. per blz.

Deze zeer lange tekst verhaalt dezelfde gebeurtenissen als in de hss. A XIV, XV, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV beschreven. Hij is duidelijk geschreven. Fouten of wat daarvoor doorging, zijn door een andere hand verbeterd. Er blijven enkele corrupte plaatsen over.

Het begint even vóór tekst A XVII: Sawérigading's vloot is reeds van Luu' weggevaren en bevindt zich in vollen zee. De tekst sluit het nauwst aan bij A XIV; deze laatste breekt echter af als men zich tusschen Wéwangriu' en Tjina bevindt: Sawérigading heeft op zee zeven malen strijd te voeren, de rij der ontmoetingen wordt nauwkeurig vermeld, zie hiervoor de naamlijst; in A XIV is een vergissing geslopen (Catalogus blz. 172 vv., in het bijzonder blz. 173). De beschrijving wijkt niet noemenswaard af van andere teksten.

Nadat met de zeven tegenstanders is afgerekend, komt men in Wéwangriu' aan voor een kort bezoek; dit wordt beschreven als in A XIV (Catalogus blz. 177 vv.). Het vervolg van de reis brengt Sawérigading na verschillende wederwaardigheden in de haven van Tjina. Parallelteksten

zijn A XIV (Catalogus, van af blz. 178) en A XIX van het begin tot de aankomst in Tjina (Catalogus blz. 239-244). Onderweg wordt hij door een visscher over het Tjinasche vorstenhuis ingelicht, als in andere teksten, maar, zooals altijd het geval is, worden de namen weer anders gegeven. Overigens toont de loop der gebeurtenissen tot de aankomst in Tjina groote overeenkomst met de andere teksten.

Het vervolg is ongeveer als A XIX (Cat. Galigo blz. 245 tot het einde, blz. 253), in de volgorde der details is enig verschil. Van het punt waar tekst A XIX afbreekt, kan men ter vergelijking raadplegen tekst A XXI van af blz. 269 onderaan (Cat. Galigo). Na het door La Pananrâng ten hove overgebrachte huwelijksaanzoek (blz. 273) is tekst A XXI geheel in de war.

In den onderhavigen tekst wordt gezegd dat La Pananrâng c.s. na het huwelijksaanzoek te hebben overgebracht, naar boord terugkeert. La Sattumpugi' gaat in een grote vergadering over den huwelijkschat beraadslagen. Dit wordt op andere wijze verteld in A XXIV (Cat. Gal. blz. 300).

La Pananrâng, terug aan boord, doet verslag van zijn zending. La Tenriranreng, La Makasaung c.s. komen een bezoek brengen. Zij zijn op Sawérigading's hand maar de stemming ten paleize is deels vijandig. Dit berust op de verloving van I Wé Tjudai met Settiabonga en het feit dat Sawérigading getalmd heeft met huwelijksboden te zenden. La Pananrâng licht hen in dat Settiabonga het hoofd voor Sawérigading gebogen heeft en afstand van I Wé Tjudai gedaan heeft. Na een royale ontvangst gaan de broeders weer terug naar Tjina. Hier wordt een grote vergadering gehouden, waar veel oppositie tegen het huwelijk gevoerd wordt.

La Pananrâng gaat weer aan wal en begeeft zich naar het paleis in Tjina. Hierop volgt A XXIII (blz. 285 vanaf "La Pananrâng antwoordt" enz.). Als de oppositie niet tot zwijgen te brengen is (La Sattumpugi' is vóór het huwelijk), gaat La Pananrâng zonder afscheid te nemen terug. Hij komt bij Sawérigading aan boord terug.

Hier eindigt de tekst abrupt.

NAAMLIJST

1. SAWÉRIGADING LA TENRITAPPU (LALO ÉLO'NA) TOAPANJOMPA LA MADUKELLENG LANGI'PAÉWANG LA(W)É PAMADENG LETTÉ OPUNNA WARE' OPUNNA LUWU'

2. LA PANANRÂNG TO SULOLIPU, oudere neef van 1 en zijn eerste raadsman of *suléwatang*.
3. LA MASAGUNI TO APÉMANU', oudere neef van 1 en zijn raadsman.
4. PANRITAUGI', neef en volgeling van 1.
5. DJEMMU RI TJINA, idem.
6. SETTI MANJALA, idem.
7. SETTI RI WARE', idem.
8. BANJA'PAGULING van MANTJAPAI' DATUPAGORRA, eerste vrijbuitersneuvelt.
9. LA TUPPUSOLO TO APUNG, tweede vrijbuitersneuvelt.
10. LA TUPPUGELLANG van DJAWARILAU', derde vrijbuitersneuvelt.
11. LA TOGENG TANA PUNNA LIPOE SÉSÉ URAI, vierde vrijbuitersneuvelt.
12. LA TENRIPULA van DJAWARIADJA, vijfde vrijbuitersneuvelt.
13. LA TENRINJIWI LANGI'RISOMPA TO MALAKA, zesde vrijbuitersneuvelt.
14. SETTIADJAWA van LOMPÉNG RIADJA WULIOÉ, zevende vrijbuitersneuvelt, verloofde van I Wé Tjudai, onderwerpt zich.⁴⁸
15. I LA GONGKO(N)A LA PICTUREPPA RI WAWO ALE', omroeper op de vloot.
16. LA PANGORISENG van TAKKÉBIRO, vader van 2, La Sinilé.⁴⁹
17. TO PALANRO ADJI PATOTO' LA PUWANGÉ, de Schepper.
18. MUTIAUNRU DATU PALINGÉ' van SENRIDJAWA.
19. LA WIDÉLANGI', vader van 9, To Lettéile', door 16 onderworpen.
20. WÉ TENRIWÉMPÉNG, echtgenoot ? van 19.
21. LA SANGINGLÉLÉ.
22. LA WIRARATU DAÉNG SAMUDA, vader van 11, door 21 onderworpen.
23. LA BARANGTJINA, dienaar van 13.
24. DATU PAKINGKING van PISIMPATU in URILIUNG, neef van 13.
25. WÉ TENRIABÉNG DAÉNG MANOTE' (MANUTE') WÉ BISSU LOLO BISSU RI LANGI', tweelingzuster van 1 in den Hemel.
26. DATU RI LAU', dienaar van 13.
27. LA PUNNA LANGI' REMMANG RI LANGI' TO PAWÉWANGI GUTU' PATALO TO PALAGUNA, neef en echtgenoot van 25.

⁴⁸ [In andere hss. is zijn naam Settia Bonga Lompéng ri Jawa Ulióé - SK].

⁴⁹ R. To Sinilé.

28. PALISU LANGI', dienaar van 27.
29. I LA SUWALA, hemeldienaar.
30. I LA BETJOTJI.
31. I LA SUPATI.
32. BALASARIU van UTEMPONGE', heer van den Oceaen.
33. TENRILENNARENG DAÉNGRISOBBU, echtgenoot van 13, wordt gehuwd door 3.
34. WÉ PANANGARENG I DA RUMA, geliefde echtgenoot van 1 in Luwu'.
35. MATANGKI'LUWU' DAÉNG PALURENG, echtgenoot van 2, is aan boord.
36. DAÉMPARUNENG, zoogmoeder van 33.
37. WÉ TENRISUWI, zuster van 11, huwt met 3.
38. LA BOLOTIU, adjudant van 14.
39. I LA BULISA, grootvader van 14, To Peppaléwa.
40. WÉ PATUNERRANG, echtgenote van 39.
41. OPU SAMUDA, uit de Onderwereld.
42. TEDJORISOMPA vorst van WÉWANGRIU' en TANATEKKO, I LA TOLIUNG, neef van Wé Njili'timo' Batara Wéwang.
43. LETTÉ MANGKELLANG in WÉWANGRIU' TO PAWELLÉRI TO MALAMALA, staatsdienaar in Wéwangriu'.
- 43a. BANJA'PADUPPA, edele van Wéwanriu'.
44. I LA PÉWADJO TO PALINRUNGI TO PAO, 'neef' van 1.
45. LA SATTUMPUGI' OPUNA (of DATUNA) TJINA I TO TJUDAI, vorst van Tjina ri lau'.
46. WÉ TENRIABANG I DA TJUDAI, vorstin van Tjina ri adja, echtgenoot van 45.
47. TENRIGÉONGENG van BULUDUWA, dochter van 45 en 46, gehuwd met 48.
48. ADJI PAGELLANG TO SABURO, echtgenoot van 47.
49. WÉ TENRIÉSA, ongehuwde dochter van 45 en 46, voor haar is Tjina ri lau' bestemd.
50. I WÉ TJUDAI, ongehuwde jongste dochter van 45 en 46, DAÉNGRISOMPA PUNNA BOLAÉ RI LA TANÉTÉ, wordt later echtgenoot van 1, voor haar is Tjina ri adja bestemd.
51. LA TENRITATTA DATU GIMA.
52. WÉ TENRIDIO, oudste, ongehuwde dochter van 51.

53. WÉ TENRITODJA DAÉNG TALAGA, jongste, ongehuwde dochter van 51.⁵⁰
54. LA TENRIANGKE' TO TENRIWARU.
55. WÉLUWA BÉLO BARUGA MUTIASORO', ongehuwde, jongste dochter van 54 (in dezen naam zijn twee namen samengevallen).
56. LA MASAPATA TETTONG RI RASA, een visser in Tjina.
57. WÉ MATINIO ?
58. LA TENRISIKI van SAMA RI WAWO.
59. BATARI KUNÉNG, ongehuwde, eerste dochter van 58.
60. TONRAMAKANA, ongehuwde, tweede dochter van 58.⁵¹
61. WÉ TENRIUKI'.
62. PUANGMA'TOA van LUWU' WÉ APANGLANGI'.
63. PUANG van WARE' I WÉ SALARENG.⁵²
64. LA TENRIRANRENG PANRÉPATANGA' OPU LAGUSI te BARING-ENG, heer van BEKKENGPOTÉ, zoon van 45 en 46.
65. WÉ DUPPASUGI' TO LAGUSI, echtgenoot van 64.
66. LA MAKASAUNG DATUNA SABANG te BULO, heer van SABAMPARU, zoon van 45 en 46.
67. KARAÉMPUGI' van UGI', echtgenoot van 66.
68. WÉ TENRIDJÉKA van TÉMPÉ, dochter van 45 en 46.
69. LA TENRIPADA van WAGÉ, echtgenoot van 68.
70. WÉ TENRILOKKA van PATJING, dochter van 45 en 46.
71. LA TENRIDOLO van LIMPOMADJANG in MAMPU, echtgenoot van 70.
72. DAÉNG SIUTÉ TOALLADJANG, echtgenoot van [...] ⁵³
73. WÉ TENRILIWENG van SOPPÉNG RI ADJA, dochter van 45 en 46.
74. DAÉNG PALALLO van SOPPÉNG, echtgenoot van 73.
75. WÉ TENRIPÉSO van LAMURU, dochter van 45 en 46.
76. LA TENRIBALI, echtgenoot van 75.
77. WÉ TENRIRUWA van LADJU, dochter van 45 en 46.
78. DAÉNG MAMALA TO LAMPOKO te LOMPO, echtgenoot van 77.
79. TENRIWÉWANGENG van TÉAMUSU', dochter van 45 en 46.⁵⁴

⁵⁰ La Tenritatta heeft nog een (tweede) ongehuwde dochter wier naam niet wordt genoemd.

⁵¹ De opsomming van huwbare dochters is verward en geheel anders dan in tekst A XIX die evenmin duidelijk is (Catalogus p. 253).

⁵² Ook omgekeerd [nl. 62 en 63 - SK].

⁵³ Overgeslagen.

80. DAÉNG MASIKI van BALANGNIPA te MENRE', echtgenoot van 79.
81. WÉ TENRISÉRENG van BAKKE', dochter van 45 en 46.
82. PAMIRINGLANGI' van LÉNRRANG, echtgenoot van 81.
83. TENRIWÉWANGENG van KAMPIRI, dochter van 45 en 46.⁵⁵
84. DAÉNGSAGALA TO RAPENG van KELLING, echtgenoot van 83.
85. WÉ TENRILELLANG van MARIO, dochter van 45 en 46.
86. LA PATINGELLENG van MATOANGING, echtgenoot van 85.
87. ADJIPAGELLANG TO SABURO, dochter van 45 en 46.⁵⁶
88. NÉNÉ'PALÉKE' WÉ TENGAKASA I DA PASAWE' WÉ TÉPOLIPU
OPU (of DATU) TAMANANG van TÉMPÉ, een wijze, oude vrouw.
89. I DA PALILU WÉ TEMPÉRÉNG, eerste hofdame van Tjina.
90. WÉ BERRIGAU' (WÉ TENRIGAU') DAÉNG MAROA, moeder van 45.
91. PUANG MA'TOWA van TJINA.
92. LA TO A'SARI, een visscher van Tjina.
93. BATARA GURU MANURUNG in LUWU', zoon van 17 en 18.
94. GURU RI SELLENG van PÉRÉTIWI TUPPUÉ BATU RI URILIUNG,
heer der Onderwereld.
95. SINAUNGTODJA, echtgenoot van 94.
96. BATARALATTU', zoon van 93 en 97, vader van 1.
97. WÉ NJILI'TIMO', dochter van 94 en 95, echtgenoot van 93.
98. LA ODANRIU' van TJOPPOMÉRU in den Hemel.
99. ELLUNG MANGÉNRE' van ULUONGENG, echtgenoot van 98.
100. LA URUMPESSI, zoon van 98 en 99, *manurung* in Sawangméga.
101. LA MAKARODA TO BALAJUNJI TUPPUÉ BATU RI PÉRÉTIWI, in de
Onderwereld, heerscher van den Oceaan.
102. WÉ MALAGENNI OPU SAMUDA, echtgenoot van 101.
103. WÉ PADAULENG van TOMPO'TIKA', (opgekomen) oudste kind van
101 en 102, echtgenoot van 100.
104. WÉ OPUSENGENG, dochter van 100 en 103, gehuwd met 96 (ouders
van 1).
105. TOWAPATUNRUNG, staatsdienaar van Tjina.
106. TOANA'KADJI, idem.
107. LA TENRIGILING.
108. LA MASANIRA I TO TJIMPAU, aanzienlijke in Tjina.

⁵⁴ Er zijn geen twee dochters van dezelfde naam. [vgl. no. 83]

⁵⁵ Er zijn geen twee dochters van dezelfde naam. [vgl. no. 79]

⁵⁶ Ten rechte een man, echtgenoot van 47 Tenrigéongeng.

109. I TO PAWÉLI.
110. LA TENROADJI TOAPPUMASÉ, vorst van Malatunrung.
111. WÉ TENRIWALE' DAÉNGSAGALA, echtgenoot van 110.
112. WÉ SAWÉASÉ, een echtgenoot en nicht van 1 in Luwu'.
113. WÉ TENRIGILING, hofdame van 34.
114. WÉ ODANGLANGI', hofdame van 112.
115. WÉ PINAMILÉ, een echtgenoot en nicht van 1 in Luwu'.
116. WÉ BULUTANA, een echtgenoot en nicht van 1 in Luwu'.
117. LA PABOKORI SIMPUANGLANGI' MÉNGKOKA, hoofdman der *oro kelling*.
118. TENRIPAWÉLI, een prinses van Tjina.
119. I WÉ TJIMPAU van LÉMPANGLÉMPANG.
120. WÉ OPUSENGENG van TOMPO'TIKA' en SAWANGMÉGA.
121. TO TENRIDOLO DATUNA SOPPÉNG.
122. I SIDABONGA, aanzienlijke in Tjina.
123. I TO ANGKAU LA MALULUWA, aanzienlijke in Tjina.
124. DAÉNG SIUTÉ TO MADJANG, aanzienlijke in Tjina.
125. DAÉNG SIPALE' TO LAMURU, aanzienlijke in Tjina.
126. I TO PABATANG TO MÉNRÉLI, aanzienlijke in Tjina.
127. LA TENRITPE' DATUNA (of TO) SUPPA', aanzienlijke in Tjina.
128. TO TENRIPADA van DJAWA RI LAU', aanzienlijke in Tjina.
129. I TO TAONO van WAGÉ, aanzienlijke in Tjina.
130. BATARADJAWA, prinses van Djawa.
131. WÉ PATUNERRENG DATUNA DJAWA.
132. LA TENRIPADA van DJAWA RI LAU'.
133. DAÉNG MATENGNGA.
134. DAÉNG MATE'DJO.
135. WÉ TENRIDJÉKA, dochter van 45 en 46.
136. WÉ TENRILOKKA, dochter van 45 en 46.
137. WÉ TENRILALU, dochter van 45 en 46.
138. I DA SARAGI, puang.
139. I DAÉNG TÉPU TO BUKI', aanzienlijke dame.
140. PALISUMÉGA TO MARIO, aanzienlijke dame.
141. TOSALASUGI' TO LAGUSI, aanzienlijke dame.
142. WÉ TENRIDJELLO van TJINA RI LAU'.
143. LINRUNG TALAGA van PÉRÉTIWI.

A XXVa

[KITLV OR 367? check]

Afschrift van een handschrift in het bezit van Arung Batara, dochter van den voormaligen *arung matoa* van Wadjo', Arung Odang.

TITEL:

**Misengengi déwata tunrengéngi
La Sattumpugi' ma'laibini**

(Hoe de goden La Sattumpugi' en echtgenote hielpen)

18 + 9 = 27 blz., in twee schoolschriften, 25 r. per blz.

Geschenk van L.E. Emanuel, laatstelijk controleur BB in Wadjo', November 1948.

INHOUD:

Oudste Geschiedenis van Tjina en Tompotika'

De oudste geschiedenis van Tjina is uit geen ander handschrift bekend, die van Tompo'tika' komt uitvoeriger en vollediger in meerdere teksten voor.

De plaats welke aan dezen tekst in den loop der gebeurtenissen moet worden toegekend, is moeilijk te bepalen. Sawérigading brengt een bezoek aan zijn grootouders in den Hemel om over de "Ebenbürtigkeit" van I Wé Tjudai' te worden ingelicht. Men zou dus verwachten dat het bezoek gesteld moet worden vóór hij stappen onderneemt om haar hand te vragen. Aan het einde van den tekst wordt echter gezegd dat hij terugkeert in La Tanétté, het paleis van I Wé Tjudai, waar hij eerst na zijn huwelijk zijn intrede doet. Er is in andere teksten wel sprake van bezoeken die hij in den tijd dat hij met zijn schip ter rede van Tjina ligt, aan den Hemel brengt, doch daarbij gaat het om andere onderwerpen dan hier ter sprake komen.

¹ Sawérigading vraagt, in tegenwoordigheid van Wé Tenriabéng en haar echtgenoot Remmang ri langi', aan zijn grootmoeder Wé Njili'timo' in den Hemel – ook Batara Guru is aanwezig – naar de afkomst van La

Sattumpugi' en Wé Tenriabang, vorst en vorstin van Tjina. Zij doet dan het volgende verhaal.⁵⁷

Batara Odang, een god in den Hemel, huwde met Denra ri langi' uit de Onderwereld toen zij nog kinderen waren.⁵⁸ Hun leven is spel. Zij laten den vloed naar het paleis opstijgen, zandbanken ontstaan enz. Na lange jaren, als nog geen kind geboren is, smeekt Batara Odang den Schepper om nageslacht, al ware het een pot⁵⁹ of een mutsje. Denra ri langi' wordt werkelijk zwanger, maar als zij dan een pot baart, is het echtpaar de verklaring van Batara Odang vergeten. Woedend laten zij de pot naar de aarde werpen, misschien zal zij daar een mens worden.

Dit geschiedt inderdaad. Het wicht verkeert in kommervolle omstandigheden, door allerlei monsters belaagd, zonder eten. De ouders horen in den Hemel het kind op aarde schreien, zij ontroeren, dalen omlaag en zien een klein, schoon meisje dat de pot in- en uitgaat. Zij herkennen het als hun kind. Batara Odang wil er niet van weten het als tot de opvolging gerechtigd in den Hemel op te nemen, maar hij voorziet het kind van alles om in vorstelijken staat te leven: een paleis, La Tanétté, met 70 vakken in Tjina ri adja (het kind is in deze contrei neergekomen) met volledigen hofstaat. Het kind krijgt den naam Senrimalangi'.

Een neef van haar, La Urungletté, komt uit de Onderwereld in een *balubu* (soort pot voor water) omhoog, blijft daarin, ongezien, gedurende zeven maanden. Na drie maanden had hij de landen Soppéng ri adja en Soppéng ri lau' omhoog laten komen. De beiden huwen met elkaar en krijgen drie kinderen: één zoon stijgt ten Hemel en huwt later aldaar, een tweede zoon gaat naar de Onderwereld tot zijn grootouders en huwt aldaar. De ten Hemel opgestegene wordt door Denra ri langi', de echtgenote van Batara Odang, als "ebenbürtige" opvolger aangenomen.⁶⁰ Het derde kind is een meisje, Wé Berrigau'; zij blijft op de aarde.

Uit den Hemel daalt Adjirisompa neder die Wé Berrigau' huwt. Uit dit huwelijk worden vier kinderen geboren: 1. La Sattumpugi'; 2. Sengeng mangkau' (dochter); 3. Wé Ma'tjenrara, die het gebied Lamuru ontvangt;

⁵⁷ Voor de volledige namen zie men de Naamlijst.

⁵⁸ Van kinderhuwelijken is overigens in de I La Galigo geen sprake, wel van voor elkaar bestemde kinderen.

⁵⁹ *Wadjampadjang*, schim, doch volgens het Woordenboek in de I La Galigo ook een stuk glas of een pot. Hier schijnt het laatste bedoeld, er is later sprake dat een meisje deze *wadjampadjang* in- en uitgaat.

⁶⁰ Schijnt te geschieden bij gebreke van een zoon.

en 4. Tenritiméreng (dochter) met gebied Wagé.⁶¹

De voornaamheid van La Sattumpugi's geslacht wordt bewezen door zijn wonderbare geboorte: hij kwam als een schelpdier ter wereld⁶² en werd in een porseleinen schaal met zoet water gelegd.

¹¹ Wé Njili'timo' gaat dan over tot het verhaal der afstamming van Wé Tenriabang, de echtgenote van La Sattumpugi'. Zij stamt van vaders- en moederszijde van Hemel en Onderwereld af.

I La Rungkelleng⁶³ huwde ten Zuiden van Pérétiwi, dus in de Onderwereld, met Salinrung solo' aldaar. Zij verenigden hun beider landen en kregen zeven kinderen: 5 dochters en 2 zonen. Salinrung solo' werd zwanger van Wé Tenriabang. Het paar steeg op naar Labu'tika' op de aarde. Zij wilden van daar een uitstapje maken, maar zonder het (nog niet geboren) kind. Zij stopten [het] onder bladeren, dekten het toe met donderwolken en waren van plan na terugkeer ter plaatse het weer in haar buik te stoppen. Het tochtje duurde zeven etmalen. het kind verveelde zich en zweefde weg met de nageboorte naar het Zielenland. De ouders staan verslagen als zij terugkerende het kind niet vinden.

Wé Padauleng stijgt uit de Onderwereld omhoog naar Tompo'tika', zij ontmoet daar Turu'bélaé, uit den Hemel afgedaald, en huwt met hem. Hier wordt zij zwanger van Wé Adiluwu' en Wé Datusengeng (moeder van Sawérigading). Turu'bélaé heeft een jongere zuster, Wé Ma'dettiya. Hij gaat naar de Onderwereld om zijn schoonouders⁶⁴ een bezoek te brengen. Op weg daarheen ontmoet hij Wé Tenriabang met den navelstreng in een mand zelve onderweg naar het Zielenland. Hij neemt haar met het mandje

⁶¹ In deze genealogie is een fout geslopen. Het is vaste wet dat steeds volle neef en nicht (volle achterneef en achternicht enz.), dus van dezelfde generatie met elkander huwen. Bataralattu' van Luwu' huwt met Wé Datusengeng, beiden in alle teksten, ook in de onderhavige, van de derde generatie. Hun zoon Sawérigading trouwt met een dochter van La Sattumpugi'; het staat dus vast dat de laatste ook van de derde generatie is, wat nog bevestigd wordt door het feit dat hij met een zuster van Wé Datusengeng gehuwd is.

Andere teksten zwijgen over de voorouders van La Sattumpugi'; alleen zijn moeder wordt een paar maal met dezelfde namen als hier genoemd. In dezen tekst is hij van de vierde generatie, Batara Odang is van de eerste generatie gelijk de Schepper. De generatie van Senrimalangi' is dus ingeschoven.

⁶² *Tjintjo*.

⁶³ Dezelfde als elders steeds La Ma'karoda To Balaunji' heet. Geldt als volle neef van den Heer der Onderwereld Guru ri Selleng.

⁶⁴ Er staat "vader". Dit is een vergissing. De Onderwereld is het land van herkomst van zijn vrouw Wé Padauleng; hij is *manurung*.

op en keert met haar terug naar Tompo'tika'. De reis naar de Onderwereld wordt niet voortgezet. Het kind doet hij in den buik van Wé Padauleng, zodat ceze nu drie kinderen draagt.⁶⁵

Als Wé Tenriabang vijf maanden in de moederschoot (van Wé Padauleng) geweest is, komt Wé Ma'dettia bij haar broeder Turu'bélaé een bezoek brengen. Ongemerkt verbergt zij Wé Tenriabang in de strik van haar lendenkleed en vliegt terug naar den Hemel. Onderweg laat zij het kind met nageboorte gedachtenloos vallen; het komt in een dicht woud op aarde terecht.

Wé Malagenni, uit de Onderwereld afkomstig, thans in den Hemel, kijkt uit (en ziet het wicht). Zij laat uit de Onderwereld een land met toebehoren voor Wé Tenriabang in Tjina ri lau' bij Sabamparu omhoogkomen. Het paleis telt 50 vakken.

In Tompo'tika' worden Wé Adiluwu' en Wé Datusengeng geboren. Haar moeder Wé Padauleng verzorgt haar en wil ze op de aarde laten treden, en op den schommel zetten. Doch tegelijkertijd wil men in Luwu' een feest vieren. Wé Njili'timo' had gewild dat de feesten na elkaar gegeven zouden worden, maar daar wilde men in Tompo'tika' niet van weten. 't Gevolg is dat alles naar Luwu' trekt. Dus kan het feest in Tompo'tika' niet doorgaan tot woede van Wé Padauleng en Turu'bélaé. Zij laten Sangiangserri, jongste kind van den Schepper omlaag komen, maar behandelen haar onbehoorlijk, zoodat zij weer ten Hemel stijgt om bij den Schepper haar beklag te doen. De hemelbode Sangiangpadjung wordt nu omlaag gezonden; hij betast Wé Padauleng's borst, drukt op Turu'bélaé's voorhoofd waardoor zij sterven.

Haar wens volgende had de Schepper indertijd zijn jongste kind Sangiang Serri toegestaan naar Luwu' te gaan om daar padi te worden en aldus de levenskracht op aarde te versterken. Maar zij bleef daar niet. Zij steeg boos weer omhoog en de Schepper liet daarop de sagopalm en de gierst neder, het meel daarvan versterkte de levenskracht in Luwu'. Nadat zij door Wé Padauleng weggeschopt was (schijnt te zien op bovengenoemde slechte behandeling) slaagde de padi zeven jaren niet op aarde en versterkte het meel (van sagopalm en gierst) de mensen in Luwu'. Zij lieten de gewassen na aan het nageslacht dat het meel als voedsel in hoge ere hield.

⁶⁵ Afwijkende voorstelling. Elders wordt eerst Wé Adiluwu' geboren, dan Wé Datusengeng en ten slotte Wé Tenriabang.

De goederen van Turu'bélaé en Wé Padauleng werden geroofd en de zetel van het rijk Tompo'tika' werd naar een andere plaats overgebracht.⁶⁶ Drie maanden nadat Turu'bélaé en Wé Padauleng ter aarde waren besteld verschijnt een hemelbode des nachts, als alles slaapt, in Tjina ri lau'. Hij voert Wé Tenriabang ongemerkt naar Tompo'tika' en brengt haar onder in het geheel vervallen, uit den Hemel stammende paleis van Tompo'tika'.¹⁸ Daar leven Wé Adiluwu' en Wé Datusengeng met één getrouwe voedster in grote armoede. Het huisje boven het graf harer ouders is een armelijk bouwsel. De bode vertelt haar van Wé Tenriabang's roof door Wé Ma'dettia en hoe zij in Tjina terecht is gekomen.⁶⁷ De beide zusters en de voedster zijn door den aanblik van Wé Tenriabang, liggende in haar koffer, bewogen. Men gaat het graf der ouders bezoeken. Hier roept Wé Adiluwu' haar ouders aan. Zij en Wé Datusengeng spreken tot Wé Tenriabang: Zweef in uw koffer terug naar Tjina. Het deksel houden wij hier. Brengt iemand van hemelse afkomst het deksel bij u en blijkt het op de mand te passen, dan moet gij u in Tjina ri lau' vestigen, het land is door Wé Ma'lagenni geschonken. Voor La Sattumpugi' is de tijd gekomen te huwen; hij wacht op een vrouw van hemelse en onderwereldse afkomst (zooals hij zelf). Indien gij werkelijk met hem huwt, kinderen krijgt en het jongste is een meisje, noem het dan I Wé Tjudai. Ik, Wé Adiluwu', zal een zoon krijgen dien ik Palawagau' zal noemen en een jongere (tweeling)dochter Wé Tenrirawé; en ik, Wé Datusengeng, een zoon La Tenritappu (= Sawérigading) en een jongere dochter, Wé Tenriabéng (ook tweelingen).⁶⁸

Noodweer breekt los. Wé Adiluwu' en Wé Datusengeng vliegen van het graf terug naar Tompo'tika', Wé Tenriabang in de mand naar Tjina. Glinsterende gaat zij door de lucht. Wé Ma'dettia bemerkt haar van uit den

⁶⁶ Er wordt niet vermeld door wie dit geschiedde. Volgens het grote I La Galigo hs., no. 188 van het Nederlandsch Bijbelgenootschap geschiedde dit door Wé Tenridjello', tweelingzuster van Turu'bélaé of van zijn echtgenote (Cat. I La Galigo blz. 52 noot 2), tezamen met haar echtgenoot La Tenrigiling. Mogelijk had de roof plaats na den dood van Turu'bélaé en Wé Padauleng.

⁶⁷ Hij noemt haar drieling-zuster, *dinrutellu*, der beide meisjes. Zij is door ingrijpen van Wé Ma'dettia echter later geboren.

⁶⁸ De tekst is in de war. Hier behoort nog te volgen dat wanneer Sawérigading later in Tjina komt met het deksel en dit blijkt te passen op de mand van Wé Tenriabang, Sawérigading en I Wé Tjudai samen moeten huwen. (Dit passen geschiedt wanneer Sawérigading, als koopman vermomd, een bezoek aan I Wé Tjudai in haar paleis La Tanétté brengt, het onderwerp van meerdere teksten.)

Hemel; zij haalt haar omhoog, doet haar in een witte pot en zendt haar weer omlaag. Zij werpt een gouden brief uit,⁶⁹ ?????? de pot plechtig in het paleis te Tjina ri lau' binnen te laten. Na zeven etmalen gaat de pot open, een zoogmoeder neemt het eruit.

Als zij opgegroeid zijn huwen La Sattumpugi' en Wé Tenriabang.

Er volgt nu een opgave van familiebetrekkingen van La Sattumpugi', in de Naamlijst verwerkt. Als Wé Njili'timo' is uitgesproken, breekt de vergadering op. Bij aankomst op de aarde gaat Sawérigading met zijn vertrouwde hovelingen La Pananrâng en La Ma'saguni (die hij blijkbaar aantreft, want zij hebben de hemelreis niet meegemaakt – dit zou ook niet kunnen) het paleis La Tanétté binnen.

NAAMLIJST⁷⁰

1. DATU PATOTO' TO PALANROÉ, de Schepper.
2. WÉ NJILI'TIMO', echtgenote van 3.
3. [BATARA GURU] LA TOGENGLANGI' MANURUNG in LUWU', zoon van 1, echtgenoot van 2, in den Hemel.
4. SAWÉRIGADING LA MA'DUNGKELLENG LAWÉ LANGI'PAÉWANG LA TENRITAPPU' MASÉ-MASÉNA OPUNNA WARE', kleinzoon van 2 en 3, huwt met I WÉ TJUDAI van TJINA.
5. WÉ TENRIABÉNG DATU MANUTE' BISSU RI LANGI', tweelingzuster van 4, echtgenote van 6, in den Hemel.
6. REMMANG RI LANGI' LA GUTU', echtgenoot van 5, in den Hemel.
7. BATARA ODANG, van LISUMÉGA, in den Hemel, stamvader van Tjina.
8. DENRA RI LANGI' van ATEPPONGENG (ÉTEPPONGENG), uit de Onderwereld, echtgenote van 7.
9. SENRIMALANGI' LENNA'PUDJIÉ MANURUNG in TJINA RI ADJA, dochter van 7 en 8.
10. LA URENGLÉTTÉ, uit de Onderwereld opgekomen met de landen SOPPÉNG RI ADJA en RI LAU', echtgenoot van 9 en neef.
11. WÉ BERRIGAU' DAÉNG MAROA WÉ TAPPUTANA DAÉNG

⁶⁹ De geijkte wijze om uit den Hemel mededelingen aan de aardbewoners te doen.

⁷⁰ o en u wisselen.

- MA'BÉLA, dochter van 9 en 10, echtgenote van 12.
12. ADJI RISOMPA TO SATTUMPUGI' van RUANGMÉGA, in den Hemel, daalt neer in TJINA RI ADJA, huwt 11.
 13. LA SATTUMPUGI' van TJINA RI ADJA te LATIMODJONG, zoon van 11 en 12, huwt 19.
 14. SENGENG MANGKAU' van SOPPÉNG RI ADJA en RI LAU' te WAGÉ, dochter van 11 en 12, huwt met .
 15. WÉ MATJENRARA ULENG PATANGA' (PATAPPA') te LAMURU, dochter van 11 en 12, huwt met 22.
 16. TENRITIMÉRENG WÉ ATIGUTU' te WAGÉ van SOPPÉNG RI LAU', dochter van 11 en 12, huwt met 26.
 17. LA ODANGLANGI' MANURUNG in SIRIGADING, echtgenoot van 14.
 18. LA TENRIPADA, zoon van 14 en 17, echtgenoot van 20.
 19. WÉ TENRIABANG, echtgenote van 13, dochter van 32 en 33 en gedeeltelijk van 34 en 35.
 20. WÉ TENRIDJÉKA van TÉMPÉ, dochter van 13 en 19, huwt met 18.
 21. WÉ TENRIGANGKA, dochter van 20 en 18. Heeft broers en zusters, niet genoemd.
 22. TO ATAPANGENG LA UDJUMPÉRO, uit de Onderwereld, echtgenoot van 15.
 23. LA TENRIBALI, zoon van 15 en 22, echtgenoot van 24.
 24. WÉ TENRIRUA, dochter van 13 en 19, huwt met 23.
 25. LA TENRIPALI' TAPPUBELOÉ van LAMURU, zoon van 23 en 24.
 26. LA WIDÉRUUKA, uit de Onderwereld, echtgenoot van 16.
 27. PABATANG LIPU DAÉNG PALALLO, zoon van 16 en 26.
 28. WÉ TENRIPÉSO van SOPPÉNG RI LAU', dochter van 13 en 19, huwt met 29.
 29. TALETU' LIPU, echtgenoot van 28.
 30. LA TENRISOLO, zoon van 28 en 29. Heeft broers en zusters, niet genoemd.
 31. I WÉ TJUDAI DAÉNG RISOMPA, jongste kind van 13 en 19.
 32. I LA RUNGKELLENG BATARA ÉMPONG, in de Onderwereld, huwt met 33.
 33. SALINRUNG SOLO' DETTIA NAGA TJENRARA ADJA, in de Onderwereld, echtgenote van 32.
 34. WÉ PADAULENG, in de Onderwereld, dochter van 32 en 33, echtgenote van 35.
 35. LA URUMPESSI TURU'BÉLAÉ MANURUNG van TOMPO'TIKA',

- huwt met 34.
36. WÉ MA'DETTIA SEKKADJO TIKA', in den Hemel, zuster van 35.
 37. WÉ MALAGENNI OPU SAMUDA, in den Hemel, uit de Onderwereld.
 38. SANGIANGSERRI, jongste kind van den Schepper.
 39. SANGIANGPADJUNG, hemelbode.
 40. WÉ ADILUWU', dochter van 34 en 35.
 41. WÉ DATUSENGENG, dochter van 34 en 35.⁷¹
 42. PALAWAGAU' LA TENRIWERRU, zoon van 40.
 43. WÉ TENRIRAWÉ TO TEPPADJAI RI LINGE' SALA, tweelingzuster van 42.

⁷¹ [In het manuscript van Kern is dit no. 42; no. 41 is overgeslagen - SK]

A XXVb

[KITLV Or 367 ? CHECK]

Handschrift op verzoek van L.E. Emanuel, laatstelijk controleur BB in Wadjo' namens Arung Batara te boek gesteld.

Zonder titel

Deel van een genealogie van Tjina, gevolgd door enige mededelingen over dat rijk.

Schoolschrift 2 Wadjo' van blz. 29-48.

Dit handschrift vervalft in twee gedeelten: 1. de genealogie; 2. het vervolgstuk. ²⁹⁻³⁴ Het eerste is in I La Galigo metrum geschreven; zie voor den inhoud bijbehorende Naamlijst.⁷²

Dit gedeelte wordt zonder overgang gevolgd door mededelingen, vooral betreffende I La Galigo's zonen Adji Laidé en La Ma'panganro. Het metrum wordt meer en meer verwaarloosd en ten slotte geheel losgelaten.

³⁴ Wé Tjudai wenst plotseling niet met Sawérigading te trouwen; de huwelijkschat wordt teruggegeven. De oorlog ontbrandt: Sawérigading onderwerpt Tjina (Hij trouwt met I Wé Tjudai). Uit dit huwelijk worden drie kinderen geboren: I La Galigo To Boto' I La Sémaga Sangadjiwéro, aangesteld over Luwu', ³⁵ Wé Tenridio Bataribissu Punna lipué in Malimongeng (Ware'), Tenribalobo Punna lipué ri Tekkalala ri Sabanglua (Sawangméga), sticht een vestiging in Lau' timo'.

La Sattumpugi' heet nog Ma'langkanaé ri Latimodjong; Wé Tenriabang heet nog Ma'sao djakké warawaraé ri La Mangilé.

Aanvankelijk zijn drie landen neergedaald: Luwu', Tompo'tika', Wéwangriwu' (dit is uit de Onderwereld opgekomen). Later kwam Gima op. Hierop daalden andere landen neer of kwamen op, dit geschiedde zonder natuurverschijnselen in alle stilte.

Adji Laidé (de geschiedenis springt tientallen jaren over) Datuna

⁷² In schrift 3 Wadjo' wordt dezelfde naamlijst in proza gegeven.

Sabang is de eersteling van I La Galigo en Wé Tenriollé I Da Batangeng.

³⁶ La Ma'panganro Daéng Kalala is het eerste kind van I La Galigo en Karaéngtompo' Daéng malino, vorstin van Pudjanati. Het tweede kind is Singkerru' Ugi' Tenriolai.

Wé Tenriollé zweefde, zeven maanden zwanger, op naar Wiringlangi'; haar kind werd daar opgevoed door Talettu'sompa en Apung mangénré', het heette Adji Laidé Unru' sibali. Door zijn pleegouders over zijn afkomst ingelicht, wil hij groot geworden naar Tjina. Aldus geschiedt, hij heeft onderweg zeven maal op zee te strijden. In Tjina maakt hij zich nit bekend. ³⁸ Sawérigading stijgt ten Hemel om zijn zuster Wé Tenriabéng te vragen wie de vreemdeling is. ³⁹ Zij licht hem in maar hij mag I La Galigo niet op de hoogte brengen.

I La Galigo en Adji Laidé houden een hanenwedkamp. I La Galigo chicaneert (als gewoonlijk) en er ontbrandt een strijd. Remmang ri langi' werpt uit den Hemel een gouden brief omlaag waardoor I La Galigo verneemt dat hij tegen zijn zoon strijdt. ⁴⁰ De strijd wordt gestaakt.

Karaéngtompo' is de dochter der zuster van To Balaonji, vorst van Pudjanati. (Zij woont in Sunra, maar verwerft later ook Pudjanati.) To Balaonji rust een vloot uit om I La Galigo in Tjina te gaan beoorloggen. Als hij wint zal hij I La Galigo's schedel als voederschaal voor zijn hanen gebruiken en diens neusstomp als kandelaar. ⁴¹ Dit wordt I La Galigo overgebracht, die woedend wordt en met een vloot naar Pudjanati vaart. ⁴² Hij komt eerst in het land van To Palaguna (= La Saunglangi' van Sunra ri adja), schoonbroer van To Balaonji, vader van Karaéngtompo'. I La Galigo huwt met haar, zeilt door naar Pudjanati. ⁴³ Als hier de strijd aan den gang is en Wé Tenriabéng dat uit den Hemel ziet, zegt zij met dreigementen haar echtgenoot Remmang ri langi' omlaag te gaan met een legerschaar. ⁴⁴ To Balaonji wordt onschadelijk gemaakt, Remmang ri langi' keert naar den Hemel terug en I La Galigo huwt Karaéngtompo' in haar land (Sunra) weder. Zij wil niet mede naar Tjina en hij gaat alleen door naar Tjina.

Karaéngtompo' brengt een zoon ter wereld, La Ma'panganro. ⁴⁵ Hij droomt later dat I La Galigo in Tjina zijn vader is. I La Galigo had als teken van erkenning van zijn toen nog ongebooren zoon een kris, een zwaard, oorlogsuitrusting enz. achtergelaten.; ⁴⁶ La Ma'panganro neemt die en krijgt, nog jong, ten slotte toestemming naar Tjina te varen. Op zee heeft hij zeven malen tegen goden uit Hemel en Onderwereld te strijden. ⁴⁷ In Tjina gebeurt hetzelfde als later met Adji Laidé (zie boven): strijd, brief uit den Hemel die de strijd beslecht. La Ma'panganro keert

naar Pudjanati terug.⁴⁸ Hij heeft dan een ontmoeting op zee met Adji Laidé, die omtrent hun in den Hemel ingelicht was, maar omgekeerd niet. Er wordt strijd gevoerd die door Adji Laidé als spel bedreven wordt. Door een brief uit den Hemel komt er een eind aan den strijd. Nu is de beurt aan La Ma'panganro om Adji Laidé over Tjina in te lichten. Zijn vader heeft drie zusters: de beide volle zusters bovengenoemd en een halfzuster, de oudste, Tenriawaru (dochter van I Wé Tjimpau). Hij hoort [...]

NAAMLIJST⁷³

1. LA SATTUMPUGI', vorst van Tjina.
2. WÉ TENRIABANG, vorstin van Tjina.
3. LA TENRIRANRENG te BARINGENG, heer van BEKKENGPOTÉ, oudste zoon van 1 en 2, huwt met 4.
4. WÉ DUPPASUGI' van LAGUSI, echtgenote van 3.
5. LA PADUWAI van BUKI'TENGA TOALALAI van BEKKENGPOTÉ, zoon van 3 en 4.
6. I WÉ UNIÉ TO LAGUSI, dochter van 3 en 4.
7. LA MA'KASAUNG te BULU', heer van SABAMPARU, tweede zoon van 1 en 2, huwt met 8.
8. KARAÉMPUGI' van GIMA, echtgenote van 7.
9. SIDAMANASA van GIMA RI AWA en MALOKU, zoon van 7 en 8.
10. WÉ TENRIOLLÉ I DA BATANGENG te SABAMPARU, dochter van 7 en 8.
11. WÉ TENRIDJÉKA te TÉMPÉ en van WAGÉ, dochter van 1 en 2, huwt met 12.
12. LA TENRIPADA van SIRIGADING en WAGÉ, echtgenoot van 11 [I To Taono.]
13. WÉ TENRIGANGKA van TÉMPÉ, dochter van 11 en 12.
14. DATU LAÉNRE' van WAGÉ en SIRIGADING, dochter van 11 en 12.
15. WÉ TENRILOKKA te PATJING, dochter van 1 en 2, huwt met 16.
16. TO PAMANARI te TANADJAWA, echtgenoot van 15.
17. I WÉ LAMPUTJÉ WÉ DATU SUGI' van PATJING.
18. WÉ TENRILELLUNG TE LIMPOMADJANG, dochter van 1 en 2, huwt met 19.

⁷³ In I La Galigo metrum. *u* en *o* wisselen in de namen.

19. PAREMMALIPU I te LAU' ALE'.
20. DAÉNG MAPATA TOALLADJANG, zoon van 18 en 19.
21. WÉ TENRILALO te SOPPÉNG RI LAU', dochter van 1 en 2, huwt met 22.
22. PAREMMALIPU II⁷⁴ van PATODJO en SOPPÉNG RI AWA, echtgenoot van 21 [TO PALETTÉI.]
23. LA TENRIDOLO van SOPPÉNG RI LAU', zoon van 21 en 22.
24. WÉ PALETTÉI van SOPPÉNG RI ADJA, dochter van 21 en 22.
25. WELLÉ RI DJAWA van PATODJO, dochter van 21 en 22.
26. WÉ TENRIPÉSO van LOMPÉNGENG, dochter van 1 en 2, huwt met 27.
27. LA TENRIBALI van LAMURU te TÉAMUSU', echtgenoot van 26.
28. LA TENRIPALE' TAPPU'BELOWÉ van LAMURU, zoon van 26 en 27.
29. WÉ TENRIRUA van LAWOLADJU, dochter van 1 en 2, huwt met 30.
30. LA PAWAKARI van WÉNGENG, echtgenoot van 29.
31. LA PALADJARENG van WÉNGENG, zoon van 29 en 30.
32. LA PAMUSURENG van LADJU, zoon van 29 en 30.
33. TENRIWÉWANGENG van GARA, dochter van 1 en 2, huwt met 34.
34. DAÉNGPATARA van ATTAMPÉRO, echtgenoot van 33.
35. WÉ PANAUNGI TO GARA, dochter van 33 en 34.
36. WÉ TENRILIWENG van TANÉTTÉ, dochter van 1 en 2, huwt met 37.
37. TO WIRAMPUGI' van SADENTJAWA, echtgenoot van 36.
38. LA TENRIANGKE' TO TANÉTTÉ, zoon van 36 en 37.
39. TENRISÉRÉJANG van KAMPIRI, dochter van 1 en 2, huwt met 40.
40. TO PANAUNGI van LÉNRAngleNRAng, echtgenoot van 39.
41. LA PABABARI TO KAMPIRI, zoon van 39 en 40.
42. TENRITALUNRU van RAPENG en KELLING RI ATTANG, dochter van 1 en 2, huwt met 43.
43. **LA PANA(W)OPI** TO KELLING (RI ATTANG), echtgenoot van 42.
44. LA MAPAONANG TO RAPENG, zoon van 42 en 43.
45. TENRI(W)AWINGENG van MENRE' en TAKI, dochter van 1 en 2, huwt met 46.
46. PADUPPA LIPU TO TAKI, echtgenoot van 45.
47. LA POSITANA TO MENRE', zoon van 45 en 46.
48. TENRISAMPÉANG van MALAKA, dochter van 1 en 2, huwt met 49.

⁷⁴ No. 19 en 22 dragen dezelfde naam, dit is een vergissing.

49. van LIPUMASING, echtgenoot van 48.
50. LA TENRISUKI' TO MALAKA, zoon van 48 en 49.
51. WÉ TENRIATTE' van LAMPOKO, dochter van 1 en 2, huwt met 52.
52. TO TEMMADAMPE' van AMPULU', echtgenoot van 51.
- 54.⁷⁵ DAÉNG MAMALA TO LAMPOKO, zoon van 51 en 52.
55. TENRIUMPUNGENG te SABURO, dochter van 1 en 2, huwt met 56.
56. TO PATERROI van WAWOLONRA, echtgenoot van 55.
57. LA PAWAWOI TO SABURO, zoon van 55 en 56.
58. WÉ TENRIÉSA' van TJINA RI LAU' genaamd MASAOLOTJI, huwt 59.
59. PADARILANGI' van LABU'TIKA', echtgenoot van 58.
60. LA PAÉRONGI TO MULADATU, zoon van 58 en 59.
61. I WÉ TJODAI' DAÉNG RISOMPA PUNNA BOLAÉ RI LA TANÉTTÉ, jongste dochter van 1 en 2 te TJINA RI ADJA, vrouwe van TANA UGI', huwt met 62.
62. SAWÉRIGADING (OPUNA WARE' en van LUWU' LA TENRITAPPU' LA MAPANJOMPA⁷⁶

Schrift 3 bevat een opsomming der kinderen van La Sattumpugi' en Wé Tenriabang met kinderen, conform de voorgaande naamlijst.

⁷⁵ Het nummer 53 is door Kern overgeslagen.

⁷⁶ [Deze laatste naam klopt niet; het moet Toapanjompa zijn - SK]

A XXXIXa

Cod. 5462; Zonder titel.

INHOUD:

**Liefdesavontuur van I La Galigo en Wellé ridjawa
(fragment)**

Or. hs., 10 x 17 cm, 42 blz., 13-14 r. per blz.

In de Leidse Universiteitsbibliotheek bevindt zich een ander fragment van dit verhaal (leg. Jonker) van zestien bladzijden, Cat. Gal. blz. 414, het is daar opgenomen onder no. A XXXV.⁷⁷ Uit een uitgebreider hs. in de verzameling van het Nederlands Bijbelgenootschap, Cat. Matthes no. 193, blz. 89 blijkt dat het na A XXXIX is te plaatsen. Het onderhavige hs. behoort dus in Cat. Gal. na A XXXIX geplaatst te worden; A XXXV aldaar behoort dus te vervallen.

In de bibliotheek der gemeente Deventer berust een hs. dat op hetzelfde punt als het onderhavige fragment begint maar iets verder doorloopt.⁷⁸

¹ De nachtelijke ontmoeting van I La Galigo en Wellé ridjawa heeft plaats gehad. Zij houdt een lange ontboezeming tegen haar vertrouwde hofdame Wé Ma'pamai'.¹⁸ De wind komt aanvaren (als vrouwelijk voorgesteld) met een boodschap van verlangen van I La Galigo.³³ Zij wordt teruggezonden met de opdracht alle haar verwijten aan I La Galigo over te brengen.

³⁴ Deze ontvangt haar in gezelschap van zijn beide vertrouwde raadsliden. Hij voert met hen een soortgelijk gesprek als Wellé ridjawa met haar hofdame. In dit gesprek breekt de tekst af.

⁷⁷ Onjuist is wat daar gezegd wordt als zouden Wé Palettéi en Wellé ridjawa dezelfde persoon zijn. Onjuist is ook dat I La Galigo met Wé Palettéi overspel gepleegd zou hebben, dit gelukt hem juist niet. Daarentegen wel met Wellé ridjawa.

⁷⁸ [Zie voor een beschrijving van dit handschrift pag. 55-57 hierachter - SK.]

NAAMLIJST

1. I LA GALIGO TO PADAMANI' DATUNA (OPUNA) TJINA SANGADJI-WÉRO TO BOTO' TO SESSUNGRU' TO SINAPATI.
2. LA PALADJARENG TOAPASESSUNG, vertrouwd raadsman van 1 en neef.
3. LA PAMUSURENG TO RUKKAPATI, idem.
4. WELLÉ RI DJAWA BATARI KUNENG van Soppéng ri Adja.
5. WÉ MA'PAMAI', vertrouwde hofdame van 4.

EEN EPISODE UIT HET LA GALIGO EPOS*

Inhoud:

- 1. Krijgstocht van I La Galigo naar Sunrariadja;**
- 2. Zijn huwelijk met Karaéngtompo' in Pudjananting;**
- 3. Terugkeer van I La Galigo naar Tjina.**

Het hs., 200 blz. folio groot, met 35-39 regels per blz., bestaat uit 3 stukken, een vóór-, midden- en eindstuk. Het middenstuk is het eerst geschreven; blz. 2 en 3 zijn beiden gepagineerd 2, blz. 4 en 5 beiden 3 en zo vervolgens, de beide voorlaatste blzn. 89, de laatste blz. 90, totaal 178 blzn. Aan de, keerzijde van een blank voorblad staat geschreven, in het Boeginees, dat met het schrijven van Njili'na iyo (naam van den vorst van Sunrariadja) op 4 October 1949 is begonnen, aan het einde van dit middenstuk staat dat het schrijven beëindigd is op Dinsdag 18 October 1949. Het stuk begint en eindigt abrupt.

In dezelfde hand zijn een vóór- en eindstuk ingevoegd, ongepagineerd, 12 en 1.0 blz., de totale omvang is dus $12 + 178 + 10 = 200$ blz. Beide stukken zijn aan het middenstuk gelast, zó dat de tekst doorloopt. Het aldus aangevulde hs. vormt een volledig verhaal, de toegevoegde stukken zijn op dezelfde wijze geredigeerd als het middenstuk, blijkbaar door iemand die met het gehele verhaal bekend was.

Het hs. is afkomstig van Andi Batari, dochter van Andi Oddang, in leven Arung Matowa of hoofdvorst van Wadjo'. Zij heeft in het middenstuk eigenhandig verbeteringen aangebracht. Zij is een letterlievende vrouw, in de I La Galigo litteratuur ervaren. Men wordt hier herinnerd aan wijlen Arung Pantjana, vorstin van Tanete, befaamd om haar wonderbaarlijke kennis der I La Galigo litteratuur waarmee zij Dr.

* Dit artikel werd in de nalatenschap van de Heer R. A. Kern aangetroffen. Het bevat de beschrijving van het Leidse handschrift Cod. 8478, dat in 1953 door de Leidse Universiteitsbibliotheek ten geschenke werd ontvangen van de Heer L. A. Emanuel, en is als zodanig een aanvulling van I La Galigo, Catalogus der Boegineesche tot den I La Galigo-cyclus behorende handschriften, bewaard in het Legatum Warnerianum te Leiden alsmede in andere Europeesche bibliotheken, door R. A. Kern - Leiden 1939.

Noot van de redactie.

B.F. Matthes bekend maakte, een groot deel daarvan stelde zij eigenhandig voor hem te boek. Matthes merkte reeds op dat het bij de Boeginezen vooral de vrouwen waren die de literatuur kenden en beoefenden.

Een bekend verhaal begint met de mededeling dat Karaéngtompò', prinses van Pudjananting, sedert vele jaren met I La Galigo gehuwd, zich opmaakt haar echtgenoot in Tjina te gaan bezoeken.⁷⁹ Hier horen wij voor het eerst van haar bestaan. De werkwijze van den I La Galigo-dichter(s) kennende, kon men verwachten dat er verhalen bestonden of hadden bestaan waarin vroegere gebeurtenissen uit haar leven, met name haar huwelijk, zouden zijn beschreven. Doch zo'n verhaal ontbrak. Deze tekst nu vult de leemte aan en beschrijft nog andere gebeurtenissen die onbekend waren en waarvan Karaéngtompò's huwelijk een onderdeel blijkt te vormen.⁸⁰ De taal van dit hs. is verzorgd en duidelijk, het metrum is onberispelijk, er komen geen duistere passages in voor. 't Wordt nu ook mogelijk het verhaal van Karaéngtompò's reis naar Tjina zijn juiste plaats in het geheel aan te wijzen. De teksten A LVII - LIX (Cat. Gal.) behoren na A XXXIX, de teksten XXXI en XXXII (Cat. Mak.) na XXIII.

⁷Heil! Op een goeden morgen komen varende handelaren in de haven van Tjina aan. Juist komen enige hofjuffers aan om een bad te nemen in de rivier.⁸¹ De vreemdelingen vragen hoe het land waar zij zijn aangekomen heet. Als zij vernemen dat zij in Tjina zijn, vertellen zij dat Njili'na iyo vorst van Adjatasi' of Sunrariadja van plan is het land aan te vallen, omdat hij Galigo kwaad gezind is. Enige pasargangers vragen wat de vorst van Tjina jegens Njili'na iyo misdaan heeft. Wanneer de Hemel toestaat dat het land verwoest wordt, I La Galigo tot hanenjongen van den veroveraar gemaakt wordt en de gehele vorstelijke familie tot het laagste werk ²wordt vernederd (uitvoerig beschreven) zou dat verschrikkelijk zijn, zo luidt het éénstemmig oordeel van handelaren en pasargangers. De zon staat reeds

⁷⁹Teksten: Cat. Gal. A LVIII, A LIX; Cat. . .handschriften van jajasan Matthes (Matthes Stichting) te Makassar (Indonesië) - Makassar 1954 **xxxí**, **xxxii**.

⁸⁰ In de beide reeds genoemde catalogussen wordt steeds haar woonplaats, overeenkomstig de spelling, Pudjanati geschreven. 't Blijkt nader dat zij Pudjananting te lezen is.

⁸¹ Als altijd worden aantallen willekeurig groot opgegeven. Dit is een stijfgeur om het gewichtige en het grootse van alles wat zich om en in de haven afspeelt af te malen. Van het noemen van getallen is hier afgezien.

hoog aan den hemel als zij uiteen gaan. Intussen hebben de hofjuffers nog niet gebaad. Zij keren naar het paleis terug. I La Galigo ligt in het voorhuis met zijn neven en hofjonkers luidruchtig te drinken. I Wé Lamputje zit met haar hofdames in haar vertrek, haar zoogmoeder vraagt den met veel misbaar terug kerenden hofjuffers waarom zij zo lang zijn weggebleven.

³Zij vertellen dan alles wat zij gehoord hebben (anders dan boven, een gewoon verschijnsel in I La Galigo-verhalen). I Wé Lamputje ⁴loopt woedend naar de mannen aan hun drinkgelag. Zij mogen wel een toontje lager zingen, want ... en dan vertelt zij wat zij van de hofjuffers gehoord heeft. Njili'na iyo's vaandels behoeven nog slechts met bloed gewijd te worden, zijn aanvoerders behoeven nog slechts op ceremoniële wijze hun trouw te betuigen en dan zal zijn vloot naar Tjina uitvaren. De 70 prinsen zijn met stomheid ge slagen, I La Galigo wil het niet geloven. De lichtgeraakte I Wé ⁵Lamputje roept: »Geloof het dan niet en sla de trom als de schepen ⁶ van Sunrariadja reeds in de haven liggen" enz. I La Galigo wordt op zijn beurt woedend en laat de hofjuffers die het bericht hebben gebracht komen. Nadat hij het relaas van wat zij vernomen hebben ⁷ heeft aangehoord gelast hij de landsgroten tegen den volgenden dag bijeen te roepen. Zijn vertrouwde raadslieden en neven La Pamusureng en La Paladjareng moeten alvast oorlogstoebereidselen ⁸ maken. 's Avonds trekt hij zich in het vertrek van Wé Tenrigangka terug.

⁹ Den volgenden morgen komt men in het voorhuis bijeen. De lucht ¹⁰ is vervuld van wapengedruis. I La Galigo stelt de vergadering de vraag wat te doen: den vijand afwachten of hem in zijn land gaan opzoeken. Twee neven willen hem afwachten, in eigen land staat men sterker. Anderen willen naar Adjatasi' gaan. Er wordt nog geen beslissing genomen, La Pananrang en La Masagoni, ooms der aanwezigen, neven van Sawérigading (en daarom mannen van hoog gezag) ¹¹ zijn nog niet aanwezig. — Zij, plaatsvervangers van Sawérigading, komen juist aan; zij weten nog van niets. "Wie zou het bestaan", roept La Pananrang" "naar Tjina te stevenen?" Als hij is ingelicht, vraagt hij wat Sawérigading ervan denkt. Die is nog onkundig. "Dat behoort hij te weten", zeggen de ooms. Hij is een ¹² hemelling, geen aardling, zoals zij. I La Galigo, de ooms, de beide broers van I Wé Tjudai, Sawérigading's echtgenote, gaan naar hem toe en vragen zijn oordeel. Sawérigading besluit naar den Hemel op te stijgen om zijn zuster Wé Tenriabing en haar gemaal, ¹³ Remmangrilangi', heer des Hemels, bericht te brengen. In hemelse kleding gestoken stijgt hij statig ten Hemel, een spreuk

prevelend, met den regenboog, terwijl de elementen woeden. Hij maakt de sembah voor het echtpaar, zij willen daar niet van weten. Remmangrilangi' zou er een dikken buik van krijgen; immers, zij zijn van gelijke rang en afstamming en Sawérigading is de oudste van hen drieën. Het verschil is slechts dat Remmangrilangi' een god (*dewata*) is omdat hij in den Hemel woont en Sawérigading een aardling (*to lino*) is omdat hij op de Aarde woont.⁸²

¹⁴ Dit is Sawérigading's eerste bezoek aan den Hemel sedert het huwelijk van Tenribalobo.⁸³ Spuwend van woede zegt Remmangrilangi':
¹⁵ »Wat verbeeldt die Njili'na iyo zich? Hij is geen nazaat van den Schepper" (hij zet dan zijn nederige afkomst uiteen), "zijn echtgenote is evenmin van hoge geboorte". Hij voegt eraan toe dat de voorvader (grootvader) van Karaéngtomp'o wel een *dewata* van zuiveren bloede was die op de aarde is nedergedaald.⁸⁴ Alleen is het land Pudjananting slechts klein. "Blijf gij hier, Sawérigading, ik zal Njili'na iyo tot stof en as maken met zijn gehele rijk. Keer daarna naar de aarde terug". "Hoe kan ik dat doen", zegt Sawérigading, ¹⁶ Ik weet niet dat hij iets slechts van mij gezegd heeft, hij zal misschien denken dat een god uit den Hemel hem komt straffen en dan zal hij niet weten welk kwaad hem vergolden wordt. Mijn wens is dat I La Galigo zal uitvaren om hem te bestrijden,⁸⁵ en dat gij hem helpen zult". Remmangrilangi' stemt hiermee in. Wé Tenriabing zegt haar broeder naar de aarde terug te keren en het schip waarmee I La Galigo naar Adjatasi' kan varen te bouwen, hij moet daartoe een heiligen *anjuwara* van Latimodjong vellen en La Pananrang vragen wanneer het de goede maand is om zee te kiezen. La Remmangrilangi' voegt eraan toe dat in den strijd tegen Gosabare' (een wijk van Adjatasi') de troepen van Tjina niet vooraan moeten gaan, zij zouden verslagen worden, dat moet aan de strijders van Luwu' en Ware' worden overgelaten.

¹⁷ Sawérigading daalt onder natuurverschijnselen neer, in een ogenblik is hij weer op de aarde. Hij geeft La Pananrang uitvoerig orders voor den bouw van het schip. De puwang van Tjina moet daarbij, na bezield te zijn, met haar bissu's tegenwoordig zijn. Men zeilt naar Latimodjong, na

⁸²Op aarde wordt steeds gezegd dat Sawérigading *dewata* is en geen *to lino*. 5

⁸³Cat. Gal. tekst A XXXVI.

⁸⁴Hier blijkt de hoge afkomst van Karaéngtomp'o welke haar waardig maakt echtgenote van I La Galigo te worden.

⁸⁵Njili'na iyo heeft allerlei kwaads van I La Galigo gezegd. Dit weet men door vreemde handelaren.

vijf etmalen komt men daar aan. Na nogmaals zeven dagen is een groot bos geveld, de anjuwara alleen ¹⁸ staat nog overeind. De puwang-s zingen litaniën, na drie dagen is de boom omgehakt. Terug in Tjina wordt het schip afgebouwd. Na drie maanden is het vlaggeschip met nog vele anderen schepen ¹⁹ gereed.⁸⁶ Het schip I La Welenring" van Sawérigading heeft tot model gediend.

Hij geeft order aan zijn neven La Pananrang en La Masaguni met een kleine boot de zee op te gaan en te informeren wat de goede ²⁰ maand is om den tocht te beginnen. Na een bepaald offer van geijkte samenstelling aan de zee gebracht te hebben, Hemel en Onderwereld aangeropen te hebben, zeven dagen op antwoord gewacht te hebben, vernemen zij tot driemaal toe dat zij over zeven dagen moeten vertrekken, dan zullen zij zeker zijn Sunrariadja te verwoesten. Toen zij het offer brachten hebben zij ook een bepaald soort hoen laten vliegen, het week naar de goede zijde af.

²⁴⁻²⁶ Sawérigading laat deze vazallen van Tjina met hun krijgsvolk bijeenroepen, zij moeten I La Galigo naar Adjatasi' vergezellen, La Pananrang en La Masaguni zullen zijn plaatsvervangers op den tocht zijn. Als allen bijeen zijn spreekt Sawérigading hen toe. Hierna heeft de algemene trouwbetuiging plaats, La Pananrang vooraan. Dansende en met de kris zwaaiende spreken zij in snorkende taal hun bereidheid voor hun Heer te sterven uit.⁸⁷ Sawérigading verklaart, als zij levend terugkeren, een slachtoffer van ²⁷ buffels te zullen brengen. De vaandels worden met bloed gewijd. ²⁸⁻²⁹ In een groten stoet met gemaskerden en muziek doen Sawérigading en de aanzienlijke vrouwen de vertrekkenden uitgeleide naar de schepen. Allen wensen goede reis. Sawérigading houdt een redevoering. Hij zegt o.a. tot I La Galigo, als hij overwint, Njili'na iyo's vrouw en kinderen mee terug te brengen, en tot La Pananrang en La Masaguni een oro⁸⁸ aan de zee te offeren voor de *anjuwara*; in dit geval mag niet de

⁸⁶De bouw van het vlaggeschip is altijd een zaak van het grootste gewicht; aan dien van het beroemde schip waarop Sawérigading zijn reizen maakt, is een gans verhaal gewijd; het welslagen van een expeditie is ermee gemoeid.

⁸⁷Een vaste ceremonie voor men ten strijde uittrekt.

⁸⁸oro, zwarte mensen, soort van negers (Wb.s.v.) 't Heet ook wel eens dat zij van Nieuw-Holland stammen. Zij schijnen een soort slaven uit andere gewesten te zijn en worden herhaaldelijk ter gelegenheid van belangrijke gebeurtenissen geofferd. - Dr. H. van der Veen wijst op het ZuidToradjase Indo'Oro'-oro', een mensenverslindende heks, ook Ne' Pongoro'-oro' geheten.

puwang matowa dit doen; nog andere offers moeten zij brengen. Hij herinnert aan hun tocht naar ³⁰ Labu'tikka' met hem; door oro's te offeren maakt men zich in den strijd onkwetsbaar, zij hebben er toen zeven geslacht.⁸⁹

Nadat er een ware slachting onder albino's en dwergen is aangericht geeft Sawérigading aan zijn zoon de gouden pajung van Luwu', de kris van Batara Guru, zijn sirihdoos waaruit hij slechts een pruim heeft te kauwen om een netelregen te doen neerdwalen.

³¹⁻³³ De vloot vaart weg, Sawérigading keert met de hoge vrouwen naar het paleis terug. De hofdames moeten hun vrouwelijke handwerken staken, het landvolk moet den arbeid neerleggen, het is *pemali* (verboden) er mee door te gaan.

³⁴ Na vijftien etmalen varens breekt er noodweer los, het schip van I La Galigo dreigt weg te zinken. Hij prevelt een spreuk, kleedt zich in hemelse kleedij, offert. Zij zijn bij het gat waar het water van de zee omlaag stort. Plotseling houdt de storm op, de zee slecht af en men kan verder varen.

³⁵ Zeven etmalen later krijgt men Batupute en Bukantjawa in het gezicht, het land van Lettesibali. Sommigen willen hier aangaan ³⁶ maar La Pananrang verbiedt het, het is door Batara Guru pemali verklaard. Lettesibali begrijpt onmiddellijk dat dit geen vloot is van den eersten den besten vorst, misschien komt zij wel van Luwu' of Tompo'tikka. Zijn broeder La Sengengkau' schaart zich bij hem. ³⁷ Deze dewata-landen zijn niet te weerstaan, het is beter den strijd door het aanbieden van goederen af te kopen. De broeders varen ³⁸ naar de vloot. Daar meent men dat een vazalvorst van Njili'na iyo aankomt. Maar de mannen in het scheepje tonen hun vredelievendheid door aan boord te komen en geschenken aan te bieden. Zij noden de vreemdelingen aan wal te komen, I La Galigo slaat het aanbod af. La Masagoni (de vechtersbaas) vertrouwt de zaak nog ³⁹ niet. "Zijt gij een vazal van Njili'na iyo, dan komen wij aan land om oorlog te vieren." Lettesibali antwoordt dat het wel voorkomt dat hun een oproep gezonden wordt als gast bij hem te komen en dat zij daaraan gevolg geven, maar daar volgt niet uit dat zij hem onderhorig zijn. La Masagoni zegt weer dat zij op weg zijn naar Sunrariadja om daar oorlog te voeren. De broeders bieden dan aan vooraan te gaan in den strijd. "Hoe, als

⁸⁹De tocht naar Labu'tikka' is bij name bekend; zij had plaats na den tocht van Sawerigading naar Posi'tana (Cat. Gal. A X, XI), er zal zeker een verhaal van bestaan of hebben bestaan maar er is nog geen tekst van gevonden.

gij halfweegs terugkeert?" antwoordt La Masaguni. La Pananrang geeft neef een knipoogje⁹⁰ en tot I La Galigo zegt hij, als zij verzoeken eerst nog aan land te mogen gaan om hun vaandels met bloed te wijden en hun strijders hun trouw te laten betuigen: »Laat hen gaan f" De vloot vaart verder, die van Batupute en Bukantjawa zullen achterna komen. ⁴⁰ I La Galigo bedankt hen met vele goederen en zij varen naar land terug.

Zeven etmalen later komt de vloot bij het aanbreken van den dag vóór Arobiring, het land van Lettemangkau'. Hier herhaalt zich hetzelfde. De vloot vaart verder en komt na vijf etmalen in Mene'siya, het land van Atjengsibali. De ontmoeting verloopt op dezelfde wijze, in alle gevallen verschillend verteld. Alleen Atjengsibali weet nog te vertellen dat Njili'na iyo vele honderden land bouwers van hem gemarteld heeft; daar hij slechts een klein land heeft ' kon hij geen wraak nemen. Njili'na iyo heeft de landen van drie zijner vazalvorsten verwoest en nu wil hij tegen Tjina oprukken.

⁴⁶ Er wordt hem gevraagd of het nog ver tot Sunrariadja is. Atjengsibali antwoordt dat men in zeven etmalen in Pudjananting kan zijn, het land van To Palaguna, gehuwd met Wé Berriadji, zuster van Njili'na iyo. Na nogmaals zeven etmalen is men in Sunrariadja.

Te gestelder tijd komt men tegen den avond in Pudjananting aan. De schepen van Lettesibali, La Sengengkau', Lettemangkau' en ⁴⁷ Atjengsibali komen weldra ook. Er stijgt een groot gejuich van de schepen op, 't is een leven als een oordeel. To Palaguna wordt wakker, hij is hevig verschrikt, zou het de vloot van Tjina, op welk land Njili'na iyo het gemunt heeft, zijn? Hij vreest kwade bedoelingen en wil het gevaar afwenden door hun dochter Karaéngtomp'o aan I La Galigo — hij vermoedt dat die op de vloot is — ten huwelijk aan te bieden. Wé Berriadji wordt boos. »Wilt gij smeken dat I La Galigo, haar tot vrouw neme?"⁹¹ Er zijn reeds vele aanzoeken om haar hand gedaan maar To Palaguna heeft die ⁴⁸⁻⁴⁹ allen afgeslagen. Zij voeren een heftig tweegesprek. To Palaguna is op de hand van Luwu'. Een nazaat van den *manurung* van Luwu' doet niet aanzoek, bij hem wórdt aanzoek gedaan; Wé Berriadji meent dat het dan nog beter is een hoveling van Pudjananting tot schoonzoon aan te nemen of, beter nog, een aanzoek van Sunrariadja af te wachten, zij noemt enige mogelijke kandidaten in dat

⁹⁰ Bedoeld om hem te kalmeren.

⁹¹ De familie van den man behoort aanzoek te doen bij de familie --an de jonge dochter; dat het andersom zou gebeuren is iets ongehoords.

land op.

Zij geeft ten slotte toe. To Palaguna wil haast met de zaak maken. Hij laat de raadsheren komen, legt hen de vraag voor of het goed is denzelfden avond nog huwelijksboden naar I La Galigo ⁵⁰ aan boord te zenden. Zij antwoorden: "Doe wat gij wilt, opdat uw volk leve en het land niet verderve". Hij zendt vier raadsheren als afgezanten naar I La Galigo om zijn dochter ten huwelijk aan ⁵¹ te bieden. De puwang matowa wordt ontboden om de nodige versieringen voor den intocht van I La Galigo te treffen. Wé Berriadji geeft orders aan Karaéngtomp'o's zoogmoeders haar als bruid op te ⁵² tooien. De afgezanten komen aan boord en brengen het huwelijksaanbod over. La Masagoni dreigt den volgenden morgen met zijn scharen het land te komen verwoesten. I La Galigo is niet op een huwelijk uit, hij heeft in Tjina reeds vier schone vrouwen, ⁵³ de verovering van Adjatasi' is hun doel. 't Gesprek gaat nog enigen tijd zo door. De afgezanten bieden aan dat die van Pudjananting in Adjatasi' aan de spits mee zullen vechten. I La Galigo prijst de afgezanten als oprechte lieden.

La Pananrang neemt het woord. Batara Guru heeft het pemali verklaard als men op een krijgstoct is te huwen: »Laat dat zo zijn", zeggen de afgezanten, 't blijve erbij dat I La Galigo Karaéngtomp'o' ontmoete.⁹² Daarna kan hij met zijn vloot naar Adjatasi' doorvaren; als hij vervolgens, na behaalde zege, huiswaarts keert, kan het huwelijk (volledig) voltrokken worden. I La Galigo zegt het niet geoorloofd te achten de woorden van La Pananrang niet te volgen. La Paladjareng voegt eraan toe dat het niet aangaat de sompa to Selli door de familie der bruid te laten opbrengen als door de afgezanten aangeboden. Dit is een bedekte hatelijkheid aan het adres van "oom" La Masagoni.⁹³ De afgezanten dringen er ⁵⁴ nogmaals op aan dadelijk het huwelijk te sluiten zonder consummatie. La Pananrang

⁹²Ceremonieel deel van de huwelijksluiting.

⁹³Toen de vloot van Sawerigading van Luwu' naar Tj in a voer, werd zij op zee door een zeerover aangevallen. Deze sneuvelde, zijn weduwe T,ènril,énnarèng werd door La Masaguni tot vrouw genomen. Er was voor haar geen *sompa to Sélli* verschuldigd omdat zij oorlogsbuit was. Doch La Pananrang heeft toen wel de sompa *boting* (een lagere *sompa*) voor haar uitbetaald en dit berustte weer op een uitspraak van den *manurung* (Batara Guru) tot zijn zoon La Pangorisèng, vader van La Pananrang, aldus: Als uw broer Bataralattu' huwt kan hij dat niet afdoen met naast zijn bruid in staatsie te zitten (deel der huwelijksceremonieën) maar moet de *sompa* (in dit geval *sompa to Sélli*) ook betaald worden. (Cat. Gal. A XVIT, A XVIII).

verzekert hen dat I La Galigo zal komen. Aan Panrita Ogi' geeft hij order toch de sompa to Selli aan land te brengen. I La Galigo, verheugt zich in het vooruitzicht weer eens te zullen huwen.

De raadsheren verlaten het schip en gaan To Palaguna ten paleize ⁵⁵ verslag doen. Panrita Ogi' biedt hem de sompa to Selli aan. De ⁵⁶ versieringen aan het paleis, de erehaag waardoor I La Galigo moet schrijden worden inderhaast in orde gebracht. De puwang matowa zingt een litanie.

In een stoet gaat I La Galigo aan wal. De vier broedervorsten Lettesibali c.s. gaan in hun draagzetels voorop. Onder gejuich ⁵⁷ bereikt men het paleis. Hier hebben de gebruikelijke ⁵⁸ huwelijksceremonieën plaats zonder het telkens tegenhouden van den bruidegom wat men I La Galigo niet durft te doen. Wé Berriadi laat haar ⁵⁹ dochter uit het binnenhuis halen.⁹⁴ Karaéngtomp'o' weigert haar gezicht ⁶⁰ naar hem toe te keren. Er wordt een maaltijd gehouden. Zij ⁶¹ blijft zwijgen. Hij neemt haar mee naar het slaapvertrek maar verontschuldigt zich dat hij zich op een afstand houdt (vanwege het pemali van Batara Guru). Den volgenden morgen verlaten zij de ⁶² slaapkamer, zij wendt zich steeds van hem af en wenst niet te spreken noch te eten.

⁶³ I La Galigo neemt afscheid. Wé Berriadi kan hem geen voorvechters meegeven want zij kan niet strijden tegen Gosabare', ⁶⁴ I La Galigo kan dat billijken. Aan boord gekomen vraagt hij La Pananrang hoe groot de legermacht op de vloot is. Er zijn 10 x 100.000 opvarenden van Luwu', vele honderdduizenden van Malimongeng, 5 x 100.000 van Mariyo, 7 x 100.000 van Tana Ogi', 1.000 van Tjina, 5 x 100.000 veldheren, ongerekend de dapperen van de landen der vier gebroeders.⁹⁵

Zeven etmalen later ligt de vloot vóór Gosabare'.⁹⁶ De vloot ⁶⁵ van Njili'na iyo ligt zeilklaar. La Pananrang beveelt aan haar in te sluiten. I La Galigo ondervraagt de wacht op Njili'na iyo's vloot. De wacht legt de situatie te land uit: in het Noorden liggen Gosabare en Baturmani enz. De namen der aanvoerders worden genoemd. ⁶⁶Njili'na iyo blijkt inderdaad naar Tjina te willen varen. Men is bezig de vaandels met bloed te wijden en de ceremoniële trouwbetuing zal plaats hebben. De wakers worden

⁹⁴Ook dit is tegen den regel. De bruid behoort op den feestzetel gezeten haar bruidegom af te wachten.

⁹⁵Dit als staaltje hoe er met getallen gegoocheld wordt.

⁹⁶Naar de beschrijving is dit een wijk van de hoofdplaats Sunrariadja of Adiatasi'.

aan boord gehaald, flink bang gemaakt en met een grap weer weggezonden.⁶⁷ De *anjuwara* vaart de rivier binnen. La Pananrang heeft een vernuftig plan. I La Galigo moet met de 70 prinsen aan land gaan en een hanengevecht met Njili'na iyo uitlokken. Als dan zijn haan gedood wordt, moet hij zeggen: 't Staat gelijk⁹⁷ en de strijd kan ontbranden. Allen vinden het plan prachtig!

Njili'na iyo beveelt juist buffels te slachten als offerande, men is de vaandels aan het wijden, de trouwbetuiging is aan den gang. I La Galigo stapt zonder groeten de *baruga* binnen. Njili'na iyo⁶⁸ spreekt hem daarover aan. 't Antwoord is misleidend; I La Galigo geeft een vals naam op, hij heeft gehoord dat in Sunrariadja grootse hanengevechten worden, er allerlei dwaasheden bij vertellende. Njili'na iyo ontkent dat er dagelijks hanengevechten worden gehouden, maar wat de andere bewering van den vreemdeling betreft dat hij tegen Tjina ten strijde wil trekken, dat is waar. I La Galigo, zegt hij, is onbeschoft, hovaardig enz.⁹⁸ en daarom wil hij hem bestrijden. I La Galigo nodigt hem tot een hanenkamp uit.⁶⁹ "Hoe kan ik dat doen", zegt Njili'na iyo, Ik sta op het punt naar Tjina te gaan". Als hij van Tjina terug is, dan gaarne. »Kent gij Tjina, vreemdeling?" De 'vreemdeling' is er éénmaal geweest. „Hoe ziet I La Galigo eruit?" "Hij lijkt op mij als twee druppels water". Njili'na iyo pakt uit wat hij met het gehele nest van I La Galigo zal doen, hij zal Sawérigading den grond onder het paleis laten vegen enz. Ten slotte laat hij zich overhalen een partij op het⁷⁰⁻⁷³ hanenperk te spelen. Beschrijving. Één der 70 prinsen stuurt op een conflict aan door te chicaneren en onthult meteen dat hij van Tjina is. Njili'na iyo valt van schrik haast ondersteboven. Weldra⁷⁴⁻⁷⁸ is het gevecht in vollen gang. I La Galigo vraagt aan zijn raadsman La Pamasureng: »Moeten wij hier blijven of zullen wij teruggaan naar de schepen?" - "Teruggaan naar de schepen en morgen met frissen moed weer beginnen", luidt het antwoord. La Sulolipu maakt de gesneuvelden weer levend.⁹⁹ Op den terugtocht naar

⁹⁷Een *casus belli*. Bekend is dat I La Galigo dit recept herhaaldelijk toepast; hij pleegt er dan door zijn eigen omgeving om gelaakt te worden. Hij is er zelfs om berucht.

⁹⁸De gewone gegronde grieven tegen I La Galigo waarvan echter op dezen tocht niets blijkt.

⁹⁹Dit geschiedt op de geijkte wijze. Batara Guru heeft deze wetenschap aan Sawerigading overgedaan. Feitelijk is hij de enige, bekwaam om haar toe te passen. 't Komt wel eens voor dat hij zijn meest vertrouwde raadsman La Pananrang het opdraagt. Hier geschiedt het door La Sulolipu, diens zoon, een

de schepen wordt men door die van Sunrariadja achtervolgd. Aanvoerders van Sunrariadja sneuvelen, neven van I La Galigo worden gewond. Hij zelf raakt met Njili'na iyo slaags. Een neef brengt hem schielijk onder zijn pajung waar hij veilig is. De gewonden worden alweder door La Sulolipu genezen door een aangekauwde sirihpruim op hun wonden te leggen. Dit middel is door zijn grootvader La Pangoriseng van diens vader Bataru Guru geërfd met bijbehorende spreuk, van La Pangoriseng geërfd door zijn vader La Pananrang en van dezen weder op hem overgegaan.

⁷⁹⁻⁸⁰ Aan boord vindt men de beide ooms die niet mee aan wal zijn geweest. Er wordt een drinkgelag gehouden om zich wat op te beuren.

⁸¹ Den volgenden morgen gaan die van Tjina aan wal met hun gehele macht. Er volgt een zeer uitvoerige beschrijving van den oorlog. Zij onderscheidt zich niet van de beschrijving in andere verhalen en herhaalt zich telkens. Slechts enkele punten zullen eruit worden aangestipt.

⁸² Staande op een zijden doek op een steen roept La Pananrang Schepper en Heer der Onderwereld aan: zo hij verkeerd gehandeld heeft dat hij dan gedood worde, zo niet, mogen zij dan het land van Njili'na iyo verwoesten, zijn vrouw en kinderen meevoeren en zijn land een ander heer krijgen. I La Galigo blijft op zijn schip ⁸³ achter, wenende omdat hij mee wil vechten en La Pananrang het hem verbodt.

Wé Tenriabéng ziet uit het hemelvenster, zij ziet I La Galigo tranen storten en krijgt medelijden met hem. Zij zegt haar echtgenoot omlaag te gaan met hemelse legerscharen om haar neven bij te staan en hem een middel te geven waardoor de strijd ineenzakt. Wil hij dat niet dan eist zij echtscheiding.¹⁰⁰ Remmangrilangi' moet lachen wijl hij volkomen bereid is te gaan. De hemelketting wordt los gemaakt, de hemelkeur wordt geopend en de legerschaar gaat met den regenboog omlaag tot op het midden van I La Galigo's schip, waar men te noen aankomt, zij blijven onzichtbaar, doch Remmangrilangi' spreekt hem toe. I La Galigo biedt sirih aan, ⁸⁵ waarop Remmangrilangi' zich zichtbaar maakt en het doel van zijn komst mededeelt. Hij geeft I La Galigo ringen, als hij die aan ⁸⁶⁻⁹⁸ doet, zal een netelregen neerdalen op zijn vijanden enz.

uitbreiding van de bevoegdheid die elders niet voorkomt en ook in strijd is met de uitzonderlijke positie waarin Sawerigading verkeert ten opzichte van zijn grootvader. Dat Bataru Guru zijn geheime wetenschap ook aan anderen zou hebben gegeven, wordt nergens vermeld.

¹⁰⁰Een bedreiging waarmee zij steeds voor den dag komt als zij niet onmiddellijk haar zin krijgt.

Remmangrilangi' stijgt weer omhoog naar den Hemel. I La Galigo gaat in groot ornaat met alle zo-juist ontvangen wonderwapens aan en met zijn leger en de hemelscharen aan land. De eerste aanval richt zich op Gosabare'. Als een aanvoerder van Sunrariadja sneuvelt wordt er met zijn kop rondgedanst. I La Galigo vecht persoonlijk mede, de ooms dringen hem snel naar zijn beschuttende pajung. La Pananrang spreekt op een kritiek ogenblik een spreuk uit waardoor de vijanden verstrooid worden. Gosabare' wordt ingenomen, Walinon[o] en Batumani volgen.

⁹⁹⁻¹⁰⁵ I La Galigo brengt op de geijkte wijze zijn gesneuvelde dapperen tot het leven terug. De strijd wordt met vernieuw[d]e kracht voortgezet. I La Galigo treedt bij herhaling onder zijn pajung uit, vecht dapper, loopt gevaar en wordt dan door de ooms weer naar zijn pajung teruggedreven. Het laten herleven van gesneuvelden heeft meer dan eens plaats.

¹⁰⁶⁻¹¹⁴ Die van Sunra blijken ook over het middel een netelregen te laten neerdalen te beschikken. Njili'na iyo vecht verwoed. Eindelijk nadat er onder beide partijen een grote slachting is aangericht wordt hij gevangen genomen. Er wordt hem een ijzeren halsband om den hals gelegd, zijn handen worden gebonden, zijn oorlogskleding wordt hem afgenomen, hij weent denkende aan vrouw en kinderen ¹¹⁵⁻¹¹⁷ en allen die hem ontvallen zijn. Die nog met hem zijn wordt gevraagd of zij zich willen onderwerpen. Zij vragen hen liever naar het Zielenland te doen oversteken. De strijd begint weer, de Sunraers worden afgeslacht, de laatst overgeblevenen onderwerpen zich; zij drinken tuwak; roeren daarin hun krissen om en geven die af. La Pananrang zegt dat zij in hun land mogen blijven, hij zal een opziener over hen aanstellen, zij moeten geregeld huldegiften opbrengen.

I La Galigo zegt de hemelmonsters te verdwijnen. Zijn dapperen mogen het paleis van Njili'na iyo plunderen, de vier broedervorsten mogen meedoen. De hemelse hulptroepen nemen afscheid. Hij trekt naar het paleis. Njili'na iyo laat hij naar zijn schip brengen en aan de mast vastbinden.

¹¹⁸ Allen in het paleis jammeren, slaan zich op de borst, wringen de handen, 't is een hartverscheurend schouwspel.

I La Galigo gaat het kostbaar ingerichte paleis binnen, er staan 300 vechthanen in gouden kooien. Welompabare' gilt: "De dochters van Njili'na iyo worden geroofd." - Jammer niet", zegt La Pananrang, "bij uw geboorte is door de goden beschikt dat gij met uw dochters geroofd zoudt worden". Zij zwijgt. I La Galigo doet de ronde van het paleis

(beschrijving). Welompabare' begint opnieuw: »Waarom, Njili'na iyo, zijt gij niet dadelijk doorgegaan, nu moet gij dood van schaamte leven." Als La Paladjareng en La Pamusureng allen in het paleis horen jammeren, zeggen zij boos dat gejeremieer te staken. Maar I La Galigo zegt: »Laat haar uiting geven aan haar smart. Zij zullen in Tjina gekomen het voedsel dat haar wordt geboden niet eten, zij moeten haar land verlaten, Welompabare' zal haar schoonzoons niet terug zien, zij zijn gesneuveld, haar echtgenoot is geboeid, haar land verwoest. Ik ben bedroefd, haar ziende." De dochters zouden ook dood willen zijn.¹²⁰ De hofmeesteressen zouden zich voor haar willen offeren. Het landvolk spreekt in gelijken geest.

I La Galigo laat de schatkamers uithalen; allen mogen ervan¹²¹ nemen wat zij willen omdat zij hun leven hebben willen geven.¹²² De verdeling der goederen doet Welompabare' opnieuw in tranen uitbarsten. La Pamusureng en La Paladjareng maken intussen een opmerking over de schoonheid der hofmeesteressen, wat hun een berisping van I La Galigo op den hals haalt. "Denkt aan uw eigen vrouwen en kinderen!" De aftocht naar het schip zal beginnen; op last van La Pananrang moeten aan Welompabare' en haar dochters draagstoelen worden aangeboden.

¹²³⁻¹²⁴ I La Galigo geeft zijn hoogste medewerkers: de 4 gebroeders vorsten, de 70 prinseslanden als beloning.¹⁰¹ Maar de 4 vorsten wijzen geschenken af. Hij wijst Wé Tjammumpuleng die een zuigeling heeft en Wé Paweroi die een kind verwacht als vorstelijke zoogmoeders aan voor het geval Karaéngtomp'o' voorspoedig zal bevallen.¹⁰² Zij zullen dus in Pudjananting achter worden gelaten. Krijgt Karaéngtomp'o' geen kind en bevalt één zijner echtgenoten in Tjina, dan zullen zij in Pudjananting worden opgehaald en naar Tjina gebracht.

¹²⁵ I La Galigo. gaat aan boord.

¹²⁶ De vloot vaart weg, na zeven etmalen is men in Pudjananting. To Palaguna laat offerbuffels slachten en een offer aan de zee van de samenstelling zoals I La Galigo begeert (eieren, sirih, rijst) brengen. De *puwang matowa* moet de versieringen aanbrengen als bij het inhalen van

¹⁰¹Dit zijn meest landen waar hij niets over te zeggen heeft en 't is dan ook niet meer dan een bewijs van hoge tevredenheid. De schijn wordt echter voortgezet met het gezegde dat zij in die landen heer en meester zullen zijn maar moeten opkomen als hij in het nauw zit.

¹⁰²Uit het vroegere gezegde is duidelijk dat daar nu nog geen sprake van kan zijn.

een vorstelijken gast gebruikelijk. Een maal ¹²⁷ wordt in gereedheid gebracht. Wé Berriadji vraagt To Palaguna hun gezamenderhand verkregen goederen in tweeën te delen, zij wil haar deel aan I La Galigo aanbieden als losprijs van haar broeder, La Punna wijst haar plan met klem van redenen af.

¹²⁸⁻¹²⁹ Beschrijving van den intocht van I La Galigo met groot gevolg. La Pananrang fluistert hem toe dat hij het paleis niet verder moet binnengaan dan tot het voorvertrek. Karaéngtomp'o' moet hem daar tegemoet komen.¹⁰³

¹³⁰ Maar Karaéngtomp'o' wenst zich aan deze vernederende behandeling niet te onderwerpen, zij blijft in haar kamer. Op aandringen van haar moeder gaat zij naar de *djadjareng* (voorvertrek), diep ¹³¹ beschaamd dat zij geroepen is en neemt op de *lamming* (ceremoniële rustbank) alsdan plaats. 't Wachten begint I La Galigo te vervelen en hij loopt naar binnen, vraagt Karaéngtomp'o' haar gelaat hem toe te wenden, zij wenst dat niet te doen en schreit stil vóór zich heen.

¹³² De neven maken een grapje over het geval. Twee neven brengen I La Galigo een boodschap van La Pananrang over dat hij maar moet gaan slapen; de 70 neven zullen den nacht wel in het paleis doorbrengen (en het ervan nemen), hij en La Masagoni gaan naar de schepen. I La Galigo geeft de boodschap mee terug of de ooms ¹³⁵ ook ten paleize willen blijven overnachten. Zij laten zich verbidden. - Hij brengt haar naar de slaapkamer maar zij wil aanvankelijk nog niet van hem weten; eindelijk geeft zij toe enz.

¹³⁷ Het paar blijft tien dagen binnenskamers, Karaéngtomp'o' zwijgt nog steeds. De 70 prinsen worden onrustig, zij verlangen naar de ¹³⁸ dierbaren die zij in Tjina hebben achtergelaten. I La Galigo komt uit de slaapkamer, Karaéngtomp'o' is nog te verlegen hem aan te zien (zoals behoort), steeds denkende aan het verkeerd handelen harer ouders. ¹³⁹ Er komt weer een deputatie bij I La Galigo om te vragen of hij nu eindelijk zal vertrekken. - Hij wil pas het volgend jaar gaan, zij mogen naar Tjina doorvaren. Zo gaat het nog een tijd door. La Pananrang laat dagelijks aan I La Galigo die zich in de slaapkamer opsluit vragen wanneer men verzeilen zal. Hij moet met zijn vrouw buiten komen, daar staat een grote menigte die hem pressen wil te vertrekken. Als het paar op aandringen van haar

¹⁰³Tegen den regel. Ten rechte moet de bruidegom tot haar gaan. Vanwege zijn afstamming van den *manurung* moet in dit geval de omgekeerde orde gevolgd worden. Hieruit vloeien de na te noemen moeilijkheden voort.

moeder zich vertoont, zijn de 70 prinsen verrukt van haar schoonheid. Allerlei gesmoezel; alleen Wé Tenrigangka is nog schoner; de jaloerse I Wé Lamputje legt het geheel tegen haar af, is de algemene mening. Alleen I Wé Tjudai, toen zij nog jong was, is met haar te vergelijken. Maar ooms en neven vertrekken zonder iets bereikt te hebben en Karaéngtompō' houdt zich afgewend en zwijgt. Dan is hij reeds drie maanden in Pudjananting.

¹⁴⁸⁻¹⁵¹ Wé Berriadji begint van voren af aan over haar broer en gezin te klagen, zij wil I La Galigo weder vragen barmhartig te zijn. Haar echtgenoot dient haar heftig van replek. Nieuwe aandrang van zijn familieleden weert I La Galigo af met te zeggen dat Karaéngtompō' nog steeds zwijgt; als hij antwoord krijgt zal hij naar Tjina gaan. Als alle grote heren naar de schepen zijn terug gekeerd begint Karaéngtompō' eindelijk te spreken, "t Is niet uit boosheid dat ik niet antwoordde, maar uit schaamte dat mijn ouders mij ontboden".

¹⁵² Als Wé Berriadji en To Palaguna samen zijn houdt zij overnieuw een pleidooi om clementie voor Njili'na iyo, door hem uitvoerig beantwoord en afgewezen. "Bedenk", zegt hij, "al wat gij zegt ¹⁵³ wordt door den wind aan Sawérigading overgebracht. Alle slechte woorden, door uw broer gesproken, hoort hij; als een haar knapt in den Hemel, als porselein tegen elkaar stoot in de Onderwereld, hij hoort het".¹⁰⁴

I La Galigo blijft met Karaéngtompō' in de slaapkamer. Als hij zeven maanden in Pudjananting is geweest worden de 70 prinsen ¹⁵⁴ in toenemende mate ongeduldig. Hij komt fraai gekleed naar het voorhuis. ¹⁵⁵ Weer wordt hem de vraag gedaan wanneer hij zal scheep gaan. ¹⁵⁶ Sawérigading zal naar de vloot uitzien met een bewogen hart. "Gij verkort zijn leven", zeggen zij. I La Galigo wil nog tot het volgende jaar in Pudjananting blijven. De 70 prinsen gaan naar de schepen terug. Morgen zal hij met hen meegaan naar Tjina, zegt hij na lang gepeins. De neven vertrouwen de zaak nog niet, zij dringen er bij La Pananrang op aan zijn neef te gaan vermanen. ¹⁵⁹ De volgende morgen gaan La Pananrang en La Masagoni naar het paleis, I La Galigo laat zich nog niet zien. De eerste zendt zijn zoon La Sulolipu naar de slaapkamer om I La Galigo te wekken. Hij komt buiten, La Pananrang spreekt hem gestrengelijk toe. "Als gij nu niet meegaat naar Tjina gaan wij vooruit en zullen uw ouders

¹⁰⁴ Later blijkt dat Sawérigading alle goddeloze taal van Njili'na iyo gehoord heeft.

inlichten enz." .

¹⁶¹ I La Galigo geraakt in tweestrijd. Eerst als La Pananrang drie maal gesproken heeft zegt hij: »Vindt gij goed dat Karaéngtomp'o' meegaat?" - De ooms maken geen bezwaar maar hij moet wel bedenken dat hij zijn vier echtgenoten in Tjina beloofd heeft dat zij zijn enige echtgenoten zouden zijn. Als hij nu met Karaéngtomp'o' aankomt zullen zij misschien scheiding vragen en het einde zal zijn ¹⁶² dat Karaéngtomp'o' van hem eist met haar terug naar Pudjananting te gaan. Dat zal Sawérigading niet willen en dan moet zij alleen gaan. Zij gaan voort de onheilen te schetsen die uit zijn koppigheid zouden voortvloeien. Karaéngtomp'o' wordt verzocht vóór te komen. ¹⁶⁴ In haar tegenwoordigheid stelt La Pananrang aan I La Galigo de vraag: "Wanneer varen wij naar Tjina?" - "Over negen dagen met nieuwe maan". - De ooms keuren dat goed; de bezoekers ¹⁶⁶ gaan heen. Karaéngtomp'o' spreekt tot haar echtgenoot een afscheidsgroet,¹⁰⁵ Zij vindt het goed tot echtscheiding over te gaan. I La ¹⁶⁷ Galigo wil daar niet van horen, hij zal terugkeren.¹⁰⁶ - Zij gelooft dat niet; eenmaal in Tjina zal hij haar vergeten. »Misschien zult gij 'snachts van mij dromen, maar als gij den volgenden dag opstaat, zijt gij het weer vergeten". Zijn schoonouders verzekert hij dat hij zal terugkomen, maar zonder Karaéngtomp'o' naar Tjina zal ¹⁶⁸ gaan. Batara Guru heeft het voor zijn nazaten verboden verklaard de zee over te steken als hun nazaten zwanger zijn. Haar ouder ¹⁶⁹ paar' is verheugd hun kind bij zich te houden. Wé Berriadij doet een laatste poging bij I La Galigo, haar broer Njili'na iyo in Pudjananting te laten. Het antwoord is teleurstellend: niet alleen dat hij haar verzoek niet inwilligt, Njili'na iyo heeft te veel misdreven dan dat hij den dood kan ontgaan. To, Palaguna recht ¹⁷⁰ vaardigt die beslissing. I La Galigo troont Karaéngtomp'o' weer ¹⁷¹ naar de slaapkamer. Hij houdt zijn woord niet en blijft weer zeven etmalen in de slaapkamer. De mannen van de schepen komen weer opdagen, zij maken rumoer. Karaéngtomp'o' zegt kalm: Jij maken ¹⁷² rumoer omdat gij gezegd hebt te zullen vertrekken en het niet hebt ¹⁷³ gedaan. Laat nu de nodige orders geven voor uw vertrek". Nog één nacht brengt hij met haar in het slaapvertrek door en dan is de dag van vertrek daar. Hij haast zich niet. 't Wordt nu te bar. La Pawennari gaat de slaapkamer binnen. De ooms zeggen: »Laat hen eerst nog afscheid nemen!" To Palaguna geeft

¹⁰⁵Hierna zegt zij iets over een tante die door haar man verlaten werd, wat niet bekend is, wellicht het onderwerp van een nog niet teruggevonden verhaal.

¹⁰⁶Wat hij echter niet doet.

bevelen met donderende stem. ¹⁷⁴ De bezoekers gaan weg. I La Galigo roept hen na: Ik kom straks". Karaéngtompó' neemt van zijn familieleden hartelijk en ¹⁷⁵ waardig afscheid. - I La Galigo jammert tegen Karaéngtompó'. 'Teem niet", zegt zij. Hij spreekt tot To Palaguna: "De vorsten van Sunrariadja en Gosabare',¹⁰⁷ alle hun palili's (vazallen) en onderhorigen, alles wat getroffen is door mijn verwoestingen, zijn het bezit van Karaéngtompó'; over dat alles worde een hoofd aangesteld. Driemaal 'sjaars moeten zij huldegiften opbrengen. Moge haar bevalling voorspoedig zijn.¹⁰⁸ Zij moet van pracht en praal zoals bij een nazaat van Luwu' past, vergezeld gaan".

To Palaguna acht het nodig dat de buik van Karaéngtompó' gemasseerd wordt. ¹⁷⁷ Men laat haar zich neerleggen bij de middenpaal van het paleis met het hoofd op I La Galigo's schoot. De vrouwelijke dokter constateert dat de vrucht drie maanden is, zij heeft al levenskracht. I La Galigo zegt hoe het kind als het levend ter ¹⁷⁸ wereld komt moet heten als het een meisje c.q. jongen is.¹⁰⁹ Karaéngtompó' maakt een grapje over de namen die zij haar kind geven wil.

Met veel moeite, onder gewezen der vrouwen in het paleis, ¹⁷⁹ scheurt I La Galigo zich los. Karaéngtompó' houdt zich kalm. Hij vraagt haar onderrok, als hij die op het schip gebruikt zal het hem ¹⁸⁰ zijn of zij bij hem is. Twee neven komen vragen of hij nu eindelijk ¹⁸¹ zal vertrekken. Hij gaat, loopt weer terug, gilt enz. Karaéngtompó' ¹⁸² dringt erop aan dat hij voort zal maken. Beschrijving van den tocht van paleis naar schip.

¹⁸³ De vloot met I, La Galigo aan boord kan eindelijk wegvaren. Na tien etmalen varens komen de vier broedervorsten op het vlaggeschip om afscheid te nemen; zij willen met hun smaldelen naar hun landen terugkeren. I La Galigo ligt in zijn hut te slapen, hij heeft zich op de reis nog niet vertoond. La Pananrang wekt hem en deelt ¹⁸⁴ hem mede dat de vier vorsten buiten wachten om afscheid te nemen. Hij zegt hen allen rijkelijk te bedanken; als zij in hun land zijn uitgerust moeten zij naar Tjina komen om aan hanengevechten deel te nemen. La Pananrang zegt het viertal maar niet naar binnen te gaan. I La Galigo ligt met hoofd en voeten als buiten Westen; verteerd door verlangen naar Karaéngtompó'.

¹⁸⁵ Na dertig etmalen komt de vloot ter hoogte van Sabamparu (onder

¹⁰⁷ Bedoeld zal zijn: alles wat van hen was.

¹⁰⁸ Er is boven terloops gezegd dat zij zwanger is.

¹⁰⁹ Later zal blijken dat het een jongen is. Veel later wordt Karaéngtompó' een dochter geboren die dan den opgegeven meisjesnaam krijgt.

Tjina). De beide ooms gaan I La Galigo roepen. Hij doet alsof hij niet hoort en roept ten leste: "Hier is de vorst van Pudjananting. Eten jullie maar alleen! Ik zal wel in Tjina eten met Wé Tenrigangka, zij zal mijn ziekte van verlangen naar Pudjananting genezen". De ooms worden er tureluurs van.

Op een morgen staan Sawérigading en echtgenote op. Te noen komt de vloot aan. I Wé Tjudai laat de puwang's van Tjina en van Sabang ontbieden om alles voor den intocht gereed te maken. ¹⁸⁶ Het echtpaar begeeft zich met hun dochters en de vrouwen der 70 prinses op weg naar de rivier, zonder ceremonieel. Zij gaan aan boord, Sawérigading ziet tot zijn teleurstelling zijn zoon niet, hij zoekt hem in zijn hut op en is bedroefd dat hij er als een zieke uit ziet. De ooms stellen gerust, hij is niet ziek, maar verlangt naar ¹⁸⁷ Karaéngtompó'. Zij vertellen van hun verblijf in Pudjananting. Sawérigading prevelt een spreuk waardoor hij zijn zoon losmaakt van Karaéngtompó'. I La Galigo staat op met een gezicht van oude lappen, men is er ontdaan van. Hij grijpt Wé Tenrigangka bij den arm, La Tenridolong en La Te[n]ripale' gaan bij hun echtgenoten Wé Tenridio en Tenribalobo zitten. I Wé Lamputje zegt, op I La Galigo ziende, terzijde: »Wat moet die parel van Pudjananting ¹⁸⁸ schoon zijn!" De beide anderen, Wé Tenrialle en Radjingrisompa, denken er ook zo over. I Wé Lamputje troost zich met de gedachte dat Karaéngtompó' niet schoner dan Wé Tenrigangka kan zijn. La Pamusureng en La Paladjareng beschrijven opgewonden Karaeng tompo's schoonheid. I Wé Lamputje zegt nijdig: "Waarom zijt gij dan niet in Pudjananting gebleven?" - "'t Heeft moeite genoeg gekost I La Galigo mee te krijgen!"

¹⁸⁹ I La Galigo geeft zijn beide neven een knipoogje, zij zwijgen dadelijk. Sawérigading wil weten hoe Karaéngtompó' er uitziet. La Pananrang en La Masagoni geven een enthousiaste beschrijving; zij gelijkt op Wé Tenriabing en op I Wé Tjudai. Beiden doen nog nadere mededelingen over het vertrek van Pudjananting; I La Galigo was er bijna niet toe te bewegen. Bedenk eens, drie maanden waren wij in Pudjananting zonder dat zij iets zei of haar gezicht liet zien. Wij zijn toen in groot gezelschap naar het paleis gegaan, hebben haar geschenken aangeboden, toen begon zij te praten. I Wé Tjudai vraagt of zij arm is dat zij goederen wilde. - Neen, zij is geen arme prinses en enigst kind harer ouders. -

Sawérigading merkt op dat zij zo deed omdat zij een afstammeling van den Hemel huwde.¹¹⁰ La Pananrang en La Masaguni ver tellen nog dat Karaéngtompò' drie maanden zwanger was toen zij vertrokken. Sawérigading is verheugd over wat hij te horen krijgt.

¹⁹⁰ La Tenriranreng en La Makkasau' komen 1 La Galigo begroeten. Sawérigading vraagt zijn zoon den oorlog in Adjatasì' te beschrijven. Hij doet dat ongeveer op de zelfde wijze als boven, en haalt o.a. ¹⁹¹ de woorden van Njili'na iyo: aan dat deze tegen hem wilde oprukken ¹⁹⁴ omdat hij onbeschoft was. Dat brengt Sawérigading aan het lachen. ¹⁹⁵ Hij en I Wé Tjudai vragen waar Njili'na iyo en zijn vrouw en kinderen nu zijn. - Hij is aan de mast vastgebonden; de anderen bevinden zich midscheeps. I La Galigo verzoekt La Pananrang en La Masaguni Njili'na iyo, vrij van banden, vóór Sawérigading te geleiden, en aan La Sulolipu en La Pawennari zegt hij de vrouwen te laten komen vóór I Wé Tjudai. Zij bieden een triesten aanblik, allen storten tranen en gaan diepgebogen. Welompabare' doet zoals zij reeds in Pudjananting gedaan heeft; zij vraagt haar en haar kinderen te doorsteken, haar gevolg jammert. I Wé Tjudai is door ontferming bewogen, zij smeekt haar echtgenoot aan dien wens niet toe te geven, zij hebben geen schuld. I La Galigo schikt zich naar zijn wil.

¹⁹⁶ Sawérigading volgt haar smeken, de vrouwen zullen niet gedood worden, zij zijn onschuldig. Hij geeft order Welompabare en haar dochters met staf van bedienden naar het neergedaalde paleis Tekkalalla' te brengen om aldaar te wonen, zij moeten daar door hovelingen met rust gelaten worden.¹¹¹

Wat Njili'na iyo betreft, hij moet onder de tamarinden¹¹² vast gebonden worden, daar moeten hem de lappen vlees uit het lijf gesneden worden tot aas voor de honden.

Als Welompabare' deze uitspraak van Sawérigading hoort, begint zij luide te jammeren en roept weer haar te doden. Sawérigading ¹⁹⁷ tracht haar te kalmeren, hij zegt dat de wijze beschikkingen der godheid zó zijn. Aller ogen zijn op Njili'na iyo gericht. Verschillende personen spreken

¹¹⁰Waaruit voortvloeide dat zij naar haar bruidegom toe moest gaan, zie boven.

¹¹¹Tèkkalalla' is het paleis van Ténribalobo. In volgende verhalen woont zij daar nog; van Welompabarè' wordt verder niet gerept.

¹¹²Plaats waar de hanengevechten gehouden worden; in dit geval executieterrein; men heeft van uit het paleis het gezicht daarop.

hem honend toe, de woorden waarmee hij vroeger de verwoesting van Tjina aankondigde, herhalende.¹¹³

Het volk stroomt naar de rivier, men verheugt zich I La Galigo en zijn krijgsmakkers in levenden lijve terug te zien. De puwang matowa komt hem, litanieën zingende, tegemoet, met haar volgelingen *bissu*-gerei hanterende.

¹⁹⁸ Sawérigading, I Wé Tjudai, hun kinderen, de 70 prinsen gaan met I La Galigo aan wal. Tot Panrita Ogi' en Settiriware' zegt hij Welompabare' met de haren naar Tekkalalla' te geleiden. De stoet stelt zich in beweging en begeeft zich naar het paleis, ¹⁹⁹ de puwang matowa zingt weer litanieën. (Beschrijving). Wé Tenriabang heeft zich boven aan de trap opgesteld, gerooste rijst over den overwinnaar strooiende; zij gaat hand in hand met haar kleinzoon naar ²⁰⁰ binnen. (Beschrijving). Njili'na iyo is opgesteld bij de hoofdpaal van het huis. I La Galigo houdt zich bij Wé Tenrigangka op. Sawérigading geeft La Pananrang opdracht het hout waaraan hij zal vastgebonden worden op te richten vóór het paleis. Alle mensen van de plaats en van de omtrek worden opgeroepen bij de uitvoering van het vonnis tegenwoordig te zijn. Zijn vlees en botten moeten uitgestrooid worden tot aas van de honden. Zó vergaat het den man die geen Hemel boven zich erkende. De menigte rilt en beeft. De voorbereidselen tot de berechting worden getroffen als door Sawérigading aangegeven. De omroeper maakt bekend dat in den morgen van den volgende dag het vonnis zal worden voltrokken. Dat allen dan komen met wapens om Njili'na iyo te houwen, te kerven en te villen en zijn vlees voor de honden te werpen. Heil !

¹¹³Het bovenstaande speelt zich aan boord af.

NAAMLIJST¹¹⁴

1. DATU PATOTO' TO PALANROÉ SANGIANGÉ LA PUWANGÉ, de Schepper.
2. DATU PALINGÉ', gade van 1.
3. BATARA GURU MA'DEPPAÉ RI LAPPA'TELLANG LA TOGE'LANGI', MANURUNG in LUWU', zoon van 1 en 2.
4. (WÉ NJILI'TIMO') TOMPOÉ RI BUSA ÉMPONG SOLA SINRANGENG LAKKO NADULU WÉLOMPALODJANG, echtgenote van 3.
5. BATARALATTU', zoon van 3 en 4.
6. WÉ DATUSENGENG van TOMPO'TIKA', echtgenote van 5, dochter van 7 en 8.
7. TURU'BÉLAÉ MANURUNG in TOMPO'TIKA' LA URUMPESSI TO ULUWONGENG van SAWANGMÉGA.
8. WÉ PADAULENG van TOMPO'TIKA', uit de Onderwereld, echtgenote van 7.
9. SAWÉRIGADING LANGI'PAÉWANG (LA MA'DUNGKELLENG LA TAPPU' TOAPANJOMPA PAMADENGLÉTTÉ LAWÉ OPUNNA WARE', zoon van 5 en 6, oud-vorst van Tjina.
10. I WÉ TJUDAI DAÉNGRISOMPA PUNNA BOLAÉ RI (I) LA TANÉTTÉ.
11. LA SATTUMPOGI', vader van 10, oud-vorst van Tjina.
12. WÉ TENRIABANG MA'LANGANAÉ RI LATIMODJONG, echtgenote van 11.
13. I LA GALIGO TO BOTO' SENRIMALANGI' TO SESSUNGRIWU' TO SINAPATI TO PADAMANI SANGADJIWÉRO I LA SÉMAGA, vorst van Tjina, zoon van 9 en 10.
14. WÉ TENRIDIYO BATARI BISSU, dochter van 9 en 10.
15. TENRIBALOBO, dochter van 9 en 10.
16. TENRIAWARU DAÉNG PARAGA-RAGA RI TJINA, dochter van 9 en niet genoemde moeder, echtgenote van ...¹¹⁵
17. LA TENRIDOLONG DATUNA (OPUNA) SOPPÉNG RI ADJA, echtgenoot van 14 en neef.
18. LA TENRIPALE' OPU LAMURU, echtgenoot van 15 en neef.
19. I TO TJIMPAU LA MA'SANIRA, vader van [I WÉ TJIMPAU]

¹¹⁴N.B. in de namen wisselen *o* en *u*, *i* en *é*.

¹¹⁵ [Echtgenoot wordt niet genoemd. Dit is CHECK; Tenriawaru is de dochter van CHECK - SK.]

- echtgenote van 9.¹¹⁶
20. WÉ TENRIABÉNG DAÉNGMANUTE' BISSURILANGI', in den Hemel, tweelingzuster van 9.
 21. WÉ ATINGLANGI', hofdame van 20.
 22. GUTU'TELLINO REMMANGRILANGI' TO LETTÉILE' LA PUNNA LANGI', vorst van den Hemel, echtgenoot van 20.
 23. PALISULANGI', dienaar van 22.
 24. LA MA'KARAKKA, oudste zoon van 22 en 20.
 25. WÉ TENRIOLLÉ I DA BATANGENG DATUNA SABANG, echtgenote van 13 en nicht, dochter van 26.
 26. LA MA'KASAU' TO SABANG, vader van 25, broeder van 10.
 27. LA TENRIRANRENG PANRÉPATANGA' OPU BARINGENG (?) OPU LAGUSI, vader van 52, broeder van 10.
 28. WÉ DUPPASUGI' TO LAGUSI, echtgenote van 27.
 29. I WÉ LAMPUTJÉ (WÉ UTJÉ) DATUNA (TO) PATJING WÉ DATU-
117
 30. RADJÉNGRISOMPA WÉ TAPPU'ARA, echtgenote van 13.
 31. WÉ (I) TENRIGANGKA van SIRIGADING DATUNA TÉMPÉ, echtgenote van 13.
 32. TO APATUNRU, oude raadsheer van Tjina.
 33. TO ANAKADJI, idem.
 34. LA PANGORISENG TO PANANRÂNG, vader van [36-SK], halfbroeder van 5.
 35. WÉ PALIPANGENG, echtgenote van 34.
 36. LA PANANRANG TO SULOLIPU van TAKKÉBIRO, eerste raadsman en plaatsvervanger van 9 en neef, zoon van 34.
 37. LA MA'SAGONI TO APÉMANU'¹¹⁸, 2e raadsman, idem.
 38. MA'TANGILUWU', echtgenote van 36.
 39. TENRILENNARENG DAÉNGRISOBU PUNNA LIPUÉ RI MARANGKABO, echtgenote van 37.
 40. PANRITA OGI', gezelschap van 9 en neef.
 41. ADJENG RI TJINA, idem.
 42. SETTI RI LUWU', idem.

¹¹⁶ Ook: Toasarani, I. Toasanira; de naam betekent: vader van La Ma'sanira; vergissing voor La Ma'sanira, de vader komt niet voor.

¹¹⁷ [De laatste regel van de pagina; breekt af maar vindt geen vervolg op de volgende - SK.]

¹¹⁸ Ook To Lompo, niet juist.

43. SETTI RI WARE', idem.
44. LA SULOLIPU van MARIYO LETTÉ' MANGKAU' SINAUNGPADJUNG TO LOMPO PANGIWI van KAWUKAWU en TAKKÉBIRO, zoon van 36, neef van 13.
45. LA PAWENNARI van MARANGKABO LA MA'PÉMANU', oudste kind van 37, neef van 13.
46. TO TENRIALA van WAGÉ, eerste hoveling van Txmpx.
47. LA PAMUSURENG (LA MUSU') TO RUKKAPOTI DATUNA LADJU, hoofdtraadsman van 13 en neef.
48. LA PADJADJARENG TOAPASESSUNG OPUNA (TO) WÉNGENG, hoofdtraadsman van 13 en neef.¹¹⁹
49. I DA PASESSUNG, echtgenote van 48.
50. LA POSI'TANA TO MENRE', neef van 13.
51. LA PALUTURENG (en PALUTURI) van BARINGENG, idem.
52. LA PADUWAI van TÉYAMUSU' TOALALAI van BEKKENGPUTÉ en BUKI'TENGA en SABAMPARU, zoon van 27, neef van 13.
53. DAÉNGMAMALA TO LAMPOKO, neef van 13.
54. DAÉNGSIDJERRA TO WATA, idem.
55. DAÉNGSIUTÉ van LIMPOMADJANG, idem.
56. LA PABABARI (LA BABA) TO KAMPIRI, zoon van 26, idem.
57. LA PAÉRONGI TO MULADATU van TJINA RI LAU', idem.
58. LA MA'DANATJA van PALAGUNA, idem.
59. DAÉNGMA'PATA, idem.
60. LA TENRILUTUNG I, een aanvoerder van Tjina, idem.
61. DATU LA ÉNRÉ' van TJINA RI ADJA, idem.
62. SI'DAMANASA TO WÉNGENG, zoon van 26, idem.
63. LA WIRARATU van SABAMPARU, idem.
64. TOALONRAÉ van DJAWIDJAWI, idem.
65. LA MA'PASORI, idem.
66. LA MA'PATJONGA I, idem.
67. LA PATINELLENG, idem.
68. LA MA'PAONANG, idem.
69. DATU LA OLLÉ, idem.
70. TO LAROMPO, idem.
71. BANJA'PADUPPA, vazal van 9.
72. LA TENRISOKI, neef van 13.

¹¹⁹ Herhaaldelijk foutief To Rukkapoti genoemd.

73. LA TENRIATA, idem.
74. LA WANIYAGA, idem.
75. LA TENRIAKKE' I, idem.
76. DAÉMPALII, idem.
77. PUWANG van WARE'.
78. PUWANG van TJINA.
79. PUWANG van SABANG.
80. AMPÉRITJINA, kamenier van 10.
81. WÉ SULOULENG, een schone in Tjina.
82. WÉ TENRILÉKE', voornamen hofdame van 9.
83. TALETTE'LANGI', bode van 13.
84. TALETTU'LIPU, idem.
85. PAREMMA ELLUNG, een god in den Hemel.
86. LA MA'PANIPi van LAPI'ELLUNG, idem.
87. POLALENGÉ TODJAMPULAWENG, uit den Hemel neergedaald.
88. POLALENGÉ ANJUWARA LAKKORITUNGO, idem.
89. I LA GONGKO(NA) LA PICTUREPPA RI WAWO ALE', omroeper op de vloot.
90. UNGA WÉ MADJANG, hofjuffer.
91. TINGO WÉ ADJI, idem.
92. LETTÉSIBALI PUNNA LIPUÉ RI BUKKENTJAWA en BATUPUTÉ, een klein vorst.
93. LA SENGENGKAU' I TO PADENGENG van BATUPUTÉ, broer van 92.
94. I LA PADENGENG, zoon van 93.
95. LETTÉ MANGKAU' van AROBIRING, broer van 92 en 93.
96. ATJINGSIBALI van MÉNÉ'SIYA, broer van 92, 93 en 95.
97. LA ODANGRIWU', zoon van 92.
98. BATARAKUNÉNG, echtgenote van 95.
99. TJENRARA OLLING WÉ TENRISODJA, echtgenote van 96.
100. TO TENRIODANG, vader van 101.
101. LA TENRIODANG TO PALAGUNA TO RUPAMÉGA PUNNA LIPUI SUNRA RI LAU' en KESSIMANI, vorst van PUDJANANTING.
102. WÉ BERRIADJI, echtgenote van 101, jongere zuster van 120.
103. KARAÉNGTOMPO' DETTIYA ANRIMA DAÉNG MA'LINO (WÉ LINO), dochter van 101 en 102.
104. TO LINROIDJENG, raadsheer in PUDJANANTING.
105. TOAPAWARENG, raadsheer van PUDJANANTING.
106. TO TENRIGILING, idem.

107. TOAPÉSILI, idem.
108. TO TENRIAPPANG, idem.
109. TO TEMMABILE', idem.
110. WÉ TEMMABILE'¹²⁰, dochter van 109, hofdame van 103.
111. WÉ SIYALANGI', idem.
112. WÉ SIRATI(NA), idem, ook: bij 13.
113. SINGKERRU'UGI' MA'SAGALAE', a.s. dochter van 103.
114. LA MA'PANGANRO van SUNRA RI ADJA LA MAKARUMPA van GOSABARE' DAÉNG PABÉTA van ADJATASI' DAÉNG KALALLA' van PUDJANANTING, a.s. zoon van 103.
115. PUWANG van SUNRA RI LAU', *puwang ma'towa* van Pudjananting.
116. PUWANG VAN KESSI.
117. LA SENGENGLETTÉ TO PAWÉROI van WAWOMÉGA, *dewata*, vader van 100.
118. GURU RI SELLENG, Heer der Onderwereld.
119. LA WADJOLANGI', wachter van Marapettang.
120. NJILI'NAIYO TO BALAONJI' DATUNA (OPUNA) SUNRA (RI ADJA) en ADJATASI'.
121. WÉLOMPABARE', echtgenote van 120.
122. LA BALAONJI' DATUNA SUNRA en ADJATASI' SENRIMALANGI', eerste zoon van 120, sneuvelt.
123. LA SÉSÉILE' van GOSABARE' LA PABÉYANGI', tweede zoon van 120, sneuvelt.
124. LA TENRIBÉTA MOLOI MUSU' van SUNRA RI ADJA of ADJATASI', jongste zoon van 120, sneuvelt.
125. SINAUNGPAGE' TENRIBALII MOLOI MUSU' van *idem*, al. LA TEMMUPAGE', tweelingbroer van 124, sneuvelt; ook: v. BATUMANI.
126. LA TENRILÉDJA ULUBELLOÉ van BATUMANI, GOSABARE', ADJATASI', neveu van 120, sneuvelt.
127. PASOTELLARI van WALINONO, neveu van 120.
128. LA SENGEMPONGA, aanvoerder in SUNRA RI ADJA, sneuvelt (tweemaal).
129. SENRIMAUNRU' PUNNA LIPUÉ RI TAWANGLANGI', neveu en schoonzoon van 120, sneuvelt.
130. TOAPAMADE', hoveling van 120.

¹²⁰ of °*bine*', foutief.

131. LA MA'PAMADE', zoon van 130.
132. LA TENRITÉTÉ MOLOI MUSU' van ADJATASI', een aanvoerder.
133. LA TEMMA'SÉ'SÉ' (of: LA TENRISE'SÉ'), aanzienlijk staatsdienaar van 120, zoon van 134.
134. TO TENRIALA, vader van 133.
135. LA TENRIAKKE' II, broeder van 133, zoon van 134.
136. LA TENRITPE' TOAMPARANI, aanzienlijk hoveling in SUNRA RI ADJA.
137. SIMPUANG TASI' TO TENRITPE', vader van 136.
138. LA TENRILUTUNG II, aanvoerder in SUNRA RI ADJA.
139. LA TENRIWÉMPÉNG, idem, sneuvelt.
140. LA TENROADJI, idem, sneuvelt.
141. TO TENRILUTUNG, vader van 138.¹²¹
142. DATULALAE' en TOALALAE', neveu en schoonzoon van 120.
143. LALLA'PALEPPE', hoveling van 120.
144. LA PATORENG, idem, sneuvelt.
145. BÉLOULANGENG TO LOMPOÉ, troonopvolger van MARASANGING.
146. LA MA'PABUWANG, volgeling van 122, sneuvelt.
147. LA WIDÉRUUKA, volgeling van 125.
148. LA WIDÉLANGI', neveu en schoonzoon van 120.
149. DATU PADENGENG PUNNA LIPUÉ RI LABU'TIKA', aanvoerder in SUNRA RI ADJA, neveu en schoonzoon van 120.
150. LA WÉROILE' van UDJUMPÉRO PUNNA LIPUÉ RI TAWANGLANGI'.¹²²
151. LA SAMPÉWALI TO TENRITPE' II, zoon van 120¹²³, echtgenoot van 152, sneuvelt.
152. WÉ PAWÉROI DAÉNG MA'SULO (WÉ SULO) PUNNA LIPUÉ RI TAWANGLANGI'.
153. LA TENRIBALI TO PAWAWOI, aanvoerder in SUNRA RI ADJA, sneuvelt.
154. LA MA'PATJONGA II (SUNRA RI ADJA), onderwerpt zich.
155. SALIWUWONGENG, huismeesteres in het paleis van 121.
156. WALÉNRRANGLANGI', idem.
157. WÉ TJAMMIMPULENG DAÉNG PATAPPA', dochter van 120,

¹²¹ [Kern schrijft hier 139, hetgeen een vergissing is - SK.]

¹²² Waarschijnlijk dezelfde als 129.

¹²³ Bij de andere zoons niet genoemd.

- echtgenote van 125.
158. APUNG MANGÉNRE', hoofd der bissu's in SUNRENG RI ADJA; ook: ELLUNG MANGÉNRE', dochter van 120.
 159. APUNG TALAGA (OPU TALAGA, WÉLONGTALAGA), dochter van 120.
 160. KARAWA OMPO', doktores van het hof in PUDJANANTING.
 161. LA WALINONO, vader van 30.
 162. TJENRARA ÉDJA, schoondochter van 120.
 163. WÉ TABUSOSO, idem.
 164. BOTOSIKENNI (°SIKESSI), een bevelhebber op de vloot van Tjina?
 165. WÉ SAMOTUWA, hofdame van 103 (Sluit aan bij 111).
 166. WÉ SAMOTINRO, idem.
 167. WÉ MA'DETTIYA, zoogmoeder van 103 (idem).

A LXVIa

Leiden, Cod. 1124

Origineel handschrift, 17 x 21 1/2 cm, 68 blz., 15 r. per blz.; tussen blz. 2 en 3; 24 en 25; 54 en 55; 66 en 67 ontbreken bladen. Boven het handschrift staat op blz. 1 geschreven: *sura'na i lola* (boek van L.), vermoedelijk de naam van een vroegeren bezitter, en *bottinna la tatta* (het huwelijk van La Tatta). Het hs. is duidelijk geschreven maar slecht bewaard.

INHOUD:

Huwelijk van La Tenritatta en Batari todja

De plaats van dit handschrift in de reeks der gebeurtenissen is niet nauwkeurig te bepalen. Het huwelijk moet gesteld worden na Adji Laidé's komst in Tjina, cat. A LXVI, en vóór zijn huwelijk met Wé Anébanna, cat. A LXXI.

Het huwelijk van La Tenritatta, zoon van I La Galigo uit Luwu', en Batari todja, dochter van zijn zuster Wé Tenridio, wordt ook verhaald in de hss. 196 en 197 der verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, zie Cat. Matthes blz. 80 vv.; Korte Inhoudsopgave, Boeginese Chrestomathie III 260, 261, en zie dezen Catalogus blz. 1055 vv.

De drie hss. beginnen en eindigen op verschillende punten, zij bevatten verschillende lezingen.

¹ In Tjina. Sawérigading vraagt aan La Pananrâng hoe lang het opbrengen van den hoogsten huwelijksschat van La Tenritatta geduurd heeft en hoe lang de gasten van overzee er reeds zijn. Reeds zeven maanden is het antwoord, en al dien tijd zijn er met animo hanengevechten gehouden. De volgende dag is de gunstige dag voor het huwelijk van La Tenritatta en zijn nicht Batari todja. Het is dezelfde dag als waarop indertijd Batara Guru uit den Hemel is neergedaald om Luwu' te scheppen.

Den zelfden avond wordt een feestmaal aangericht ten paleize van Sawérigading. Het duurt tot den volgenden dag en wordt uitvoerig beschreven.

Een groot en aanzienlijk gezelschap komt des morgens bijeen. ¹³ De bruidegom wordt uitgenodigd zich gereed te maken voor een plechtige rondleiding. Zij heeft in een stoet van draagzetels plaats, La Tenritatta is naast zijn grootvader Sawérigading gezeten. Liederen uit alle hemelstreken nemen aan den optocht deel, bissu's zingen haar litanieën. Bij het paleis waar de bruid verblijf houdt aangekomen, wordt La Tenritatta tegengehouden.

²¹ Alsnu volgt de ceremonie die nog tallooze malen herhaald zal worden en het geheele hs. vult, die van het zg. tegenhouden. Zij vormt deel van alle vorstelijke huwelijken en bestaat hierin dat eenige personen den bruidegom in den weg treden, vele schatten eischen en als die toegezegd zijn, hem doorlaten. Zoo komt hij stap voor stap nader. Dit tegenhouden is slechts spel. In werkelijkheid wordt er niets gegeven en heerscht er aldoor groote vroolijkheid. Hij wordt door aanzienlijke vrouwen ²⁵ aan banden de trap van het paleis opgetrokken (ook dit is een vaste ceremonie). Het tegenhouden gaat voort.

Batari todja zit binnen op een soort verhoog, door aanzienlijke vrouwen omringd. ³⁰ Zij moet bewogen worden van haar verheven zitplaats af te dalen en zich naar de plaats vóór de hoofdpaal van het huis, waar de ontmoeting met den bruidegom zal plaats hebben, te begeven. Zij wil daar (volgens vaste zede) niet van hooren en schreit. De ongetrouwde zoons van I La Galigo: Adji Laidé en La Ma'panganro geven hun oogen ter dege de kost en maken gewaagde grapjes over de schoone vrouwen die zij zien. Adji Laidé zit o.a. Wé Ané Banna, die door hem 'soms' wordt aangeprezen en later zijn echtgenoot zal worden, alsmede Sompawérung, de bruid van La Makarumpa van Tjina ri lau'. ⁴⁰ Hij wordt woedend, dit huwelijk mag, wegens de landen die er door verenigd zouden worden, niet plaats hebben. ⁵⁴ Batari todja wekt den toorn harer moeder op door haar onwil. Eindelijk zet de stoel omlaag zich in beweging, ⁵⁷ door muziek en bissu litanieën begeleid.

⁶¹ La Sattumpugi', de grijze oud-vorst en grondvester van Tjina (in zijn huwelijk zijn Tjina ri adja en Tjina ri lau' verenigd), verwekt vroolijkheid door quasi tegen te houden, anderen volgen. Bruid en bruidegom gaan nu samen op naar het middenvertrek, maar worden nog bemoeilijkt hun plaats in te nemen. ⁶⁴ I La Galigo veroorzaakt een incident. Hij krijgt zijn vroegere boeleerster Wellé ridjawa in het oog en is direct van zinnen. Als hij weer bijkomt, ⁶⁸ vermeit hij zich in zoete herinneringen.

Hier breekt de tekst af. Voor het vervolg kan men de in **hoofden??** genoemde handschriften 196 en 197 van het Nederlandsch

Bijbelgenootschap raadplegen.

NAAMLIJST

La Sattumpugi', oud-vorst van Tjina heeft twee zoons en vele dochters, wier aantal en namen in de verschillende teksten niet allen gelijk worden opgegeven. Zij zijn, daar Sawérigading met de jongste dochter gehuwd is, zijn oudere schoonbroeders en schoonzusters. Allen trouwen en krijgen weer zoons en dochters, die dus volle neven en nichten van Sawérigading's zoon I La Galigo zijn. In alle in Tjina spelende verhalen is sprake van de zg. 70 prinsen, de vorstelijke omgeving van I La Galigo uitmakende. Daarmede zijn de genoemde neven en echtgenooten der nichten bedoeld. Eenigen van hen plegen – van verhaal tot verhaal anders – te worden genoemd, het blijft echter steeds bij een klein gedeelte der zg. 70, wat als een uitdrukking voor 'zeer veel' moet worden opgevat. Ook in dit verhaal worden er verscheidene genoemd, hoewel niet uitdrukkelijk als zoodanig aangeduid.

De kinderen van I La Galigo en de 70 prinsen beginnen volwassen te worden tijdens de gebeurtenis van dezen tekst, getuige het huwelijk van I La Galigo's zoon La Tenritatta met zijn nicht Batari todja. Vandaar dat ook reeds namen van de op hun volgende generatie genoemd worden, feitelijk achter-achterneven en –nichten, doch zij worden gewoonlijk eenvoudig neven en nichten genoemd.

De namen der zeer talrijken die bij het huwelijk aanwezig zijn, worden hieronder genoemd, doch daar van velen slechts de namen genoemd worden, staat de identificatie niet geheel vast.

1. LA SATTUMPUGI' OPUNNA TJINA, oud-vorst en grondvester van Tjina.
2. SAWÉRIGADING OPUNNA WARE' TOWAPANJOMPA LAWÉ, oud-vorst van Tjina, schoonzoon van 1 en 3¹²⁴.
3. [I WÉ TJUDAI] PUNNA BOLAÉ RI LATANÉTÉ, jongste dochter van 1, echtgenote van 2.
4. I LA GALIGO SANGADIWÉRO TO BOTO' TO PADAMANI TO SINAPATI I LA SÉMAGA OPUNA (of DATUNNA) TJINA, zoon van 2 en 3.
5. [RADJÉNG RI SOMPA] echtgenote van 4 in Luwu', niet bij name

¹²⁴ [Dit laatste klopt niet, Sawérigading is de echtgenoot van 3 - SK]

- genoemd.
6. WÉ TENRIGANGKA, echtgenoot van 4 in Tjina.
 7. WÉ TENRIDIO BATARI BISSU BATARALAMMING van SABANGLOWA ten paleize Malimongeng, dochter van 2 en 3.
 8. TENRIBALOBO TO TEKKALALLA', dochter van 2 en 3.
 9. LA TENRITATTA LA SINAPATI TO WARE', plaatsvervanger van 4 in Luwu' en zoon van 4 en 5, elders van 4 en 6.
 10. LA TENRILOLO(NG) (en DOLO(NG)) DATUNA SOPPÉNG, echtgenoot van 7.
 11. LA TENRIPALE' OPU LAMURU, echtgenoot van 8.
 12. BATARITO'DJA (WÉ TO'DJA) DAÉNG TALAGA, dochter van 7 en 10, bruid van 9.
 13. ADJI LAIDÉ TUNE' SANGIYANG LA SINAPATI TUNE' MUTIYA PADJUMPÉROÉ van WIRINGLANGI' SUMANGE' ALA LA TENRILALENG I LA SANGIYANG UNRU' SIBALI PAREMMA (en PATERRO') MUSU' TENRIBALIÉ TOTO' BARUGA ADJAMPARANI TO WÉWANG LETTÉ (?), zoon van 4 en 6¹²⁵, nog ongehuwd.
 14. TALETTU'SOMPA van WIRINGLANGI', hemelse pleegvader van 13.
 15. LA MA'PANGANRO TO WÉWANGLETTÉ (?) PANJIWIÉNGI (en MANJIWIÉNGI) van SUNRARIADJA en PUDJANANTING DAÉNG KALALLA' TO MAMPI KAPAPANG, nog ongehuwd, zoon van 4 en 16.
 16. KARAÉNGTOMPO' DETTIAWULENG [DAÉNG MALINO van PUDJANANTI], echtgenoot van 4, moeder van 15.
 17. LA PANANRÂNG TO SULOLIPU, 1e raadsheer (suléwatang) en neef van 2, uit Luwu' meegekomen.
 18. LA MA'SAGUNI TOWAPÉMANU', raadsheer en neef van 2, uit Luwu' meegekomen.
 19. LA SINILÉLÉ, raadsheer en neef van 2, diens plaatsvervanger in Luwu'.
 20. DJEMMU RI TJINA, raadsheer en neef van 2.
 21. SETTI RI WARE', idem.
 22. I LA DATUNA PALAWAGAU' TORIMUTIYA PADJUMPÉRO RI TOMPO'TIKA', neef van 2.
 23. LA TENRIPEPPANG DATUNA WADENG PADJUMPONGA [gehuwd met de zuster van 22].

¹²⁵ Ten rechte 4 en diens eerste echtgenoot Wé Tenriollé.

24. LA MASARÉSA, zoon van 22.
25. LA MA'PANJOMPA, zoon van 23.
26. SENGENPABÉTA van WALINONO TORIMUTIYA PADJUMPÉ-RUNENG, uit de Onderwereld met zijn land opgestegen¹²⁶.
27. TEDDJORISOMPA van WÉWANGRIWU', grondvester van zijn rijk, met zijn land uit de Onderwereld opgestegen¹²⁷.
28. LA TENRITATTA DATU GIMA, vorstelijke gast.
29. LA MA'DAREMMENG TO MALOKU, idem.
30. LA RUMPANGMÉGA van TESSILILU, ook gezegd van LUSÉTASI', idem.
31. LA MA'PAPULI van METTOWANGING, idem.
32. DATU MAWALÉ van TARANATI, idem.
33. LA TENRIRANRENG PANRÉPATANG', zoon van 1.
34. LA MA'KASAUNG, zoon van 1.
35. WÉ DUPPASUGI' TO LAGUSI, echtgenoot van 33.
36. LA TENRIPADA I TO TAONO OPU LAGUSI, schoonzoon van 1, vader van 6.
37. SIMPUANGLETTÉ van TJINA RI LAU', schoonzoon van 1.
38. TO PALETTÉI van LUSÉTASI', schoonzoon van 1, vader van 45.
39. LA PAIRONGI [TO MULADATU van TJINA RI LAU', zoon van 37?], neef van 4.
40. LA MA'KARUMPA, SIMPUANG LANGI' DAÉNG MATOLA (en PATOLA) van TJINA RILAU', zoon van 34.
41. LA TENRISUKI I [LA TENRIBALI] van TÉYAMUSU', neef van 4.
42. LA PABABARI TO KAMPIRI, neef van 4.
43. LA WARAMPUGI' van TANATENGA, neef van 4, echtgenoot van 44.
44. WELLÉ RIDJAWA TO SOPPÉNG (RI ADJA), zuster van 10, echtgenoot van 43.
45. WÉ PALETTÉI SOPPENG RILAU' (ook RIADJA), dochter van 38.
46. LA TOGE'LIPU TO MALAKA.
47. LA PAMUSURENG TO RUKKAPUTI (POTI), neef en vertrouwde van

¹²⁶ Hij is van de generatie van Sawérigading's vader; het land Walinono komt niet in andere bekende teksten voor. Elders is La Walinono vader van 5 en dan van de generatie van Sawérigading. Het land wordt in een enkel fragment op aarde gelokaliseerd, idem in het verhaal A doch is daar niet hetzelfde als hier.

¹²⁷ Hij is van de generatie van Batara Guru.

- 4.
48. [LA PALADJARENG] TOAPASESSUNG, idem.
 49. TENRIAWARU PUNNA BOLAÉ RI SABANGLOWA, dochter van 2 [en I WÉ Tjimpau], moeder van 158.
 50. [LA SULOLIPU] van TAKKÉBIRO en KAUKAU (in Luwu') LETTÉ MANGKAU' I, zoon van 17, echtgenoot van 49, vader van 158.
 51. WÉ LINRUKÉTENG van MALAKA, nicht van 4, moeder van 126.
 52. LA MA'BALENNIA van UDJUNG, echtgenoot van 51.
 53. RADJAMULIA, nicht van 4.
 54. LA PADUWAI [van BUKI'TENGA], neef van 4 en echtgenoot van 53.
 55. WÉ TENRIAPPANG, echtgenoot van 56.
 56. LA MA'PAWARE', [neef van 4?].
 57. I WÉ UNIA TO LAGUSI, dochter van 33 en 35, nicht van 4.
 58. LA MALAGENNI TO SUPPA', echtgenoot van 57, neef van 4.
 59. TENRIPAWÉLI van AWATASI', nicht van 4.
 60. LA MA'DANATJA van TÉAMUSU', echtgenoot van 59, neef van 4.
 61. TENRISAWUNGENG I, nicht van 4.
 62. LA TENRIAKKA, echtgenoot van 61, neef van 4.
 63. TENRISAWUNGENG II TO LOMPO, nicht van 4, moeder van 138.
 64. LA MAKARODA TO SÉGÉRI, neef van 4, echtgenoot van 63.
 65. WÉ TENRISUI, indertijd uit Luwu' meegekomen in het gevolg van 2, moeder van 139.
 66. LA SESSUNGRIWU', zoon van 8 en 11.
 67. PAREMMAGUTU', neef van 4.
 68. ADJI PALALLO van RUWANG MÉGA, neef van 4.
 69. LA SAUNGLANGI' TO PATAWARI van SUNRA RIADJA.
 70. I LA SANGIYANG, hemelse broeder van Turu'béla, eerste vorst van Tompo'tika'.
 71. LA OROWAGI TO PANRÉTANGA', te gast in Tjina.
 72. LA SULESSANA TO PANRÉGAU', idem.
 73. WÉ APANGLANGI', Puang van Luwu'.
 74. I WÉ SALARENG, Puang van Ware'.
 75. I LA PABATANG TO TENRILOLO(NG) (of DOLO(NG)), gehuwd met een zuster van 3.
 76. TO RISAUNG PADJUMPONGA van SAWANGMÉGA.
 77. PALISUBAGA van LAMURU, aanzienlijke vrouw ten paleize in Tjina.
 78. TOSALASUGI' van SOPPÉNG, idem.
 79. I DA PASUGI' van LAGUSI, idem.

80. I DAÉNG PUTÉ van BUKI' TENGA, idem.
81. DATU TAMANANG van TÉMPÉ, idem.
82. PUWANG van LAÉLAÉ te LATIMODJONG.
83. LA WIRANGRATU van DJAWI-DJAWI, te gast in Tjina.
84. I LA LUMPONGE' TO SAWÉASÉ, groote van Luwu', met 9 meegekomen.
85. I DA RIATA ?
86. TUNE'LIPU van BALANGNIPA, voornamen gast van overzee.
87. DATU PAPERRING ALANGENGNGÉ [van SIDÉNRENG?], idem.
88. LA PANEMMU van WAWOÉMPONG, idem.
89. TO TENRILÉKE' van BALIRANTÉ, idem.
90. I LA PAWADJO TO PAO, idem.
91. I LA SINAMPÉ ANGIMPALIÉ van MARAPETTANG, idem.
92. LA TENRISUKI II van SAMA RI WAWO, idem.
93. LA NJIWIRIWU' van SAMA RI AWA, idem.
94. ATJING SIBALI LETTÉ MANGKAU' II van ARO BIRING, idem.
95. LA PALAGUNA van DJAWA RI LAU', idem.
96. PAGE'LIPUÉ van MEKKA RI LAU', idem.
97. TOWAPATUNRU van MEKKA RI AJA, idem.
98. DETTIA PADJUNG van LABU'TIKA', idem.
99. ADJI TELLEMMMA' van TAPPATANA, idem.
100. LA POTOKATI WULIOÉ [de Boetonner], idem.
101. SENRIMATUNGKE' KARAÉNG LOLO van MANGKASA', idem.
102. DAÉNGPABÉTA KARAÉMPALI TO SÉGÉRI, idem.
103. RIWU' PADUPPA van ATTANG TASI', idem.
104. METTJA PADUPPA van MÉNÉ'SIA, barbarendvorst, afhankelijk van Tjina.
105. ATJENG KULIMBA(NG) van BAÉBUTA, idem.
106. LA TENRIODANG van POMPESSI, te gast in Tjina.
107. SADJO ALANGENG van MATANA, idem.
108. LA MA'SAWÉDI van KIDUNG, idem.
109. LA TENRITELLUNG van SÉRENG, idem.
110. LA PABOKORI DATU ORO, gast van verre.
111. LA TENRIPAU TO SOLO', gast van verre.
112. LA PAMATJINGI van WULIO (Buton), te gast in Tjina.
113. LA PALIBURI van PATANI, idem.
114. I TEMPÉRÉNG I DA PALILU, eerste hofdame van 3.
115. I DA SAREBBU, hofdame van 3.
116. AMPÉ MALADJU, idem.

117. I DA PASISSENG, echtgenoot van 48.
118. WÉ TENRISOLONG [van WAGÉ], jongere zuster van 13.
119. TENRIMÉNÉRENG, ? een vrouwelijk familielid van den zelfden graad als 13.
120. SIMPURUTODJA, dochter van 43 en 44.
121. WÉ TENRI(W)ADJA, dochter van 51 en 52.
122. WÉ RUKKAPUTI, dochter van 47.
123. WÉ MA'PASISSENG, dochter van 48.
124. TENRIPAWÉWANG BATARALAMMING, dochter van 8 en 11, echtgenoot van 125.
125. LA TENRIGÉONG TO LAMPOKO, echtgenoot van 124.
126. SOMPA WÉRUNENG (WÉ SOMPA) BATARA LAMMING ATU WÉRUNENG van SALO'WÉMPANG PAWAWOI.¹²⁸
127. I (en WÉ) ANÉBANNA DAÉNGPALALLO, dochter van 6, neergedaald in Atuwông, gehuwd met 13.
128. I LA PASÉWENG, eerste echtgenoot van 6.
129. SINGKERRU'WUGI', jongere zuster van 15.
130. TENRITALUNRU (of TALURUNG) DAÉNGRIRUWA van KELLING, dochter van 53 en 54.
131. TJENRARALANGI' van KELLING, dochter van 55 en 56.
132. TENRILINRUNGENG DAÉNGPATOLA, dochter van 57 en 58.
133. TENRIAWÉWÉ DAÉNGMALANTANG, dochter van 59 en 60.
134. WÉ TENRIODANG, dochter van 63 en 64.
135. WÉ ATURIWU', dochter van 65.
136. LA TENRILUTUNG [van BARINGENG?], echtgenoot van 65.
137. WÉ MAKARODA, dochter van 138 en 139.
138. WÉ TENRITIMENG, nicht van 4.
139. DATU LA OLLÉ, echtgenoot van 138.
140. WÉ MA'PASABI, dochter van 141 en 142.
141. WÉ TENRILÉKE', nicht van 4.
142. LA TENRILATE' van SU'NALANGI', echtgenoot van 141.
143. WÉ TIKE'TANA, dochter van 144 en 145.
144. WÉ MA'DANATJA, nicht van 4.
145. LA PALIPUI, neef van 4, echtgenoot van 144.
146. PUWANG MA'TOA van TJINA.
147. I LA MATONENG DAÉNG MATOLA van TJINA RI LAU', waarschijnlijk-

¹²⁸ Haar woonplaats wordt opgegeven als: Sabamparu en Sabanglowa.

- lijk dezelfde als I La Patoneng, zoon van 6 en haar eersten echtgenoot 128.
148. I WÉ ATJENGA.
149. LA MALAPUA TO MALOKU, gast van overzee, zoon van 29.
150. LA PALAGUNA van PUDJANANTING, vader van 16.
151. WÉ MA'DAREMMENG DATUNA LÉMPANG (of LÉNRRANG), uit den Hemel neergedaald, moeder van 127.
152. I LA GALIGO TO KELLING, te gast in Tjina.
153. DATUNA SABANG.
154. Een nazaat van den *manurung* van BARATJINA.
155. TENRIPANAMPÉ, aanzienlijke dame in het gezelschap van 12.
156. WÉ TENRISOLO', idem.
157. WÉ PATUNERRANG DAÉNG PALALLO, idem.
158. WÉ PATÉKAI DAÉNGPALALLO van LA TANÉTÉ, idem [as. echtgenoot van 15].
159. APUNG RITO'DJA, dochter van 45 en 160.
160. I LA MANGKAU', echtgenoot van 45.
161. TENRIWÉWANGENG, dochter van 43 en 44 (doch ook geheel anders opgegeven).
162. LA PATAWARI van SUNRARIADJA, zoon van 69.
163. SANGADJI WARU, zoon van of opgevoed door 4.

D.

**HANDSCHRIFT IN DE
DEVENTER BIBLIOTHEEK**

D I.

Dit handschrift heeft een lange geschiedenis. Het werd in 1784 buitgemaakt in Selangor (Maleise schiereiland), waar zich toen een Boeginese vestiging bevond. De leider van het Nederlands eskader dat de plaats overmeesterde, admiraal Van Braam, stelde het in handen van G. van Hasselt, die het schonk aan E. Scheidius, hoogleraar te Harderwijk, die het op zijn beurt schonk aan de Gelders-Zutfense bibliotheek der academie aldaar. Bij den opheffing dier academie werd de gehele bibliotheek, waaronder dit hs., aangekocht door de stad Deventer. Het maakt thans nog deel uit van de Athenaeum-bibliotheek der stad, no. 10 O 8 (41), op het omslag gemerkt no. 41.

Het gehele handschriftje telt 53 blz., waarvan blz. 1-50 een I La Galigo tekst, de rest zijn losse overpeinzingen, in geen verband met het voorafgaande staande.

Zie voor bijzonderheden over hs. vóór het door de stad Deventer verkregen werd: *Catalogus Bibliothecae publicae Daventriensis* blz. 251 vv. — Deventer 1832.¹²⁹

Zonder titel.

INHOUD:

**Liefdesavontuur van I La Galigo en Wellé ridjawa
(fragment)**

50 blz., 14 r. per blz., 13 x 8 cm.

Het hs. is zeer klein, onduidelijk geschreven en blijkbaar een slordig afschrift, het bevat vele verschrijvingen, een groot aantal syllaben is overgeslagen. Goed bewaard.

Er bestaat van dit verhaal een uitvoerig hs. in de verzameling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap (no. 193, *Catalogus Matthes* blz. 80, z.o. Boeg. *Chrestomathie III* 259) alwaar dit avontuur gesteld wordt

¹²⁹ [Zie voor dit handschrift ook Bedaux et al. 1985:66-8, waar ook een afbeelding van dit manuscript is opgenomen - SK.]

tussen I La Galigo's huwelijk met zijn nicht Wé Tenriyollé en het huwelijk van Wé Tenridiyo met La Tenrilong van Soppéng.

In de Leidsche Universiteitsbibliotheek (leg. Jonker) bevindt zich een fragment zonder waarde, Cod. A XXXV (Cat. I La Galigo blz. 414) en een parallel-tekst, op hetzelfde punt beginnende, maar eerder afbrekende, Cod. Orient. N. 5462.¹³⁰

Het hs. begint als de nachtelijke ontmoeting van I La Galigo en Wellé ridjawa reeds heeft plaats gehad.

I De dag breekt aan. Wellé ridjawa¹³¹ bevindt zich in haar paleis te Soppéng. Zij staat op en lucht haar gemoed aan haar vertrouwde hofdame I Wé Mapanai. Zij weeklaagt over de scheiding van I La Galigo en zijn trouweloosheid; hij heeft niets meer van zich laten horen. De hofdame tracht haar te kalmeren. ¹⁰ De wind – steeds met het vrouwelijk persoonlijk lidwoord *Wé* aangeduid – **waait** aan en begint in menschentaal tot haar te spreken. Zij is door I La Galigo gezonden met een sirihpruim van hem, die voor Wellé ridjawa moge zijn alsof hij zelf aanwezig is. Geef hem een sirihpruim uit uw mond terug, zegt de wind. Zij antwoordt met stortvloed van verwijten: I La Galigo heeft zijn belofte haar te zullen huwen niet gehouden. ²⁰ De wind verzekert dat hij niet iemand naar haar verlangt als zij naar hem. Ten slotte geeft zij de gevraagde sirihpruim en de wind gaat ermee heen. Te noen is hij terug in I La Galigo's paleis. ³⁰ Hij brengt Wellé ridjawa's opdracht (de bekende klachten) getrouwelijk over. Na ook de sirihpruim overgegeven te hebben keert de wind naar zijn heim in Wirlingangi' terug.

Thans volgt een lang gesprek van I La Galigo met zijn beide neven en vertrouwelingen. To Rukapati en Toapasessung, een gesprek in den zelfden trant als dat tussen Wellé ridjawa en haar hofdame gevoerd. De neven stellen voor dat hij een formeel huwelijksaanzoek zal richten tot haar moeder, doch I La Galigo durft daar niet toe over te gaan uit vrees dat hij afgewezen zal worden. De neven werpen het dan over een anderen boeg en wekken hem op afleiding te zoeken. Hun pogingen hebben geen resultaat. I La Galigo blijft somber en zou met haar naar het Dodenverblijf willen gaan.

¹³⁰ [Zie voor een beschrijving van dit laatste handschrift pag. 43-44 hiervoor - SK.]

¹³¹ [Er staat Wellé ri adja - SK.]

Hiermee eindigt het fragment.

NAAMLIJST

1. WELLÉ RI DJAWA van SOPPÉNG (RI ADJA), boeelerster van 3.
2. I WÉ (of É) MAPANAI (PANAI), vertrouwde hofdame van 1.
3. I LA GALIGO OPUNA TJINA TO BOTO' TO PADAMANI' SANGADJI-WÉRO TO SESSUNGRU' I LA WÉMAGA, vorst van TJINA.
4. LA PAMUSURENG (MUSU') TO RUKKAPATI, neef en 1e raadsman van 3.
5. [LA PALADJARENG] TOAPASESSUNG TO WÉNGENG, neef en 2e raadsman van 3..

**LIJST VAN OVERIGE LA GALIGO-MANUSCRIPTEN IN
OPENBARE COLLECTIES**

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK LEIDEN

NBG 189 ???

Cod.Or 6941

Cod.Or 8374

Cod.Or 8478 ? (van Emanuel; in BKI 1961)

Cod.Or 8921 (aant. Kern?)

Cod.Or 8924 (inh. opg. van Kern?)

Cod.Or 17093

Microfilms van manuscripten uit andere collecties

A 40c (Vt 130 pp.40-3) Schepping van Adam en Hawa en de berg
Bawakaraeng. CHECK

A 50C + 57B YKSS 208; KERN 1954:25 (XII).

A 50D + 57B YKSS 244; KERN 1954:70 (XXII).

A 50D + 55C YKSS 203; KERN 1954:76 (XXIII).

A 51B + 57A YKSS 50; KERN 1954:114 (XXV).

A 51B + 57B YKSS 96; KERN 1954:46 (XVI)

A 240 (Vt 129 pp. 174-5) Wijding Wé Tenridio

A 245 (Vt 139 IV pp. 1-11) Bg. scheppingsverhaal met oud Bg en
Moslimse elementen. CHECK

(Vt 139 V 2 blz) a.Bg over 'eerste mens' en islamisering; + b.
Maleise vertaling. CHECK

C 36 MIDDELBURG 102C; ZIE KERN 1939

Microfilms collectie C.C. Macknight

- A 1484:1 (= CCM 4:1 = YKSS 247) 'Aankomst van Wé Cudaiq in Luwuq om de grote familiebijeenkomst bij te wonen; beschreven in Kern 1954:238-42.
- A 1488:5 (= CCM 8:5 = Boné 9) 'Sureq Selléang Riwayat Sawérigading'. Twee delen: 1. Mula Tau; 2. 'Kelahiran Sawérigading'.
- A 1490:1 (= CCM 10:1) La Galigo; ± 242 pp.; vele pagina's in begin in slechte staat met tekstverlies; KP A; Schrift: <Sa> - S of /; I Wé Cudaiq; bevat weigering Cudaiq en oorlog in Cina; [hierin waarschijnlijk de afbeelding van SW op zijn schip (zie foto's CCM)]
- A 1490:2 (=CCM 10:2) La Galigo; slecht leesbaar door door de pagina schijnende inkt; KP A [figuren; La Maddaremmeng, I La Pamusuq, puatta La Tenriliweng, La Makkarodda, La Maddukkelleng, La Makkasauq]
[Arab] Salamaq Kuwa adanna / La Maddaremmeng/ Letté ri Langiq / lé tarau / matuq jula orio
- A 1490:4 (=CCM 10:4) La Galigo ?; fragment, 24 pp.; slecht leesbaar door doorschijnende inkt, laatste opnamen onderbelicht; KP A Salamaq Namalalenna ronnang mpennié naruwa mua I La Déwata ronnang manippi RiMaLaLeNa sia wennié napolé mua sia nanyiliq liseq sinrangeng masuwaq sia pada-padanna

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE,
AFDELING HISTORISCHE DOCUMENTATIE, LEIDEN

Or 535 Ritebbanna Wélenrénné; Fotocopie van een handschrift in bezit van Haji Ahmad Rakka in Bila, Soppeng. (= PPN 64/1 [??])

Or 545/200a La Galigo fragment: In Boting Langiq en Walinono (huwelijk Sinrang Mpatara en Wé Cora Tikkaq [??])

Or 545/200c Aantekeningen Noeroeddin Dg Magassing te Palopo

BIBLIOTHEEK SEMINAR FÜR SÜDOSTASIENWISSENSCHAFTEN,
FACHBEREICH 11, JOHANN WOLFGANG GOETHE UNIVERSITÄT,

FRANKFURT

RE CH 24a

RE CH 24b

LIBRARY OF CONGRESS, WASHINGTON DC

Bugis

THE BRITISH MUSEUM, DEPARTMENT OF ETHNOGRAPHY, MUSEUM OF
MANKIND, LONDON

Een pak speelkaarten met op de achterzijde 'Malléléanna La Oro Kelling'.

BIBLIOGRAFIE TEKSTUITGAVEN, VERTALINGEN EN SAMENVATTINGEN

- Arps, Bernard, Sirtjo Koolhof en Henk Maier, 1994, *Traditionele en moderne poëzie van Indonesië*. Leiden: Instituut Indonesische Cursussen.
- Fachruddin AE, 1983, *Ritumpanna Wélenrénngé; Telaah filologis sebuah episode sastra Bugis klasik Galigo*. Jakarta: Diss. Universitas Indonesia.
- Fausiah en Muh. Yunus Hafid, 1996/1997, *Pengungkapan nilai budaya dari naskah kuno Bugis seri Galigo "Pelayaran Sawerigading dari Cina ke Wadeng"*. Ujung Pandang: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional. [Laporan Penelitian Sejarah dan Nilai Tradisional Ujung Pandang.]
- Fauziah en Yunus Hafid, 1997/1998, *Pengungkapan nilai budaya naskah kuno Bugis episode: Sawerigading meminang We Cudai di Latanete Cina*. Ujung Pandang: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional. [Laporan Penelitian Sejarah dan Nilai Tradisional Ujung Pandang.]
- Fauziah en Mappasere, 1995, *Transliterasi dan terjemahan naskah kuno Bugis Surek Salleang*. Ujung Pandang: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional. [Laporan Penelitian Sejarah dan Nilai Tradisional Ujung Pandang.]
- Hamid, Pananrangi, Andi Abdullah en L.T. Tangdilintin, 1987, *Paupanna Sawerigading*. Ujung Pandang: Balai Kajian Sejarah dan Nilai tradisional.
- Hamid, Pananrangi, Andi Abdullah en L.T. Tangdilintin, 1989, *Paupanna Sawerigading 2*. Ujung Pandang: Balai Kajian Sejarah dan Nilai tradisional.
- Hamid, Pananrangi, Mappasere en M. Yunus Hafid, 1992/93, *Transliterasi dan terjemahan lontarak Galigo [Bagian I]*. Ujung Pandang: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional.
- Hamid, Pananrangi, Mappasere en M. Yunus Hafid, 1993, *Transliterasi dan terjemahan lontarak Galigo (Bagian ke II)*. Ujung Pandang: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional. [Laporan Penelitian Jarahnitra Ujung Pandang.]
- Kern, R.A., 1947, 'Aanvang van het Boeginese gedicht I La Galigo', in: J. Gonda (ed.), *Letterkunde van de Indische archipel*, pp. 179-94.

- Amsterdam/Brussel: Elsevier.
- Koolhof, Sirtjo, 1992, *Dutana Sawérigading; Een scène uit de I La Galigo*. Leiden: [s.n.], Scriptie Rijksuniversiteit Leiden.
- Koolhof, Sirtjo (vert.), 2000, 'La Galigo; Handel en liefde in andermans huid', in: *Oosterse omzwervingen; Klassieke teksten over Indonesië uit Oost en West*, pp. 28-49. Leiden: KITLV Uitgeverij.
- Leyden, John, 1811, 'On the languages and literature of the Indo-Chinese nations', *Asiatic Researches* 10:158-289.
- Matthes, B.F., 1872, 'Iyanaé pammulanna Sureq Galigoé', in: *Boeginesche chrestomathie. Dl. II*, pp. 416-547, Amsterdam: Spin.
- Nyompa, H.M. Johan, dkk., 1985, *Inventarisasi folklor dan Sure' Galigo di Sulawesi Selatan*. Ujung Pandang: Pemerintah Daerah Tingkat I Sulawesi Selatan.
- Nyompa, H.M. Johan, [1983], *Sawérigading ke Cina; - Membuang diri - Tujuh kali perang di laut - Menyamar sebagai Oro - Ana' I Kunjung Barani (Sinrili)*. [Ujung Pandang]: [s.n.].
- Nyompa, H.M. Johan, et al., 1988, *Peperangan Karaeng Tompo dengan La Galigo di Cina (suatu studi terhadap naskah klasik I La Galigo)*. Ujung Pandang: Fakultas Adab IAIN Alauddin.
- Nyompa, Johan, dkk., 1981, *Transkripsi Sure' Galigo dan sinrili di Sulawesi Selatan I*. Ujung Pandang: Universitas Hasanuddin.
- Nyompa, Johan, [et al.], 1981, *Terjemahan Sure' Galigo dan sinrili di Sulawesi Selatan I*. Ujung Pandang: Universitas Hasanuddin.
- Nyompa, Johan, [et al.], 1992, *Mula Tau (Satu studi tentang mitologi orang Bugis)*. [Ujung Pandang]: Fakultas Ilmu Sosial dan Ilmu Politik Universitas Hasanuddin.
- Pertiwi, Wiwik, et al., 1998, *Kajian nilai budaya naskah kuna Mapalina Sawérigading ri Saliweng Langi*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan RI.
- Rahman, Nurhayati, 1998, *Sompeqna Sawérigading lao ri Tana Cina (Episode Pelayaran Sawérigading ke Tanah Cina); Analisis filologi dan semiotik I La Galigo*. s.l.: s.n. [PhD thesis Universitas Indonesia, Jakarta.].
- Salim, Muhammad, Fachruddin Ambo Enre, Nurhayati Rahman, Sirtjo Koolhof en Roger Tol (red.), 1995, *I La Galigo menurut naskah NBG 188 yang disusun oleh Arung Pancana Toa. Jilid I*. Jakarta: Djambatan.
- Salombe, C., [s.a.], *Sawérigading; Sebuah versi lisan bahasa Toraja berirama, di Kandora, Mengkendek, Tana Toraja*. [s.l.]: [s.n.].
- Tang, Muh. Rapi, 1999, 'Saat diturunkannya Batara Guru (Sastra daerah Bugis)', in: Nurhayati Rahman and Sri Sukesri Adiwimarta (red.), *Antologi sastra daerah Nusantara; Cerita rakyat suara rakyat*, pp. 182-220. Jakarta: Masyarakat Pernaskahan Nusantara/Yayasan Obor

Indonesia.

Yusuf, Nurdin, 1986/1987, *Transkripsi dan terjemahan lontaraq Lagaligo*. [Ujung Pandang]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, Direktorat Jenderal Kebudayaan, Balai Kajian Sejarah dan Nilai Tradisional.

BIBLIOGRAFIE VAN STUDIES OVER DE *LA GALIGO*

- Ahsan, Marliyah, et al., 1988, *Kamus kecil I La Galigo*. Ujung Pandang: Fakultas Adab, IAIN Alauddin.
- Amin Rauf, Andi et al., 1987, *Sawerigading dengan tokoh-tokoh masyarakat masa lampau dalam mitologi*. [Palu]: Universitas Tadulako {Makalah Seminar Nasional Folktales Sawerigading, Memperkaya kebudayaan berwawasan Nusantara untuk keteguhan integrasi bangsa, Palu 7 s/d 10 August 1987}.
- Ashari, 1993, *Kajian makna cerita rakyat Sawerigading sebagai pedoman perilaku kehidupan bermasyarakat (suatu tinjauan semantik)*. Ujung Pandang: Fakultas Sastra Universitas Hasanuddin.
- Azis Syah, M.T., 1990, 'Sekiranya bukan Sawerigading', in: Mattulada (ed.), *Sawerigading: folktales Sulawesi*, pp. 233-49. [s.l.]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Crawford, John, 1820, *History of the Indian Archipelago; containing an account of the manners, arts, languages, religions, institutions, and commerce of its inhabitants*. Edinburgh: Archibald Constable and Co.
- Esser, S.J., 1961, 'Naar aanleiding van I La Galigo', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 117:384-5.
- Fraassen, Ch. F. van, 1991, 'De positie van Luwu in Zuid- en Centraal Sulawesi', in: Harry A. Poeze en Pim Schoorl (ed.), *Excursies in Celebes. Een bundel bijdragen bij het afscheid van J. Noorduyt als directeur-secretaris van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde*, pp. 1-20. Leiden: KITLV Uitgeverij. [VKI 147.]
- Friedericy, H.J., 1933, 'De standen bij de Boegineezen en Makassaren', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 90:447-602.
- Hamid, Abu, 1990, 'Episode perjalanan Sawerigading ke Cina', in: Mattulada (ed.), *Sawerigading: folktales Sulawesi*, pp. 73-93. [s.l.]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Kern, R.A., 1977, 'Pengantar ke I La Galigo', *Bingkisan Budaya Sulawesi Selatan* 1-1:69-90.
- Kern, R.A., 1989, *I La Galigo; Cerita Bugis kuno*. [Yogyakarta]: Gadjah Mada University Press. [Seri Terjemahan KITLV-LIPI.]
- Koolhof, Sirtjo, 1992, 'De orale traditie van de Sureq I La Galigo; Enige impressies uit het veld', *Newsletter of the Indonesian Studies Program* 2-2:17-9.
- Koolhof, Sirtjo, 1995, 'Pendahuluan', in: Muhammad Salim, et al. (ed.), *I La Galigo menurut naskah NBG 188 yang disusun oleh Arung Pancana Toa. Jilid I*, pp. 1-49. Jakarta: Djambatan.
- Koolhof, Sirtjo, 1999, 'The "La Galigo"; A Bugis encyclopedia and its growth', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 155-3:362-

87.

- Koolhof, Sirtjo, 2000, 'Reizen in een eindeloos verhaal', in: *Oosterse omzwervingen; Klassieke teksten over Indonesië uit Oost en West*, pp. 15-27. Leiden: KITLV Uitgeverij.
- Leyden, John, 1811, 'On the languages and literature of the Indo-Chinese nations', *Asiatic Researches* 10:158-289.
- Macknight, C.C., 1993, *The early history of South Sulawesi; Some recent advances*. Clayton: Centre of Southeast Asian Studies, Monash University. [Working Paper 81.]
- Mangemba, H.D., 1990, 'Sawerigading berlayar ke Cina', in: Mattulada et al. (ed.), *Sawerigading: folktale Sulawesi*, pp. 95-107. [s.l.]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Matthes, B.F., 1872, *Aanteekeningen op de Boeginesche chrestomathie*. Amsterdam: Spin.
- Mattulada, 1978, 'Pre-islamic South Sulawesi', in: Haryati Soebadio en Carine A. du Marchie Sarvaas (ed.), *Dynamics of Indonesian history*, pp. 123-40. Amsterdam [etc.]: North-Holland Publishing Company.
- Mattulada, 1990, 'Pendahuluan; Sawerigading dalam identifikasi dan analisis', in: et al. Mattulada (ed.), *Sawerigading: folktale Sulawesi*, pp. 1-20. [s.l.]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Mattulada, et al. (ed.), 1990, *Sawerigading; Folktale Sulawesi*. [s.l.]: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Pelras, Ch., 1971, 'Hiérarchie et pouvoir traditionnels en pays Wadjo', *Archipel* 1, 2:169-91//97-223.
- Pelras, Ch., 1975, 'Introduction à la littérature Bugis', *Archipel* 10:239-67.
- Pelras, Ch., 1976, 'Pelapisan dan kekuasaan tradisional di tanah Wajo', *Budaya Jaya* 9-96:266-320.
- Pelras, Ch., 1983, 'Le panthéon des anciens Bugis vu à travers les textes de La Galigo', *Archipel* 25:63-96.
- Pelras, Ch., 1987, Mitos, kebatinan dan perobahan dalam bidang agama dan kepercayaan di tanah Bugis, Leiden, 2-6 November 1987:
- Pelras, Christian, 1992, 'Les voyages de Sawérigading au monde des morts et la représentation bugis de l'au-delà', in: *Le buffle dans le labyrinthe I. Vecteurs du sacré en Asie du Sud et du Sud-Est; Hommage à Paul Levy*, pp. 240-56. Paris: L'Harmattan.
- Pelras, Christian, 1996, *The Bugis*. Oxford/Cambridge, Mass.: Blackwell. [The peoples of South-East Asia and The Pacific.]
- Raffles, Thomas Stamford, 1817, *The history of Java*. London: Black, Parbury and Allen.
- Redaksi, 1977, 'I La Galigo', *Bingkisan Budaya Sulawesi Selatan* 1-1:69-70.
- Salim, Muh., 1987, 'Sawerigading dalam naskah', *Bingkisan, Bunga*

Rampai Budaya Sulawesi Selatan 1987/1988:56-93.

- Salombe, C., 1975, 'Une version orale du mythe de Sawérigading recueillie à Kandora, Méngkéndek, pays Toraja', *Archipel* 10:269-87.
- Salombe, C., 1987, 'Sawerigading dalam hubungan versi Toraja dengan versi Bugis dan beberapa aspek sosio-religio-kultural versi Toraja', *Bingkisan, Bunga Rampai Budaya Sulawesi Selatan* 1987/1988:94-129.
- Sirk, Ü., 1975, 'On Old Buginese and Basa Bissu', *Archipel* 10:225-37.
- Sirk, Ü., 1986, 'A contribution to the study of Buginese metrics; La Galigo verse', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 142-2-3:277-96.
- Tol, Roger, 1996, 'A separate empire; Writings of South Sulawesi', in: Ann Kumar en John H. McGlynn (ed.), *Illuminations: the writing traditions of Indonesia featuring manuscripts from the National Library of Indonesia*, pp. 213-30. Jakarta/New York/Tokyo: Lontar Foundation/Weatherhill.
- Zainal Abidin, Andi, 1974, 'The I La Galigo epic cycle of South Celebes and its diffusion', *Indonesia* 17:161-9.
- Zainal Abidin, Andi, 1987, 'Silsilah versi Wajo' dibandingkan dengan buku Lagaligo tentang leluhur Sawerigading', *Bingkisan, Bunga Rampai Budaya Sulawesi Selatan* 1987/1988:1-55.

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

Bedaux, J.C., A.C.F. Koch, D.A.S.R.P. Heikens en A.J. Hovy, 1985,
Stads- of Athenaeumbibliotheek Deventer 1560-1985. Deventer:
Stads- of Athenaeumbibliotheek.